

CAIETELE BLAGA

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „LUCIAN BLAGA”

Ediția a XLV-a, 23-25 mai 2025

LANCRĂM – SEBEȘ
2025

Proiect editorial susținut de:
Primăria și Consiliul Local al Municipiului Sebeș,
prin Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș

REDACȚIA:

Eugeniu NISTOR – *redactor-șef*
Ion MĂRGINEANU – *redactor fondator*
Nadia-Diana ARSIN – *redactor*
Călin ANGHEL – *redactor*
Anca MICU – *redactor*
Laura Erika GUȚĂ – *redactor*
Claudia SICEANU – *redactor*
Rodica HĂPREAN – *secretar de redacție*
N. Emil ALEXANDRU – *tehnoredactor*

Orice corespondență se va trimite la:
Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș,
Bulevardul Lucian Blaga nr. 45, Sebeș, jud. Alba
Cod poștal 515800, tel. 0372930929
E-mail: contact@cclbsebes.ro

ISSN: 2360-3054; ISSN: L 2360-3054

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL
„LUCIAN BLAGA”
EDIȚIA A XLV-A, 23-25 MAI 2025

CAIETELE BLAGA

Editura Ardealul
Târgu Mureș, 2025

CUPRINS

EXEGEZĂ BLAGA:

Gheorghe VLĂDUȚESCU, *Începuturile filosofice ale lui Lucian Blaga*.....7

Eugeniu NISTOR, *Atacul perfid al lui Mihai Beniuc și intrarea filosofului în vizorul Securității*21

Anca SÎRGHIE, *Asistenții profesorului Lucian Blaga*33

Mircea POPA, *Poezii din manuscrisele poetului*49

George DAVID, *Opera poetică a lui Lucian Blaga din perspectiva inteligenței artificiale (II)*57

Nadia-Diana ARSIN, *Pandemia de Coronavirus și Festivalul „Lucian Blaga” de la Sebeș*.....69

Zenovie CÂRLUGEA *Colaborările sub anonimat ale lui Lucian Blaga la revista „Gândirea” (1921-1923)*85

Coculiana ACĂR, *Mitul ancestral „Zamolxe” – reflex al noilor începuturi*.....95

Zoia Elena DEJU, *Lucian Blaga acum un veac. „Perioada Lugoș” și „saltul decisiv al vieții mele” (1924-1926)*109

MERIDIAN BLAGA:

Gheorghe VINȚAN, *Despre Eternitate în poezia lui Lucian Blaga*117

RECENZII:

Eugeniu Nistor, autor al unei noi cărți de filosofie (Nicolae Victor FOLA) 123

Anca Sîrghie, „Lucian Blaga – profesor și mentor” (Zenovie CÂRLUGEA) 128

PREMIILE FESTIVALULUI INTERNAȚIONAL „LUCIAN
BLAGA”, SEBEȘ – LANCRĂM, 2024 141

PROGRAMUL FESTIVALULUI INTERNAȚIONAL
„LUCIAN BLAGA”, ediția a XLIV-a, 2024..... 223

EXEGEZĂ BLAGA

ÎNCEPUTURILE FILOZOFICE ALE LUI LUCIAN BLAGA

Acad. prof. univ. dr. Gheorghe VLĂDUȚESCU*

Lucian Blaga' s Beginnings in Philosophy

Abstract. *Lucian Blaga's orientation towards philosophy became apparent in his adolescence years by being an avid reader of Plato, Spinoza, Schopenhauer, Haeckel and, later, Kant, Spencer, Schelling, Nietzsche etc. Next, young Blaga put his thoughts into words, commenting on Henri Bergson's intuitionism and publishing in the press of the time under a pseudonym. The literary talent and originality of his thought manifested strongly in his book of aphorisms "Pietre pentru templul meu" and in "Poemele luminii", both published in 1919, which set the tone for his extensive work in both philosophy (books of aphorisms and essays, the trilogies) and literature (poetry, drama, memoirs).*

Keywords: *intuitionism, Bergson, Dogmatic Eon, Divine Differentials, Nietzsche*

Cuvinte-cheie: *Intuiționism, Bergson, Eon dogmatic, Diferențiale divine, Nietzsche.*

La 13 ani, copilul Blaga descoperea în paginile „Convorbirilor literare” fragmentul din *Faust* în care chinutul căutător al adevărului întinde cu suferință mâna spre otravă pentru a scăpa de sfâșietoarea neputință de a cunoaște „prin ce se ține universul”.

„Sângele – mărturisirea mai târziu Blaga – îmi suna în urechi, ridicat de simțire. Îmi sufla în pânze un vânt nou. Aceasta a fost lectura decisivă ce a deșteptat în mine, la vârsta de 13 ani, cea mai nesățioasă patimă a cititului”¹.

* Academia Română: Secția de Filosofie, Psihologie, Teologie și Pedagogie, București; Facultatea de Filosofie a Universității din București.

¹ L. Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Edit. Tineretului, București, 1964, p. 89.

Scurt timp după aceasta, „parcă purtat de un instinct aparte, asemănător aceluia ce îndruma pe copilul cu oscioarele fragile să roadă var” descoperă și citește pe Conta, cu ajutorul căruia dibuielile sale au dobândit „o limpezime neașteptată, și răzvrătirile o legitimare”². Cu o curiozitate „arzătoare” se apleacă asupra unor studii darwiniste sau comunicări academice ale profesorului Marinescu, asupra unor revelatoare broșuri ale celor doi Swami: Vivekananda și Abhedananda sau asupra unor lucrări de interpretare a filozofiei Vedanta.

Cu frenezia tinereții, „micul cetățean al unui sat din Transilvania pătrundea într-o lume nouă”³, care își sporea dimensiunile și își dezvăluia misterele cu fiecare nouă lectură: metafizica. Din ce în ce mai tiranic stăpânit de neliniștile filozofiei, citește *Corespondența* lui Spinoza, *Lumea ca voință și reprezentare* a lui Schopenhauer, dialoguri platonice, *Enigmele lumii* a lui Haeckel. Procurându-și *Etica* gânditorului din Amsterdam, se luptă îndârjit cu „axiomele spinoziene, care scăpărau lumini”. Rezistenței acestora încearcă să-i pună capăt folosindu-se de corespondența filozofului, „Rar pentru începători o mai potrivită școală a abstracțiunii”⁴.

Punându-și în exercițiu și „înclinările analitice și de sinteză”, prin 1910, liceanul de numai 15 ani întreprinde, pe baza cărții lui Nicolae Vaschide *Somnul și visele* și sub semnul explicației spenceriene, o lucrare cam de treizeci de pagini asupra viselor.

„Intenția mea – scria Blaga în *Hronic...* – era să dau o explicație îndeosebi visurilor foarte frecvente, în cursul cărora, intervenind o stare de anxietate, ai dintr-o dată impresia că nu te mai poți mișca, că ești anchilozat”⁵.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 97.

⁴ *Ibidem*, p. 101.

⁵ Idem, *Hronicul ...*, p. 103.

Lucrarea, apreciată de fratele său, Liviu, și de profesorul de psihologie Iosif Blaga, unchiul temerarului licean, din păcate, s-a pierdut. Cunoscută doar din mărturiile cuprinse în *Hronic...*, această primă încercare filozofică și psihologică anunță o vocație și legitimează rodnicia lecturilor. Totodată confirmă ceea ce Blaga scria mai târziu, că pe atunci era în „perioada naturalismului”⁶. Într-adevăr, explicația pe care el o dădea viselor, evoluând sub semnul teoriei lui Spencer (în mai mică măsură) și a lui Vaschide (hotărâtor), aparține unei viziuni naturaliste care va fi ulterior părăsită.

Lărgindu-și cu asiduitate „zariștea” filozofică, prin lectura *Prolegomenelor* lui Kant și pătrunderea în „desișurile” *Criticii Rațiunii Pure*, punându-se

„singur la încercare cu abstrusele interpretări ale kantianismului date de Școala de la Marburg și descoperind pe Bergson, metafizica devenea tot mai mult pentru elevul din clasa a VI-a a Liceului Șaguna din Brașov, un «viciu», fără leac, demonică patimă”⁷.

Terminologia filozofică nemaifiindu-i o „sperietoare” și marile sisteme inaccesibile, începea să-și alcătuiască „noi criterii de apreciere a creațiilor metafizice în calitatea lor de creații”⁸. Această perspectivă deschisă de Blaga asupra filozofiei este demnă de reținut, întrucât ea va constitui calea pe care – lărgind-o mereu – va evolua ulterior în înălțarea sistemului său, operă, cum nota Călinescu, a „unui poet liric”⁹.

Deplasându-se cu perseverență „pe podișurile abstracțiunii” – în 1913-1914 – în lunile de iarnă –, alcătuieste a doua lucrare filozofică, de această dată strict

⁶ *Ibidem*, p. 101.

⁷ *Ibidem*, p. 130.

⁸ *Ibidem*.

⁹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, Edit. Fundației, București, 1911, p. 804.

filozofică, asupra „numărului” și asupra „judecăților matematice”.

Pornind, mărturisește Blaga în *Hronic...*, de la o problemă kantiană, se orienta spre o altă soluție, care nu era însă nici cea empirică a lui J. St. Mill.

Lucrarea îndreptată spre revista „Luceafărul”, negăsind ospitalitate în paginile acesteia, a împărțit soarta încercării asupra viselor...

Dar în 1914, în numărul 57 din 12/25 martie al ziarului arădean „Românul”, pe prima pagină apăreau niște *Reflexii asupra intuiției lui Bergson*, semnate Ion Albu.

„Foiletonul – notează Blaga în *Hronic...*, – ... îl dăm drept traducere după cineva (H.R. – n.n.) și l-am semnat: Ion Albu. Semnat de mine, un «licean», desigur că foiletonul ar fi luat drumul coșului... De ce am recurs la o mistificare? După pățania cu «Luceafărul» și în atmosfera de ignoranță filozofică stăpânitoare pe meleagurile ardeleni, aceasta mi se pare singura cale de a-mi vedea scrisul înflorind în litera tiparului”¹⁰.

Foiletonul, cum preferă Blaga să-l numească, degaja o neîndoielnică influență bergsoniană, prezentă de altfel și în alte articole ce-i vor urma și care vor apare în „Convorbiri literare” sau în „Pagini literare” (Arad) și în volumul de aforisme *Pietre pentru templul meu* (1919), în teza de doctorat *Cultură și cunoștință* (1920), ca și în opera sa de maturitate, filozofică sau chiar poetică¹¹.

Bergsonismul nu este însă receptat pasiv, tânărul Blaga încercând o anume corectare și completare a intuiționismului. Dacă Bergson, acest „fin distrugător al

¹⁰ L. Blaga, *Hronicul ...*, p. 145.

¹¹ Nu este oare și o anume atmosfera bergsoniană, de pildă, în poezia *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, cu care se deschide volumul *Poemele luminii* (1918)? Cităm spre ilustrare: „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii/ și nu ucid / cu mintea tainele, ce le-ntâlnesc / în calea mea / în flori, în ochi, pe buze ori morminte. / Lumina altora / sugrumă vraja nepătrunsului ascuns / în adâncimi de întuneric, / dar eu, / eu cu lumina mea sporesc a lumii taină”.

unor tradiții moștenite”, nu are *in stricto sensu* un sistem, „ne dă însă... – scrie Blaga – un locșor din care să privim bine. Acest locșor e intuiția”, adică o „*formă superioară* de instinct luminat de conștiință”¹².

Descifrând două sensuri în intuiția bergsoniană, tânărul Blaga se oprea cu precădere spre cel apărut îndeosebi în lucrările de mai târziu ale filozofului francez. Anume el pornea de la accepția intuiției ca „viziune directă a spiritului de către spirit” și sublinia modul ei de a fi, – după Bergson – complement al cu-noașterii științifice. Dar această înțelegere a intuiției seamănă, sau mai curând poate fi făcută să semene, cu

„arta transcendentală a lui Schelling; o artă, un metod prin care *cunoști* un lucru creându-l, prin care se identifică subiectul cu obiectul... prin care asști la marea creație, pătrunzi în «inima dinamică» a lumii, transcendând imaginile înguste ale categoriilor intelectuale”¹³.

Blaga dorea de fapt să dureze, cum va confirma și mai târziu în *Hronic ...*, o punte între intuiția intelectuală a lui Schelling și intuiția bergsoniană. El formula această exigență, având credința că intuiția intelectuală e un „amestec ciudat de intuiție și inteligență logică, o coborâre din culmile logicii abstracte în datele vii și mișcătoare ale simțurilor”¹⁴.

Obiectând lui Bergson că depreciază inteligența, autorul *Reflexiilor*, avansând în prealabil rezervele sale radicale față de intelectualismul contemplativist, ajungea la încheierea că rațiunea „dispune de mai multe mijloace decât crede filozoful atât de mult aplicat spre intuiția (în) genere”¹⁵.

¹² L. Blaga, *Reflexii asupra intuiției lui Bergson*, în *Românul*, nr. 57, 1914.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

Transformând inteligența într-o Cenușăreasă a cunoașterii, aceasta din urmă, nota Blaga îndreptățit, pierde o anume notă de pozitivitate, atât de necesară ei.

Într-un dezacord nu lipsit de orice temei, cu intelectualismul metafizic, prea analitic și abstract, opțiunea lui Blaga pe urmele lui Bergson, pentru sinteză și concret, are realmente anume virtuți. Numai că soluția adoptată, una ce preconiza dacă nu epurarea absolută a cunoașterii de rațional, subestimarea și subordonarea acestuia unei intuiții de tip schellingean și, în parte, bergsonian, în orice caz nu avea șansa de a se impune, ea fiind contrazisă de însuși spiritul științific.

Este adevărat că Blaga a resimțit insuficiența intuiționismului bergsonian, dar a încercat să-l intelectualizeze cu ajutorul intuiției intelectuale a conștiinței de sine, în formula ei schellingeană. Apelul la Schelling însă nu era în stare să-i asigure și reușita, întrucât intuiția filozofului idealismului transcendental, deși denumită de acesta, după Fichte, intelectuală, ca act al conștiinței de sine, în *conținutul* său era esențial irațională.

Formulând severe obiecții intelectualismului contemplativist, Blaga nu putea însă să evolueze spre o soluție adecvată cu atât mai mult cu cât, legându-l de materialism și identificându-l pe acesta cu forma metafizică, respingea *ab initio* posibilitatea refundamentării raționalismului în cadrul materialismului. Pentru el, intelectualismul fiind funciar contemplativist, și cum contemplativismul suferă de grave insuficiențe, singura ieșire era renunțarea.

Intelectualismul este în același timp instituit – cel puțin pentru secolul al XIX-lea – de tânărul Blaga în „centru-rădăcină” al unui materialism care ar purta întru totul însemnele sursei, adică va fi unul „rigid, abstract, mort”¹⁶.

¹⁶ L. Blaga, *Intelectualismul în filozofie*, în *Convorbiri literare*, nr. 2, 1916, p. 198.

Dacă materialismul e „metafizica consecventă” a intelectualismului, în schimb, o altă consecință a acestuia, întrucâtva colaterală, spiritualismul, gol de orice pozitivitate s-a constituit ca o „metafizică nesinceră, un razim mincinos pentru înțelepții științifici fără voie”¹⁷. Deși de departe apare ca un „materialism nobilitat”, din apropiere însă, spiritualismul își descoperă realele dimensiuni și se dovedește a fi un soi de

„bastard născut dintr-un amestec nenorocit al intelectualismului pe de o parte și al intuiției mistice a conștiinței de sine de alta; în amîndouă cazurile, impresia unui ceva nesănătos”¹⁸.

Cu atît mai revelatoare pentru atitudinea filozofică a tînărului Blaga va apărea critica spiritualismului dacă îi vom corobora mărturisirea tîrzie că în această perioadă „între mine și teologie am pus o tablă de azbest-izolator”¹⁹.

Mărturia, de o reală utilitate pentru reconstituirea configurației spirituale a lui Blaga cel de pînă în anul 1920, se dovedește ajutătoare și pentru descifrarea sensului unui anume aspect al filozofiei sale de după această dată, cînd prin teza de doctorat *Cultură și cunoștință* își dovedea depășirea căutărilor juvenile și ancorarea într-un port pe care nu-l va mai părăsi. Mărturia e utilă pentru înțelegerea concepției de maturitate, în sensul că, invitându-ne la o anume circumspecție calificatoare, ne ferește de identificarea *grosso modo* a spiritului pe care-l degajă îndeosebi *Eonul dogmatic* sau *Diferențialele divine* cu *teologismul* de cea mai pură și riguroasă accepție. Că dogma și eonul dogmatic, Marele anonim sau diferențialele divine poartă și un anume accent teologic este în afară de orice îndoială, dar el se ivește în timpul ridicării construcției și nu se propune ca un punct de pornire. Apare, așadar, un anume teologism, întrucît idealismul obiectiv însuși nu e departe în

¹⁷ *Ibidem*, p. 199.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Idem, Hronicul...*, p. 168.

consecințele sale ultime, de acesta. Nu e departe, însă nici nu se confundă.

Respingerea deopotrivă a materialismului și a spiritualismului, Blaga a finalizat-o în adoptarea unei poziții ontologice de orientare energetistă. Anume, scria el, materialismul „cel mai radical nu operează cu conceptul curat al materiei, ci cu o fuziune de concepte: materialism energetic”. Aceasta în condițiile în care știința, „apăsând cu mâna tare materia, simte rezistența energiei și e silită să încheie un compromis cu ea”²⁰. Cumva, energia apare ca o realitate mai profundă, cu un mai accentuat grad de existență decât corelatul ei, materia. De aceea, credea el, ar fi mai în conformitate cu adevărul să ne închipuim realitatea ca energie discontinuă.

Orientarea aceasta energetistă poate să pară ciudată la prima vedere. Ea își află însă explicația în altoirea *ontos*-ului bergsonian cu o anume viziune pozitivă, realistă chiar. Neconvenindu-i în întregime elanul vital bergsonian, Blaga a preluat din acesta dinamismul și, cum energia îi apărea esențial dinamică, și-a închipuit-o ca un analogon – dar numai atât – al aceluși elan.

Oricum, rezultatul încercărilor sale era acela că „materia va reapărea în sistemele strict energetice într-o formă camuflată”²¹.

Deși ajunge în acest fel la o anume încheiere ontologică, Blaga avertiza că nu face propriu-zis „ontologism”, ci deschidea o perspectivă doar, „critic-metodică”. Adică excursul în ontologie nu-l făcea în sine, ci numai pentru a-și asigura anume prudențe metodologice în vederea desfășurării preocupărilor gnoseologice, prime și aproape exclusive.

Acestora, de altfel, le-a acordat întotdeauna prioritate, întrucât, scrie el,

²⁰ Idem, *Intellectualismul în filozofie*, în revista citată, p. 202.

²¹ Idem, *Hronicul...*, p. 160.

„ce teorie a conștiinței adoptezi este un pas de o importanță enormă pentru viața sufletească, căci teoria cunoaștinței nu este o simplă teorie între multe altele, ci începutul strălucit sau dezastruos al unei adânci sau mărginite concepții despre lume”²².

Preocupat de analiza cunoașterii în genere și a celei științifice în speță, Blaga se anunța încă de pe acum ca un subtil gnoseolog, deși de cele mai multe ori și în ceea ce e fundamental, în afara unei explicații adecvate.

Pentru el,

„pe temeiul intuiției imediate, analiza și imaginația noastră construiesc anumite tipuri de fenomene, la care reducem datele descoperite prin observație sau experiment, aceste fenomene originare, considerate ca feți ai minții noastre sunt miturile”²³.

Mitul capătă astfel o accepție aparte, ca *model tipic*, informator al unui material haotic. Fără a fi apriori, miturile sunt „extrase din lumea empirică, elaborate la inteligența constructivă a omului”.

În funcția lor informatoare, ele organizează atât materialul extern, și atunci alcătuiesc o grupă ce „culminează în lume ca «atom și mișcare», cât și pe cel intern al lumii ca «idee sau voință»”²⁴. Dacă mai târziu pentru Blaga miturile vor semnifica „revelări ale misterului”, în articolul citat, ele au sensul categorial pus în circulație încă de Nietzsche. „Experiența – nota el cu îndreptățire – înseamnă experiența *organizată* și organizarea se face prin categorii”. Spre deosebire de Kant și împotriva acestuia, el considera că, departe de a fi apriori, categoriile sunt „niște creațiuni ridicate dacă nu de tot, atunci în mare parte pe temeiul datelor sensuale”²⁵. Dacă marele gânditor din Königsberg a intervenit memorabil prin distingerea

²² Idem, *Pietre pentru templul meu*, Sibiu, 1919, p. 10.

²³ Idem, *Mit și conștiință*, în *Pagini literare* (Arad), nr. 1, 1916, p. 40.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Idem, *Cultură și cunoaștere*, Edit. Ardealul, Cluj, 1922, p. 61.

calitativă între intuiție și concept, prin apriorism și, mai ales, prin absolutizarea și osificarea categoriilor – rezultat al neadmiterii variabilității funcționale a acestora –, nu a putut să degaje întreaga semnificație pe care o comportă noutatea de care și-a legat numele.

Or, trebuie admisă, arăta Blaga, o „finalitate infinită” a ideilor, care înseamnă că acestea sunt „teoretic potrivite pentru infinit de multe funcții”²⁶.

Înțelegând prin funcția unei idei „activitatea” acesteia „în cadrul uneia din atitudinile posibile ale omului față de viață și lume”²⁷, el caută să dovedească posibilitățile infinite ale ideilor de a intra în corespondență unele cu altele.

De pildă, conținutul ideii de Dumnezeu este imaginar. Născută din ignoranță și teamă, ideea de Dumnezeu funcționează religios. Dar același *conținut imaginar* poate funcționa „cognitiv” când Dumnezeu este înțeles ca principiu ultim sau etic, o dată ce e transfigurat într-un ideal. Este o mutație funcțională, deși conținutul a rămas același sau aproape același.

Prin urmare, conchidea Blaga, dacă nu avem în vedere variabilitatea funcțională a ideilor și nu deschidem o perspectivă istorică-culturală asupra „ideologiei”, ne predăm definitiv dogmatismului, această „apă văroasă”, în care „se pietrifica organismul ideilor”²⁸.

Nefiind o însușire întâmplătoare, ci una structural-distinctivă, variabilitatea funcțională a ideilor ne conduce la concluzia că acestea nu apar cu valoarea lor maximă, ci ele primesc în cursul vremurilor „o funcțiune nouă, care să fie exploatată cu mai mult succes”. În acest sens se poate afirma că „*trecutul poate avea o mai mare valoare în viitor decât în trecut, că afinitatea dintre spiritul omenesc și ideile sale crește cu timpul*”²⁹.

²⁶ Idem, *Cultură și cunoștință*, Edit. Ardealul, Cluj, 1922. p. 61.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ L. Blaga, *Mit și conștință*, în revista citată, p. 41.

²⁹ Idem, *Cultură și cunoștință*, p. 36.

În acord cu o interpretare istorică a ideilor, Blaga parvenea la o viziune nu lipsită de anume virtuți dialectice. Supuse „legile valorilor maxime”, ideile, ca urmare a nevoii oamenilor de „a-și lămuri” lucrurile, capătă mereu noi sensuri și tot mai multe funcții. Nestăvilă, cunoașterea umană care are o istorie trecută, are și una virtuală, căci tinde spre infinit.

Această convingere „își are ispitele ei”³⁰.

Multitudinea funcțională, ideile și îndeosebi categoriile o câștigă în primul rând datorită faptului că sunt „creațiuni ridicate... pe temeiul datelor sensuale”.

Dar, în al doilea rând, și printr-un plus pe care îl adaugă atitudinea creatoare a omului. Afirmția nu ar avea nimic reproșabil dacă s-ar opri doar la sublinierea caracterului activ, creator-cognitiv al inteligenței umane, ci, dimpotrivă. La Blaga există însă, cu toate că admite originea empirică a categoriilor, o tendință – nu lipsită de ezitări, e adevărat – de subiectivizare a conținutului acestora atât datorită exagerării caracterului activ al cunoașterii umane, cât și suspendării caracterului lor reflectoriu. Îndeosebi subiectivismul, corolar firesc al intuiționismului, apare în modul cel mai pregnant în analiza categoriilor științei. „Fără categorii – scria el – nu e posibilă știința...”³¹. Dar teza aceasta nu este unanim acceptată. Filozofi ca Hume, Mach, Avenarius, Schuppe credeau că află „siguranța științei” în senzație, în timp ce Kant și neokantienii militau pentru încorsetarea experienței în „cercul de fier al formelor intelectuale”³².

Primii, crezând că „lumea este așa cum o vedem”, cereau purificarea experienței de „conceptele antropomorfe”, iar ceilalți înclinau spre constructivism. Și unii, și alții, prin unilateralizare, au eșuat în eroare, căci sunt

³⁰ *Ibidem*, p. 83.

³¹ *Ibidem*, p. 66.

³² Idem, *Două tendințe în teoria cunoașterii*, în *Pagini literare*, nr. 3, 1916, p. 59.

importante deopotrivă și „arătările de amănunt” și „întrebările metafizice și abstracte”³³. Cumva ambele orientări pornesc de la știință ca un dat, reprezentanții lor întrebându-se mai curând *cum*, și nu *dacă* e posibilă. Amânând adâncirea în filozofia critică, ei își barează accesul la principiile *elementare* ale științei și construiesc pornind de la presupuziții necontrolate.

Este oare posibilă știința? Răspunsul lui Blaga este afirmativ, dar prin aceasta nu și valid. Pentru el, știința va fi posibilă numai dacă va face abstracție de adevăr și fals. Trebuie, cerea el, s-o privim „ca fapt real, indiferent că este valabilă sau nu”. Și în continuare: „Dorim o teorie a cunoștinței dincolo sau mai presus de adevăr și ficțiune, un lucru care nu s-a prea întreprins până astăzi”³⁴. Blaga ajungea la o asemenea încheiere, evident, sub semnul intuiționismului. Or, acesta, neînstare să abordeze lumea în esențialitatea ei și să dea, prin urmare, o cunoaștere obiectivă, conducea la subiectivism în interpretarea conținutului categoriilor și în genere a cunoștințelor. Dintr-o perspectivă intuiționistă, într-adevăr se putea ajunge la concluzia că adevărul și falsul ca valori gnoseologice pot să dispară... Dar prin aceasta ce mai rămâne dintr-o cunoștință? Nepunându-și sau mai curând suspendând problema conținutului reflectoriu al științei și al categoriilor, Blaga în fapt nu putea ajunge la o soluție epistemologică adecvată... Iar critica îndreptată dintr-o perspectivă intuiționistă împotriva epistemologiei kantiene și neokantiene în speță, care prin raționalismul său avea un ascendent firesc, se dovedea a fi sub nivelul obiectului său.

Ceea ce în primele lucrări este încă în germene și nesistematic (de unde și ezitățile, adesea impreciziunile și chiar contrazicerile) va fi în construcția ulterioară dezvoltat și limpezit, din păcate însă nu în ceea ce este fundamental și nu într-un sens pozitiv.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

Trilogiile vor primi ospitalier aluviunile tinereții și le vor integra în structura lor. Astfel că primele încercări filozofice nu constituie un fel de preistorie a concepției lui Blaga, ci începuturi ale *istoriei* poetice sale viziuni asupra lumii.

Nota redacției:

Publicat în urmă cu peste o jumătate de veac în *Revista de filosofie*, studiul domnului acad. Gheorghe Vlăduțescu nu și-a pierdut deloc prospețimea. Tânărul Gheorghe Vlăduțescu scria bine despre tânărul Lucian Blaga!

Văzându-l și citindu-l, i-am solicitat domnului academician aprobarea republicării lui în *Caietele Blaga*. Îi mulțumim frumos! (E. N.)

ATAFUL PERFID AL LUI MIHAI BENIUC ȘI INTRAREA FILOSOFULUI ÎN VIZORUL SECURITĂȚII

Cercetător științific gr. I dr. Eugeniu NISTOR*

Mihai Beniuc's Treacherous Attack and the Philosopher's Entry in Securitate's Crosshairs

Abstract. *The political regime installed at the helm of the country in 1945 began an offensive against genuine intellectuals, subjecting them to true negative press campaigns. Some were even tried and sentenced. The philosopher and writer Lucian Blaga was no exception: he was attacked in the communist press, treated as a "case", linked to legionaries and legionarism (without proof), removed from his university position and the Academy, removed his signature rights and was considered an enemy of the people. Nominated for the Nobel Prize abroad in 1956, the Romanian state does not give its consent. At the same time, consumed by hatred and envy, Mihai Beniuc, a rising proletkultist poet, made him a villain in his novel "Pe muchie de cuțit". The Communist Securitate opened a second file on him (the first had been open since the end of the war), within the Dr. Mihai Iubu group, surveilling his activity, private life, meetings and telephone calls, suspecting him of conspiratorial activities and involvement in the formation of a "subversive government".*

Keywords: *Mihai Beniuc, Muchie de cuțit, surveillance dossier, conspiratorial activities, Dorli Blaga.*

Cuvinte-cheie: *Mihai Beniuc, Muchie de cuțit, dosar de urmărire, activități conspirative, Dorli Blaga.*

Într-o vreme extrem de primejdioasă pentru cultura liberă și autentică, în paginile *Gazetei literare* – săptămânal al Uniunii Scriitorilor, din 16 iulie 1959 – condusă de Zaharia Stancu, apare fragmentul de roman *Marele Anonim*

* Academia Română: Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” București / Facultatea de Științe și Litere a UMFST „George Emil Palade” Târgu Mureș; e-mail: eugeniu_nistor@yahoo.com.

al lui Mihai Beniuc¹, reprezentând un atac virulent împotriva lui Lucian Blaga, publicat cu scopul de a-l compromite definitiv. Construit după tipicul prozei proletcultiste, romanul *Pe multe de cuțit*² făcea apologia eroilor comuniști ilegaliști și a „luminii care vine de la Răsărit”, după șabloanele instituite în literatura română prin *Mitrea Cocor* și prin alte „capodopere” ale epocii staliniste.

Personajul central al scrierii de subcultură a lui Mihai Beniuc – Atanasie Mustea – îl cunoaște bine pe Blaga și vorbește despre el și filosofia sa prin prisma ideologiei oficiale a regimului stalinist, cu un adaos de ironie groasă și expresii caricaturale:

„(...) îl numea Marele Anonim din cauza filosofiei sale căutătoare a unei mari forțe cosmice, mistice și unice, pe care o definea mai mult verbal decât conceptual. Împământenise în rândurile unor tineri cu înclinații huliganice misticismul său de mediocră proveniență germanică, identificându-l cu necunoscutul spirit tragic, rezumat într-o atitudine anti-istoricistă, socotită, fără justificare, de Marele Anonim, drept trăsătură caracteristică a poporului românesc. După părerea lui, românul s-a salvat în istorie boicotând-o și trăind într-un spațiu ovin atemporal,

¹ Mihai Beniuc (1907-1988), poet proletcultist, astăzi aproape uitat, se afirmase ca un demn urmaș al lui Octavian Goga în perioada interbelică și în primii ani ai războiului, când a publicat volumele de versuri: *Cântece de pierzanie* (1938), *Cântece noi* (1940) și *Orașul pierdut* (1943), ultimul ca expresie nostalgică a părăsirii Clujului în urma Dictatului de la Viena. Profesor al Universității din Cluj (aflată în refugiu la Sibiu), în specializarea psihologia animalelor, în anul 1945 schimbă macazul, devine membru al PCR și pleacă la Moscova, în calitate de consilier cultural, unde scrie și publică cartea *Un om așteaptă răsăritul* (1946). Așteptarea nu i-a fost prea lungă carieristului de profesie M. Beniuc, fiind promovat, pe rând: secretar, prim-secretar și președinte al Uniunii Scriitorilor din România, membru titular al Academiei Române (1955), profesor la Universitatea din București, deținând și alte demnități în aparatul de partid și de stat al vremii (n.a.).

² Romanul *Pe muchie de cuțit*, al lui Mihai Beniuc, a fost tipărit în 1959, la București, Editura de stat pentru literatură și artă (ESPLA), într-un tiraj de 20.160 exemplare (n.a.).

orientându-și destinul după coada oii, care se mișca de la Baltică la Pind și de la Adriatică până în stepele asiatice, căutând pășuni grase”³.

După cum lesne se poate constata, transhumanța tradițională a păstorilor valahi cu turmele lor, de la munte la șes și viceversa, în funcție de anotimpuri, este văzută de către Beniuc, mai degrabă, ca un fenomen de migrație – lucru de altminteri perfect convenabil alogenilor filosovietici, aflați atunci în fruntea instituțiilor culturale-cheie ale R.P.R. – căci statornicia și continuitatea românească erau socotite doar un moft:

„Datorită acestui spațiu – se exprimă Beniuc, prin intermediul personajului central Mustea, în aceeași tonalitate vulgară, parodic-caricaturală și patetic-bolșevică – străin de conceptul de granițe și refractar relațiilor sociale, dar ridicat la rangul de supremă viziune metafizică, românul, printre donițele cu zer și roatele de caș, în timp ce măgarul căra în dăsagi mieii prea slabi pentru drumurile prea lungi ale turmelor, evolua în contemplația stelelor și a morții. Acest fals idilism, care i-ar fi stârnit primului păstor român ce l-ar fi înțeles, un râs cu cracii în sus, către eternele stele, era amenințat, după părerea Marelui Anonim, de materialismul istoric, de logica și legile lumii contemporane, cu luptele ei de clasă, cu industria ei...”⁴.

Mai departe, expunerea aduce a denunț („Mustea ar fi vrut să-l dea în vileag pe Marele Anonim”), în care datele personale ale filosofului sunt apropiate, desigur, cu o anumită noimă, de tot ceea se constituiseră în epocă drept simboluri tabuizate ale „răului”:

„Ființa tracă a poporului putea fi apărată numai de garda de fier și de mesianismul sângeros al lui Hitler, zicea poetul filosofând. Nu e de mirare deci că Marele Anonim, cu o astfel de filosofie, a ajuns gânditorul oficial al partidelor de dreapta din România și un geniu proslăvit de legionari – pe

³ Mihai Beniuc, *Pe muchie de cuțit*, București, Editura pentru literatură și artă, 1959, p. 313.

⁴ *Ibidem*.

care nici el nu-i detesta! – deși îmbrăcase uniforma albastră a Frontului Renașterii Naționale sub Carol II și se înfruptase până la indigestie din favorurile acestuia”⁵.

Bineînțeles că după o asemenea portretizare a filosofului, nici opera acestuia nu putea fi privită cu îngăduință:

„Prin stilul pompos, frazeologia scolastică, profunzimea simulată, care îi camuflau găunoșenia, această pseudo-filosofie putea exercita influențe pernicioase asupra unor minți plâpânde și înfierbântate, însetate de a cunoaște legile vieții și ale universului. Marele Anonim se pretindea atotștiutor și te lăsa să crezi că-ți poate pune în mână cheile de aur ale înțelepciunii veșnice și ale tuturor misterele și tainelor din trecut, prezent și viitor (...). Toată această vorbărie se sprijinea vizibil pe un pic de Spengler și de Nietzsche, pe un pic de Freud și de Jung, totul însușit din a doua mână, mai mult din cărți de semipopularizare științifică decât din sursele originale, ele înșile tulburi, colcăind de confuzii și de idei reacționare (...)”⁶.

Este scoasă în evidență și înrudirea filosofiei blagiene cu „gândirea magică a vrăjitorului”, prin faptul că

„Marele Anonim nu prinde lungimea de undă a rațiunii (...) nici nu gândește. El vede, adică are viziuni. Numai nu știm cât o fi șarlatanie și cât o fi credință la acest Petrache Lupu al confuziei de spirit metafizic teuton, altoit pe superstițiile autohtone”⁷.

Lipsit de pârghee de apărare împotriva acestui mod odios de defăimare, Lucian Blaga protestează oficial:

„În toamna aceluiași an, Tatăl meu a predat un Memoriu de protest – scrie Dorli Blaga – prin A.(tahanasie) Joja (vice-prim-ministru), care a ajuns la CC-PCR. A urmat în primăvara lui 1960 vizita lui G. Ivașcu la Cluj (...)”⁸.

⁵ *Ibidem*, p. 313-314.

⁶ *Ibidem*, p. 314.

⁷ *Ibidem*, p. 315.

⁸ Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, ediția a III-a adăugită, Editura Humanitas, București, 2015, p. 234.

Anterior atacului din *Gazeta literară*, M. Beniuc a făcut tot ceea ce i-a stat în putință să-l umilească pe Lucian Blaga. Se știe că filosoful, având interdicție de semnătură, nu mai putea publica nimic din scrierile sale originale și atunci a recurs la o soluție de avarie: s-a angajat în trudnica muncă de traducător a capodoperei germane *Faust*, de Goethe. Conform pertractării avute cu Uniunea Scriitorilor, (prin mijlocirea lui Mihail Sadoveanu), el trimitea lunar un anumit număr de pagini traduse pentru care trebuia să fie remunerat de Fondul Literar dirigit de Mihai Beniuc, însă acesta nu-și onora înțelegerea. De aceea filosoful făcea mereu cereri și intervenții la conducerea Uniunii Scriitorilor prin intermediul fiicei sale Dorli Blaga, atunci studentă la Facultatea de Fizică a Universității din București.

Refuzul și trăgănările lui M. Beniuc de a-l plăti pe Blaga, aroganța, grandomania și ura lui înverșunată față de acesta se manifesta, uneori, cu martori, așa cum a consemnat eseistul și dramaturgul I. D. Sârbu în memoriile sale:

„Ne-a primit în somptuosul său cabinet. Și ne-a ținut în picioare. Ion Chinezu fusese redactor-șef al revistei *Gând românesc*, din Cluj, el l-a lansat pe tânărul poet începător Mihai Beniuc. Cum zic, ne-a ținut în picioare, nu ne-a lăsat să vorbim. Se zvârcolea, urla cuprins de furie: «Nimic pentru Blaga, nu știe nemțește, nu are talent, am angajat alți traducători pentru *Faust*»⁹.

Blaga era nemulțumit și de încadrarea sa ca traducător și, prin urmare, de sumele mici primite de la Fondul Literar pentru munca prestată, așa cum rezultă dintr-o epistolă trimisă fiicei sale în toamna lui 1956, în urma încasării drepturilor cuvenite pentru tălmăcirea volumului *Nathan înțeleptul*, de Lessing, unde i se confesează cu amărăciune:

„(...) În timp ce străinii mă propun pentru Premiul Nobel – fără ca măcar să știu despre asta, Editura (este vorba de Editura de stat pentru literatură și artă – ESPLA!) îmi dă certificat de traducător de categoria III. Atrage, te rog,

⁹ *Ibidem*, p. 332.

atenția lui Beniuc asupra acestor neajunsuri, pe care nu sunt dispus să le mai suport”¹⁰.

*

Exista însă deja o părere oficială foarte clară a regimului politic aflat la putere, despre personalitatea și opera lui Lucian Blaga. Aceasta se baza pe informațiile incluse în primul lui dosar de Securitate, cuprinzând date cumulate (unele preluate, probabil, de la fosta Siguranță a Statului) din perioada 1938-1949. În acest sens, Dorli Blaga remarcă o „piesă” grea: declarația olografă a lui Zaharia Stancu, datând din 3 februarie 1949, pe atunci director al Teatrului Național din București, în care acesta arăta, destul de evaziv, că:

„Lucian Blaga a fost subsecretar de stat la Ministerul de Externe în timpul guvernării Goga-Cuza – după aceea ministru plenipotențiar al României la Lisabona. Nu știu ce atitudine a avut în timpul legionarilor întrucât atunci el a locuit la Sibiu și nu l-am văzut. Ceea ce pot afirma este că literatura lui nu deservea legionarismul și presa legionară nu l-a atacat. Opera dramatică a lui Blaga n-ar putea fi reprezentată azi pe scenă din pricina misticismului de care e străbătută. Cred că nu s-ar putea retipări nici lucrările lui filozofice și, în cea mai mare parte, nici versurile pe care le-a scris și publicat”¹¹.

O altă „piesă” semnificativă, din același dosar, este o fișă dactilografiată, cu numeroase greșeli și erori (posibil ca unele să fi fost chiar intenționate), reprezentând întreaga activitate a lui Lucian Blaga, în încercarea de a-l lega pe acesta de legionari și legionarism, în care se stipulează, printre altele, că „este un membru marcant al constelației nazi-fasciste din țară”, încheindu-se cu o concluzie similară celei formulate de Z. Stancu: „Operele lui Blaga sunt străbătute de misticism”¹². Dosarul, consultat în arhiva SRI

¹⁰ *Ibidem*, p. 340.

¹¹ *Ibidem*, p. 194.

¹² *Ibidem*, p. 197.

în 1994-1995, se încheia cu fila cuprinzând certificatul de deces al lui Lucian Blaga, având nr. 744, apoi numerotația era tăiată, de unde și suspiciunea (îndreptățită) a doamnei Dorli Blaga: „Avea adevăratul dosar al lui Blaga aproape 800 de file? Ce s-a întâmplat cu celelalte documente, dacă au existat?”¹³. O explicație posibilă ar fi că în dosarul filosofului au ajuns părți disjuncte din alte dosare, cu pagini care au fost apoi renumerotate...

Legat de episodul Premiului Nobel, Dorli Blaga consemnează, lapidar, în rememorările sale că: „în toamna lui 1956 Blaga a fost propus pentru Premiul Nobel. Statul nu și-a dat însă asentimentul”¹⁴. Și cum salvarea din partea străinătății nu a venit, filosoful și scriitorul Lucian Blaga a continuat să aibă interdicție de semnătură și să fie umilit, ba chiar mai rău decât atât: Securitatea comunistă i-a deschis atunci cel de-al doilea dosar de urmărire, în cadrul „Grupului dr. M. Iubu”, unde cea mai mare parte a conținutului arhivat se referă la el, din care

„se poate deduce că propunerea pentru Premiul Nobel a iritat grozav și nu a avut asentimentul oficialităților comuniste din România. Acest lucru se poate deduce din faptul că, de exemplu, textul dedicat de Bazil Munteanu lui Lucian Blaga, în *Mélanges offerts à M. Mario Roques* (Paris, 1951), este reprodus de aproximativ trei ori: o fotocopie, o copie la mașină și o traducere. Pentru a fi urmărit au fost angajați un număr de agenți cu nume fictive”¹⁵.

Dosarul era bine structurat pentru obținerea următoarelor informații: preocupările zilnice ale lui Lucian Blaga, vizitele pe care acesta le primea la domiciliu sau la Biblioteca Academiei (unde își avea locul de muncă începând din 1952), prietenii și cunoștințele cu care intra în contact, activitatea de creație literară, atitudinea față de orientarea ideologică a regimului politic de atunci, lucrările

¹³ *Ibidem*, p. 211.

¹⁴ *Ibidem*, p. 339.

¹⁵ *Ibidem*, p. 203.

sale scrise și nepublicate, unele date despre pensiunea doamnei Bolchiș, unde servea prânzul, și despre cofetăria „Pescăruș”, pe care o frecventa ș.a.

Așadar, în cel de-al doilea dosar deschis de Securitate – având indicativul „64/Cluj, vol. 1 și 2” (primul volum conținând 96 de file, al doilea 77) – consultat de Dorli Blaga în arhiva SRI, în perioada 1994-1995, este unul colectiv, fiind mai voluminos, cuprinzând activitatea grupului condus de dr. Mihai Iubu,

„pentru legăturile pe care Securitatea a presupus că doctorul le avea pe Valea Drăganului cu ultimii *partizani* {greco-catolici} care, în Munții Apuseni, mai opuneau rezistență regimului comunist. Se pare că unii din aceștia mai veneau la vila lui și el îi ajuta”.

Însă Dorli Blaga ține să precizeze că „grupul nu a fost arestat din cauza lui Lucian Blaga, care nu avea nici un fel de legături cu acești partizani”¹⁶. Din depozițiile celor anchetați reiese că erau de profesii diferite: medici, profesori, ingineri, iar dr. Mihai Iubu, medic orelist, care fusese profesor universitar, scos din învățământ de regimul proletcultist, era un intelectual cu demnitate, care „a declarat întotdeauna în public cât de mult ține la Blaga”¹⁷.

O sinteză informativă din dosarul instrumentat arată importanța acordată de Securitate operațiunii de urmărire a lui Lucian Blaga: „MAI. Direcția Regională Cluj. Strict secret. 372/17XI1958 (file nr. 88-96, foste 91-99, 141-149, 387-395, tăiate)”. Și această sinteză începe cu o fișă descriptivă cu principalele sale date biografice, care abundă de greșeli, precizând apoi explicit că, începând cu data de 3 ianuarie 1956, „s-a deschis acțiune informativă asupra lui Lucian Blaga”, continuând cu detalii despre „arestarea grupului Iubu în 21.VII.1958” și măsurile prestabilite, în continuare:

¹⁶ *Ibidem*, p. 202.

¹⁷ *Ibidem*, p. 226.

„În colaborare cu Serviciul VIII se vor lua măsuri pentru ca elementele sus menționate să fie anchetate în direcția stabilirii activităților dușmănoase prezente desfășurate de către Lucian Blaga, rolul lui în clandestinitatea legionară, legăturile sale dușmănoase precum și caracterul ideologic și tematica lucrărilor sale scrise în ultimul timp. Lt. maj. Jurca Iosif”¹⁸.

După consultarea celor două dosare informative, doamna Dorli Blaga a constatat numeroase „piese” lipsă din conținutul acestora, între care și procesele verbale de interogatoriu ale lui Ștefan Aug. Doinaș, Ion Negoïtescu și Nicolae Balotă, membri marcanți ai Cercului literar de la Sibiu, care au fost arestați, anchetați și întemnițați – și era imposibil să nu fi fost siliți să dea declarații în legătură cu Blaga. De asemenea, o altă ciudățenie o reprezintă faptul că numele avocatului Bazil Gruia, cu care filosoful avea frecvente întâlniri, nu apare nicăieri și nici cel „al dnei Elena Daniello, pe care Tatăl meu o vizita, pe strada Eminescu 3, de două-trei ori pe săptămână, începând din toamna lui 1950 și până în toamna lui 1960, ceea ce tot Clujul știa”¹⁹.

Cert este că focalizarea interesului Securității pe Lucian Blaga s-a accentuat după arestarea medicului Mihai Iubu, fiind „ordonată o percheziție în locuința noastră din Cluj, ordin care a fost însă revocat” – scrie Dorli Blaga –, „în schimb telefonul nostru a fost pus sub observație încă din 1957”, iar „în dosar se află o schiță în creion a locuinței noastre, pe care e indicat locul telefonului, pe birou, în colțul dintre geamuri (...)”²⁰. Apar numeroase sinteze și note informative, procese verbale și interogatorii, fotocopii după unele documente, publicații și texte de Lucian Blaga, înregistrări cu convorbiri telefonice, telegrame, dar și „o notă-sinteză în care se vorbește, între altele, de un proiect

¹⁸ *Ibidem*, pp. 222-224.

¹⁹ *Ibidem*, p. 209.

²⁰ *Ibidem*, p. 204.

de guvern, în cazul unei schimbări. Sursa îl menționează pe Blaga ca posibil premier. Nu se știe cine e sursa”²¹. Legat de presupusul „guvern subversiv”, în altă ipostază, Blaga era văzut ca o variantă posibilă de președinte – aceasta în condițiile revoltei din Ungaria împotriva imperialismului sovietic, din anul 1956, când se aștepta o schimbare. În acest sens, Dorli consemnează:

„Într-o seară Tata s-a întors acasă și, cum a intrat, ne-a spus foarte amuzat, râzând: «Ia auziți ce se vorbește în oraș, că în cazul unei schimbări, aș fi bun de președinte (...)»”²².

1956-1957 sunt anii în care biografia lui Lucian Blaga înregistrează mai multe evenimente, mai mult rele („negre”) decât bune („albe”), dar dintre acestea din urmă („gri” spre „albe”) unele i-au fost de folos în lupta sa surdă pentru supraviețuire, într-un regim tiranic, viclean și profund nedrept cu valorile autentice. Printre evenimentele „gri” se numără și întâlnirea sa, la Cluj, cu demnitarul comunist Miron Constantinescu (atunci vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al RPR), întâlnire „pe care Tata o introduce în a doua variantă a romanului” – fiind vorba, evident, de *Luntrea lui Caron* – care „i-a promis atunci ajutorul pentru a obține pensie de la Uniunea Scriitorilor”. Problema pensiei se pare că s-a rezolvat începând cu 1 ianuarie 1957, în baza unui Decret al Marii Adunări Naționale, nr. 117, din 23 III 1956, iar „comunicarea se face printr-o adresă a Ministerului Prevederilor Sociale, nr. 50 / 823”²³.

Însă filosoful continuă să fie filat de mai multe „surse” și agenți și după arestarea „Grupului Iubu”²⁴, și în perioada

²¹ *Ibidem*, p. 213.

²² *Ibidem*, p. 222.

²³ *Ibidem*, p. 341.

²⁴ Două fotografii de grup, făcute cu prilejul unei excursii pe Valea Drăganului, au constituit obiectul anchetei din procesul dr. Mihai Iubu. Restituite de SRI lui Dorli Blaga, din acel misterios grup ea nu-i recunoaște decât pe dr. Iubu și pe tatăl ei, ceea ce o face să fie rezervată, deoarece – notează undeva – ciracii lui Hollinger „erau maeștri în înscenări”. Mult mai târziu a reușit să afle cine erau ceilalți membri ai

1959-1961, până la moartea sa și, conform dosarului său de la Securitate, în mod bizar reactualizat continuu prin zelul col. Hollinger – care conducea Direcția de urmărire-filare și era, se pare, „mâna dreaptă a ministrului de interne (Alexandru) Drăghici” –, chiar și după trecerea „urmăritului” în lumea celor drepți, întrucât Dorli Blaga a fost surprinsă să vadă, în anul 1999, că ultima filă purta data: „18.V.1968”²⁵. Prin toate acestea se justifică aprecierea fiicei, în însemnările ei finale, după ce a scotocit câțiva ani prin arhivele SRI și CNSAS, că „Blaga a murit ca autor interzis. Insultat și umilit de Beniuc”²⁶.

Toate aceste secvențe înnegurate, cenușii, depri-mante, cu referiri la atacurile malefice, perfide și subur-bane, unele reflectate cu sârg și în romanul lui Mihai Beniuc, poartă o stranie încărcătură de invidie și ură „intelectuală” – sunt fapte ce ne dumiresc și, oarecum, ne și lămuresc unele aspecte „umbrite” ale destinului personalității și operei lui Lucian Blaga. Dacă societatea românească ar fi rămas captivă în acele rânduieli cu iz de Ev Mediu târziu, atunci, în mod cert, filosofia, poezia, dramaturgia și epica sa memorialistică ar fi dispărut cu desăvârșire în beciurile ce adăposteau fondurile S., considerate pericole de gradul zero pentru defunctul regim stalinist!

grupului, citind înregistrările puse la dispoziție de SRI, prin anii 1998-1999 (*ibidem*, pp. 208-209).

²⁵ Fila respectivă cuprindea următoarele informații: „Notă-extras din materialele existente în dosarele din arhiva serviciului «C». Numele: Blaga, prenumele: Lucian, născut: 9.V.1895. Com. Lancrăm, jud. Alba, fiul lui... de profesiune: Publicist, domiciliat în Cluj. F. Op. 53172, vol. 569, f. 18. Dintr-un tabel copie, scris la mașină, nesemnat, neștampilat, fără dată și antet, rezultă că Blaga Lucian a făcut parte din Partidul Național Creștin. Cpt. Duminică Vasile”, Conform vol. Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, ed. cit., p. 341.

²⁶ *Ibidem*, p. 362.

ASISTENȚII PROFESORULUI LUCIAN BLAGA

Conf. univ. dr. Anca SÎRGHIE*

Professor Lucian Blaga's Assistants

Abstract *The current research aims to clarify the previously unexplained problem of the assistants with whom Lucian Blaga collaborated during the almost 10 years of university teaching, carried out in the politically turbulent atmosphere of the years 1939-1948, when Romania's transition to a communist regime took place, which proved to be disastrous for him. The destinies of his young assistants were stigmatized by the national drama experienced in Romania, and typologically their evolutions were different. The success of each of them was due to the exceptional qualities proven in the university activity and in that of scientific study.*

Key words: *university, professor, assistant, department, philosophy, sociology, philology, literary circle, magazine.*

Cuvinte-cheie: *universitate, profesor, asistent, departament, filosofie, sociologie, filologie, cerc literar, revistă.*

Atmosfera de emulație pe care profesorul Blaga a creat-o în jurul său în Facultatea de Litere și Filosofie a Universității „Regele Ferdinand I” de la Cluj, unde din toamna anului 1939 a activat ca titular al catedrei de Filosofia culturii, a stimulat în plan imediat pe tinerii absolvenți care râvneau să devină asistenții magistrului. Între ei se număra și scriitorul Radu Stanca, afirmat din adolescență ca poet și eseist. În anii studenției, el s-a distins ca poet afirmat în presă, prezent la cene și ca dramaturg discret. Între colegi, el se remarcă de la apariția publicației „Curțile dorului”, o „revistă de literatură a studenților în litere și filosofie”, la care Radu Stanca este redactor-responsabil. Admirația pentru profesorul Blaga se deduce nemijlocit din titlul revistei, al cărei prim număr debutează exact cu poezia *La curțile dorului*, scrisă de magistrul. În cele

* Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu; email sirghieanca@yahoo.com.

patru numere ale acelei reviste au mai semnat studenții: Ovidiu Drimba, Ion Oană, Eugen Todoran, Ionel Neamțu, Romeo Dăscălescu, Cornel Regman, Radu Stoichiță, care aveau să-și aducă mai târziu, după puteri și după împrejurările în care au evoluat, contribuția lor la dezvoltarea literaturii și culturii române. Pe moment, Radu Stanca a publicat în revista „Curțile dorului” poeziile *Metamorfoză* și *Voevodul*, versuri ce anunțau pe baladistul neîntrecut de mai târziu. El s-a remarcat și la inaugurarea oficială a Cercului literar „Octavian Goga” al studenților Universității din Cluj-Sibiu în 12 februarie 1942, când, în prezența ministrului Culturii Naționale, Ion Petrovici, după cuvântul decanului Facultății de Litere și Filosofie, D.D. Roșca, a fost invitat Radu Stanca să vorbească în numele studențimii. Era o mare onoare ca la inaugurarea unui cenacul studentesc să ia parte însuși ministrul. Bineînțeles că Radu Stanca a fost desemnat ca președinte al comitetului care a condus acel Cenaclu. Cărțile pe care Lucian Blaga le publica, fie ele de filosofie, de poezie sau de teatru, studentul său le citea. Stanca obișnuia chiar să le recenzeze în presă pe cele de filosofie.

Activitatea desfășurată în Cercul literar „Octavian Goga” s-a dovedit a fi prodigioasă, constând în conferințe, ca cele ținute de Ovidiu Drimba, Cornel Regman, Eugen Todoran, Ion Negoitescu, șezători literare, cu care se pleca la Târgu Mureș, Iași ori Timișoara. La ședința din 17 decembrie 1942, Radu Stanca citește poeziile *Seară medievală*, *Acesta este locul*, *Sfârșit de toamnă* și *Elegie de toamnă*. Colegii lui l-au admirat și ca actor, când formația dramatică a Universității a pus în scenă două spectacole mult apreciate, anume *O scrisoare pierdută* și *Heidelbergul de altădată*. În vara anului 1942, când Universitatea clujeană se afla în refugiu la Sibiu, Radu Stanca absolvea Facultatea de Litere și Filosofie cu tema *Problema cititului*, care va vedea lumina tiparului în 1943. Nu este deloc surprinzător faptul că magistrul său l-a desemnat asistent la cursul de

filosofia culturii, dar numai pentru un timp limitat, după cum vom explica mai departe. Din motive de sănătate, el va rămâne la Sibiu după întoarcerea Universității la Cluj, făcând imposibilă continuarea activității universitare. A rămas, în schimb, o bună relație personală între profesor și fostul său student, care a suferit să vadă prin ce dramă a trecut Lucian Blaga după 1948, iar când s-au dat primele semne de reabilitare a filosofului-scriitor, nimeni nu s-a arătat mai încântat la Sibiu ca el¹.

Imediat după absolvire, alături de Radu Stanca, activa temporar ca asistent și I. D. Sîrbu, inteligent și spiritual, gata oricând să dea o replică hazlie. Profesorului Blaga i-a venit aproape și Pavel Apostol, dar după doctoratul în care magistrul l-a susținut și l-a apreciat, comportarea fostului său doctorand s-a dovedit a fi de-a dreptul incalificabilă.

Realitatea este că atunci când a trebuit să titularizeze pe post de asistent pe unul dintre tinerii săi învățăcei, profesorul Blaga l-a ales pe Zevedei Barbu, apreciat ca cel mai inteligent dintre toți. Pe el, o vreme l-a substituit Radu Stanca. Apoi magistrul l-a ales ca asistent titularizat pentru perioada 1946-1948 pe Ovidiu Drimba. Tocmai de aceea, asupra lor vom zăbovi în continuare, ilustrând două destine intelectuale antagonice ca destin.

Zevedei Barbu

Puțini sunt astăzi cei care cunosc cu adevărat viața lui Zevedei Barbu, o personalitate așezată sub semnul eminenței. El s-a născut la 28 ianuarie 1914, în satul Reciu, acum situat în județul Alba. Dintr-o mărturisire autobiografică, reținem detaliul că tatăl său, Marcu Barbu, un om credincios, i-a ales numele cu referiri biblice dintr-un calendar vechi.

¹ Vezi interviul luat de Anca Sîrghie cu titlul *Aniversarea actriței Eugenia Barcan la 93 de ani*, în *Ofranda literară*, an IV, nr. 1-2 (18-19), 2023, p. 108-115.

Zevedei a absolvit gimnaziul și Liceul „Aurel Vlaicu” în 1933, la Orăștie, apoi a urmat studiile Universității din Cluj, la Facultatea de Litere și Filosofie, remarcându-se prin inteligența sa deosebită. A fost atras de domeniul psihologiei experimentale, profesate de Florin Ștefănescu-Goangă,

Fig. 1. Tânărul Zevedei Barbu care avea o orientare politică național-liberală. Cercetarea studentului strălucit s-a îndreptat spre sociologie și filosofie. O asemenea deschidere spectrală i-a asigurat o formație profesională complexă.

După ce Universitatea clujeană se mută în refugiu la Sibiu, el a devenit unul dintre colaboratorii filosofului Lucian Blaga, precum și al psihologului Nicolae Mărgineanu. Zevedei Barbu a obținut un doctorat în psihologie în anul 1941. El a fost redactorul-șef al revistei „Saeculum”. Între temele cele mai reprezentative pe care le-a tratat în această perioadă se numără: *Metafizicul, funcțiune integrală a spiritului, De la dialectică la existențialism, Cultură și istoricitate, Umanismul, veșnica reîntoarcere*. Întreaga sa creație în limba română a fost publicată de filosoful Marin Diaconu în cele două volume ale lucrării *Metafizică și umanism*². Zevedei se alătură rezistenței antihitleriste, dar grupul din care făcea parte este descoperit și el va fi acuzat pentru acțiuni subversive împotriva puterii statului, riscând condamnarea la moarte. Magistrul Lucian Blaga a avut tăria morală să-l apere în procesul intentat împotriva sa, pledând pentru el timp de o

² Zevedei Barbu, *Metafizică și umanism*, vol. I-II, ediție îngrijită de Marin Diaconu, Editura Tracus Arte, București, 2015.

întreagă oră³. Ca martor în proces, Blaga i-a apărat și pe ceilalți inculpați, respectiv pe profesorii Vlădescu Gh. Răcoasa și Petre Drăghici, dând un exemplu de prețuire a valorilor umane, susținute cu un curaj greu de egalat. Excentric în manifestările sale, Zevedei Barbu și-a arătat simpatia față de bolșevismul sovietic, într-o epocă în care marile puteri ale lumii îl socoteau nociv, împotrivindu-i-se cu tărie.

Aveau să urmeze vremuri grele pentru Zevedei Barbu, căci în perioada 1942-1944, el a fost închis la Caransebeș, pentru că s-a opus generalului Ion Antonescu și pentru că ar fi făcut politică de stânga⁴. În perioada detenției, este atras de exercițiul meditației asupra istoriei. După 23 August 1944, el a fost eliberat și a acceptat, apoi, din 6 martie 1945, să lucreze cu Guvernul condus de Petru Groza, alături de alți intelectuali ardeleni, pentru a obține retrocedarea Transilvaniei de Nord. Dramatică s-a dovedit experiența magistrului său, Lucian Blaga, care la insistențele asistentului a acceptat să intre într-o formațiune politică, ce s-a dovedit a fi de profil socialist. Faptul acesta i-a declanșat lui Blaga o adevărată criză psihică.

Calitățile lui intelectuale îl fac remarcat și astfel Zevedei Barbu a fost numit atașat cultural al Legației României la Londra⁵. El înțelege să valorifice o asemenea deschidere europeană. În Franța, publică în 1947 volumul *Le développement de la pensée dialectique*. El constată că după 1945, România pornește pe un drum greșit. În anul 1948, după proclamarea Republicii Populare Române, care

³ Acest moment din biografia lui Zevedei Barbu a fost dezvoltat la p. 20 a lucrării noastre intitulată *Lucian Blaga – profesor și mentor*, Editura Junimea, Iași, 2024, drept care nu socotim necesar să mai stăruim aici asupra lui.

⁴ Vezi *Zevedei Barbu și iluzia diplomației românești comuniste*, în Lucian Nastasă, *Intelectualii din România. Configurații culturale. Studii și documente*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014, p. 235-285.

⁵ Mircea Popa, *Centenarul nașterii filosofului Zevedei Barbu*, în *Apostrof*, an XXVI, 2015, nr. 2 (297), p. 15-18.

intra pe făgașul nefast al modelului sovietic, el a demisionat și a cerut azil politic în Anglia.

Primind noul statut de emigrant, Zevedei Barbu se reorientează și profesional, prioritară fiind acum din nou activitatea științifică. El părăsește frontul luptei politice și se înscrie la cursurile postdoctorale ale Universității din Glasgow, unde va deveni lector. Este încântat de atmosfera de emulație academică în care activează acolo timp de 13 ani. Intră în grupurile multidisciplinare, alături de colegi psihologi, psihiatri, filosofi, sociologi, teologi, într-o cercetare benefică fiecăruia dintre ei. Volumul *Democracy and Dictatorship* este apreciat ca primul studiu comparativ după al Doilea Război Mondial. Așadar, în exil, Zevedei Barbu a început o nouă carieră universitară. În anul 1949, a devenit doctorand al Universității din Glasgow. Teza sa de doctorat este *Psihologia Nazismului, a Comunismului și a Democrației*, inspirată din situația politică a Europei. Temele cele mai importante pe care le-a dezvoltat sunt raportul dintre democrație și dictatură, cel dintre rațiune și violență sau dintre istorie și imaginație, el fiind preocupat de psihologia istorică și de sociologia dramei.

La începutul anilor '60, la noua Universitate din Sussex, el înființează prima catedră de sociologie, unde înțelege să facă, după model blagian, un exercițiu paideic îmbogățitor, dând libertate studenților săi să interpreteze singuri ideile cursurilor, el intervenind doar în conducerea tezelor de licență și de doctorat. În anul 1961, el a revenit, de data aceasta ca profesor, la Universitatea din Glasgow, iar din 1976 a început să predea în Brazilia⁶. Marele savant român a murit în anul 1993 în Brazilia⁷.

⁶ Profesorii William Outhwaite de la Sussex University și Bránlio Matos de la Brasilia University i-au realizat o antologie intitulată *The Zevedei Barbu Reader*.

⁷ Vezi Zevedei Barbu, *Schiță pentru un profil spiritual*, în *Studii de istorie a filosofiei românești*, vol. X, *Teme ontologice: existență, ființă, realitate*, Editura Academiei Române, București, 2014, p. 203-225.

Pentru mult timp, în țară despre Zevedei Barbu nu s-a mai vorbit decât în ipostaza lui de asistent al profesorului Lucian Blaga, adică aproape deloc. Abia la centenarul nașterii⁸, în 2014, Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate și Facultatea de Istorie și Filozofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a organizat, în colaborare cu Universitatea „John Hopkins” din SUA și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Conferința internațională „Centenar Zevedei Barbu”. Sintetizând esența acestui eveniment, unul dintre organizatori, prof. univ. dr. Lucian Năstasă-Kovács, directorul Școlii Doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, a declarat că:

„Din nefericire, a trebuit să așteptăm un centenar, o aniversare, pentru a putea readuce în conștiința publică românească un intelectual de talia lui Zevedei Barbu. Cunoscut la noi mai mult prin faptul că a fost asistentul lui Lucian Blaga, în apusul Europei, dar și pe continentul sud-american, Zevedei Barbu a creat veritabile școli sociologice, a pus în discuție – poate ca nimeni altul – raportul dintre socialism și democrație. Toți cei care vor participa la această conferință vor întâlni nu doar exegeți ai operei lui Zevedei Barbu, ci vor afla și o mulțime de informații inedite despre viața ilustrului gânditor care, prin vitregia soartei, a cunoscut exilul”⁹.

Spre deosebire de Mircea Eliade, care în exil a făcut o carieră universitară strălucită, despre care au aflat românii de pretutindeni, Zevedei Barbu întârzie să fie cunoscut în țară. Bun cunoscător al maestrului său român, evreul

⁸ Centenarul nașterii lui Zevedei Barbu a fost marcat prin Simpozionul din 17-18 mai 2014 de la Cluj-Napoca, sub conducerea Danielei Maci și a lui Michael Finkenthal, care au îngrijit și ediția bilingvă română și engleză, intitulată *Zevedei Barbu Psiholog, Sociolog și Filosof Român și Englez*, publicată la Editura Tracus Arte, 2015.

⁹ Apud Claudia Pădurean, *Cum este receptată biografia lui Zevedei Barbu* (<http://claudiu-padurean>).

Michael Finkenthal nu ezită să formuleze o apreciere superlativă:

„Zevedei Barbu trebuie recuperat nu doar pentru ceea ce a scris, nu doar pentru ceea ce a descoperit ca filozof și sociolog, ci și pentru că oferă o pildă extraordinară. În contextul românesc de azi, el oferă un exemplu despre cum te poți pregăti foarte bine în România și cum poți să izbândești pe plan universal. Zevedei Barbu și-a făcut toată cultura la Cluj și la Sibiu; cu bagajul lui cultural, cu care a plecat de aici, a reușit extraordinar în Anglia. Chiar dacă faci toate școlile în România, dacă înveți, și ai minte, și lucrezi din greu, poți să te impui în afară”¹⁰.

Punctarea începutului de drum științific, identificat cu experiența universitară care l-a ținut pe Zevedei Barbu¹¹ alături de Lucian Blaga, va trebui continuată cu cercetarea mărturisirilor rămase de la savantul român, stins în Brazilia, spre a detalia felul cum s-a desfășurat la Cluj și la Sibiu ucenicia sa blagiană.

Ovidiu Drimba

S-a născut în 3 septembrie 1919 la Marginea, jud. Bihor, din tatăl Eugen, învățător patriot care a participat la evenimentul Marii Uniri din 1918, și mama Maria, după ce o primă soție a murit la nașterea fiului Bujor. Școala primară a făcut-o în sat, dovedindu-se bun la învățătură. Între anii 1930 și 1938, Ovidiu Drimba a studiat la Liceul „Emanoil Gojdu” din Oradea. În perioada 1938-1942 a urmat Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj, obținând licența în literatură franceză în principal, iar cea în literatură italiană în secundar.

¹⁰ Michael Finkenthal, în interviul dat lui Ovidiu Șimonca, cu titlul *Sunt oameni care se minunează de măiestria ideilor filosofice ale lui Zevedei Barbu*, în *Observator cultural*, nr. 800, din 26 noiembrie 2015.

¹¹ Vezi *Zevedei Barbu*, în *Dicționarul general al literaturii române*, ediția a II-a, vol. A-B, 2016, p. 614-615.

După absolvire, a studiat la Școala de ofițeri în rezervă de la Arad, așa cum mi-a mărturisit într-unul dintre interviurile pe care i le-am luat¹². Atunci când românii în război au întors armele la 23 august 1944, iar rușii sub comanda mareșalului Malinovski au ocupat Iașiul, s-a dat ordinul ca cele 5 școli de ofițeri și subofițeri de rezervă de la Arad-Radna-Lipova să se transforme în batalioane de elită, pornind spre Ungaria. Intrarea în linia întâi era primejdioasă. Misiunea pe care tânărul Drimba a primit-o era să ducă de la Școala din Arad la Ministerul Războiului din București un plic secret, călătorie făcută în 7 zile și 6 nopți numai clandestin, pe platformele unor trenuri rusești, sub prelate. Misiunea a fost îndeplinită la timp și satisfacția a fost formulată astfel: „Am salvat 5 școli, care altfel se transformau în batalioane de elită. Acum sunt veteran de război cu grad de colonel, avansat după cum cere regulamentul”¹³.

Fig. 2. Ovidiu Drimba și soția sa, Adrienne (1947-1949)

În anul 1948 a obținut licența în filozofie. Din anii studenției, profesorul Drimba mi-a mărturisit, că pe când era în anul IV, profesorul Blaga polemiza cu Rădulescu Motru, după diatriba sa celebră cu Dumitru Stăniloae. La solicitarea mea, interviuatul a evocat următoarele:

„Profesorul Dumitru Stăniloae mi-a trimis cu dedicație *Poziția d-lui Blaga față de creștini și ortodoxie*. Blaga i-a replicat batjocorindu-l, deși Stăniloae era teologul cel mai

¹² Ovidiu Drimba, în interviul Ancăi Sîrghie, intitulat *Din experiențele profesionale și militare ale lui Ovidiu Drimba*, în *Lumina slovei scrise*, an 14, vol. XVIII, 2017, p. 233.

¹³ *Ibidem*, p. 237.

important al ortodoxiei, traducător al *Filocaliei*. Blaga era neiertător. Altă polemică a fost cea cu Rădulescu Motru, filosof, președintele Academiei Române. Blaga a fost dur, deși avea doar 40 de ani, pe când Rădulescu Motru depășise 80 ani și era un om bolnav. Blaga îi răspunde scriind *Observațiile d-lui Rădulescu mortul*. Scandalul a devenit inerent. Atunci 6 academicieni, membri plini, au făcut o petiție prin care cereau ca Blaga să fie scos din Academie. Șerban Cioculescu i-a făcut și el observație¹⁴.

Pentru că Ovidiu Drimba, ca student, colabora la două reviste și a citit polemica aceasta, s-a prezentat la profesorul Blaga și i-a mărturisit că el nu este de acord cu ideile lui Rădulescu Motru, cerându-i magistrului său să-l lase pe el să-l apere. Confesiunea lui Ovidiu Drimba continuă lămuritor:

„Blaga a fost încântat. Am scris un articol, în care riposta mea avea 7 puncte. Fără ironii. Eram respectuos. Îl combăteam pe Motru pe 7 puncte. Blaga a citit textul meu, a fost de acord, așa că l-a dat la publicare. [Articolul a apărut în revista „Convorbiri literare” - n.n.]. Apoi a stat o jumătate de secol neatins. Acum l-am republicat după 50 de ani în revista „Portal-Măiastra” de la Tg. Jiu. La Sebeș-Alba, la Festivalul Blaga, el a fost repus în circulație. Atitudinea mea coincide cu ideea lui Blaga, minus tonul zeflemitor¹⁵.

Seriozitatea și temeinicia în studiu l-au făcut remarcat de magistrul Blaga pe tânărul Ovidiu Drimba, care a reușit să publice în 1944 studiul dedicat lui, intitulat *Filosofia lui Lucian Blaga*.

A fost titularizat ca asistentul filosofului Lucian Blaga, la catedra de Filosofia culturii a Universității din Cluj, și în anii 1946-1948 a susținut seminariile cursurilor magistrului. Este timpul în care și-a susținut teza de doctorat *Les premières influences du symbolisme français sur la poésie roumaine*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 237-238.

¹⁵ *Ibidem*, p. 238.

O întâmplare pe care mi-o povesteau cu un haz nereținut soții Adrienne și Ovidiu Drimba avea dovada așezată în salonul lor de primire din Str. Speranței nr. 28 a capitalei, un text intitulat *Sonet liber* care poartă semnătura lui Lucian Blaga și datează din anul 1947, deloc întâmplător, anul căsătoriei lor. Pe scurt, povestea cuprinde călătoria de la București până la Cluj cu trenul a unei frumoase mediciniste, care stând în același compartiment cu profesorul Blaga, se emoționează să dialogheze cu o asemenea personalitate, iar magistrul este încântat de nurii domnișoarei. La sosirea în gara Cluj, cine credeți că apare și îi întâmpină îndatoritor? Tocmai asistentul profesorului, Ovidiu Drimba, care anunță că a reținut o trăsură, ca să-i transporte până la destinație. Profesorul este încântat de o asemenea atenție, convins fiind că asistentul anume pentru el venise la gară. Călătoresc toți trei până în centrul orașului, unde profesorul dorește să coboare. Crezând că domnișoara medicinistă îl va însoți, îi face semn să coboare. Atunci asistentul a făcut o precizare, anume că domnișoara Adrienne este logodnica lui și o va conduce la sora lui să o adăpostească. Urma să se căsătorească. Redresându-se din surpriza sa, magistrul a decis să le fie naș celor doi tineri îndrăgostiți. Ceea ce avea să se și întâmple în 15 februarie 1947.

Profesorul Drimba a predat la Facultatea de Filologie și Istorie din Cluj-Napoca, literatura universală și comparată până în 1955, an în care s-a transferat la București la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale”, ca profesor titular, la Catedra de literatură universală, iar în perioada 1962-1968 a devenit șef al acesteia. În aceeași perioadă, a conferențiat și la Universitate, la catedra prof. univ. dr. Tudor Vianu. Cariera sa universitară era pecetluită. Socotesc simbolică o întâlnire-surpriză a profesorului de literatură universală Ovidiu Drimba cu o studentă din vremuri trecute, Dorina Gordan, profesoară de limba franceză la Sibiu și care era proprietara

casei din bârne de lemn din Câmpșorul comunei Gura Râului, unde Lucian Blaga, găzduit de doctorul Wirdt în perioada refugiului Universității clujene scrisese elegia *Bocca del Rio*. În august 1997 conduceam familia Drimba spre acel loc plin de amintiri, când Dorina a scos capul dintre ramurile viței de vie care acoperea terasa casei, exclamând emoționată de o amintire a studenției sale: „Domnule profesor, la examenul dumneavoastră mi-a venit pe bilet *Unamuno* și mi-ați dat nota 10”. Iată că după zeci și zeci de ani, Dorina nu uita satisfacția de a fi dat la examenul profesorului Drimba un răspuns bun, marcat cu nota maximă.

În perioada 1968-1979, Ovidiu Drimba a fost detașat în Italia, activând ca șef al Catedrei de Limbă și Literatură Română de la Universitatea din Torino. A predat și la Universitatea Catolică din Milano, iar din 1974 a fost și vicepreședinte al Academiei Internaționale „Leonardo Da Vinci”. Din anul 1978 a fost președinte al Centrului Interuniversitar pentru studierea raporturilor dintre Italia și alte țări. În sensul cel mai înalt al cuvântului, profesorul Drimba a reprezentat țara sub cele mai diverse forme de activitate profesională și culturală în cei 11 ani cât a trăit în Italia.

Personalitate proeminentă a mediului universitar românesc, profesorul univ. Ovidiu Drimba a îmbinat modestia morală cu competența profesională, remarcându-se ca omul literaturii și culturii universale, cum o dovedesc titlurile cărților sale: *Pagini despre cultura europeană*, București, 1945, *Don Quijote. Sensul eroului și semnificația operei*, București, 1955, *Însemnări despre teatrul lui Ibsen*, București, 1956, *Leonardo Da Vinci*, 1957, ediția Leonardo Da Vinci titan al Renașterii, București, 2000, *Ovidiu, Poetul Romei și al Tomisului*, prefață de Tudor Vianu, București, 1960, *Francois Villon și opera lui*, București, 1960, *Rabelais*, București, 1963, *Istoria Literaturii Universale*, vol. I-II, București, 1963-1971, *Scriitori, cărți, personaje*, București,

1969, ediția București, 2002, *Ovidiu*, Roma, 1971, *Teatrul de la origini până azi*, București, 1973, *Eseuri de literatură străină*, Cluj-Napoca, 1976, *Scriitori scandinavi și alte eseuri*, Cluj-Napoca, 1980, *Federico Garcia Lorca, rapsodul*, București, 1981, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I-IV, București, 1984-1995, ediția II, vol. I-XI București, 1998-2003, aceasta fiind cea mai intens lecturată de tineri. Autorul a continuat să publice încă două volume, respectiv pe cel de-al XIII-lea l-a tipărit la 90 de ani, în 2009.

În paralel cu studiile de literatura universală, prof. univ. dr. Ovidiu Drimba realizează și traduceri, chiar în anii când se afla în raza de influență a magistrului său Lucian Blaga, precum și în anii care au urmat. Menționăm dintre traduceri: *Elsa Triolet, cuceritorul*, București, 1946, Selma Lagerlöf, *Cartea legendelor*, București, 1946, *Renata Viganò, vine barza!*, București, 1955, în colaborare cu Florin Chirițescu, J. Pereira Gomes *Esteiros*, București, 1956, Jules Verne, *Mathias Sandorf*, București, 1957, Leonardo Da Vinci, *Scrieri literare*, București, 1976. Prof. univ. dr. Ovidiu Drimba a fost o personalitate marcantă care a fost invitat la majoritatea edițiilor Festivalului Internațional „Lucian Blaga” care s-au desfășurat la Lancrăm și Sebeș.

Ca prietenă de familie, am participat ani la rând la proiectul pe care profesorul Ovidiu Drimba, având o vârstă înaintată, a dorit să-l realizeze, anume ca, încă fiind în viață, să doneze întreaga bibliotecă personală, de valoare deosebită, de cca. 7000 volume, unei instituții culturale românești de prestigiu, fapt ce s-a realizat spre mulțumirea sa. Astfel, Ovidiu Drimba a devenit „Donatorul anului” la Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” așa după cum rezultă din materialul încheiat de această instituție. Valoarea donației sale a crescut datorită cărților rare, a albumelor de artă, a unor obiecte artizanale, pe care el le-a cumpărat și le-a adus din străinătate, împreună cu soția sa, Adrienne Drimba, medic pediatru.

După o viață de perfectă armonie, moartea soției a survenit în 4 iulie 2010, Adrienne fiind îngropată în cimitirul satului bihorean Lugașu de Jos¹⁶, unde Ovidiu, care a murit în 29 aprilie 2015, o va urma după 5 ani, el fiind înmormântat la 1 mai 2015.

Tinerii asistenți, care au avut șansa de a realizat un stagiul de colaborare cu un magistrul de valoare, lui Lucian Blaga la o catedră universitară, au evoluat, așa cum destinul le-a hărăzit, spre experiențe intelectuale diferite, dar semnificative și interesante. Radu Stanca se va consacra activității scenice, constituind la Sibiu o veritabilă școală actoricească la Teatrul Național din Sibiu, care astăzi îi poartă numele. Într-un final, I. D. Sîrbu s-a stabilit la Craiova, unde a trăit cu sentimentul inadaptării în lumea „alutaniilor”, dar va deveni un prozator și un dramaturg interesant¹⁷, ca autor al cărților *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, *Adio, Europa*, *Lupul și catedrala*, *Scrisori către bunul Dumnezeu*, *Traversarea cortinei* etc. Zevedei Barbu a înfruntat riscurile deloc facile și nu puține ale exilului, dar prin calitățile sale s-a remarcat în lumea universitară, însă fără a fi receptat în țara sa de obârșie, cum ar fi meritat. Ovidiu Drimba a traversat cu greu anii „obsedantului deceniu”, principala acuză incriminantă fiind tocmai faptul că a fost asistentul lui Lucian Blaga. Dar el a urmat modelul magistrului său, dovedindu-se a fi un profesor universitar doct și pasionat în misiunea lui didactică, devenind un model pentru generații întregi de intelectuali pe care i-a format atât în țară cât și în Italia, ca lector de limba română. Pe linia profesoratului, Ovidiu Drimba a ilustrat într-un mod special modul cum s-a concretizat mentoratul magistrului Blaga, căruia i-a cunoscut opera literară, a scris

¹⁶ Anca Sîrghie, Interviuul *Et in Italia ego* (Ovidiu Drimba după „sărutul lui Dumnezeu”), în *Portal-Măiastra*, an XI, 2015, nr. 2 (43), p. 47.

¹⁷ Vezi Ada Stuparu, *Un alt fel de a scrie - I. D. Sîrbu*, în *Lumina slovei scrise*, vol. VI, 2008, p. 101-104.

despre filosofia sa, cercetând chiar anumite momente din biografia sa.

Cel care avea să taie nodul gordian al perpetuării gândirii blagiene a fost filosoful Constantin Noica. El este inițiatorul unui proiect de publicare a cugetării magistrului în trei limbi străine – germană, spaniolă și franceză –, ca dovadă că la mijlocul deceniului al IX-lea din secolul XX el considera că filosofia lui Lucian Blaga rămâne actuală, este interesantă și merită să fie cunoscută în Europa și în întreaga lume. Proiectul lui Noica, din păcate, nu a fost finalizat, dar inițiativa lui poate fi un model și un imbold pentru tinerele generații de filosofi români ai veacului al XXI-lea, când diaspora românească dialoghează fertil cu țara.

BIBLIOGRAFIE

- Barbu Zevedei și iluzia diplomației românești comuniste*, în Lucian Nastă, *Intelectualii din România. Configurații culturale. Studii și documente*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014, p. 235-285.
- Drimba Ovidiu, în interviul intitulat *Din experiențele profesionale și militare ale lui Ovidiu Drimba*, acordat doamnei Anca Sîrghie, în *Lumina slovei scrise*, an 14, vol. XVIII, 2017.
- Drimba Ovidiu, în interviul *Et in Italia ego (Ovidiu Drimba după „sărutul lui Dumnezeu”)* dat doamnei Anca Sîrghie, în *Portal-Măiastra*, an XI, 2015, nr. 2 (43), p. 47.
- Finkenthal Michael, în interviul dat domnului Ovidiu Șimonca, cu titlul *Sunt oameni care se minunează de măiestria ideilor filosofice ale lui Zevedei Barbu*, în *Observator cultural*, nr. 800, din 26 noiembrie 2015.
- Popa Mircea, *Centenarul nașterii filosofului Zevedei Barbu*, în *Apostrof*, an XXVI, 2015, nr. 2 (297), p. 15-18.

POEZII DIN MANUSCRISELE POETULUI

Mircea POPA

În fondul arhivistic Lucian Blaga, creat de fiica poetului Dorli Blaga la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca se păstrează o serie de manuscrise, scrise de mână sau cu cerneală de poetul Lucian Blaga, care nu au făcut încă obiectul unei atente confruntări cu toate articolele sau contribuțiile documentare privitoare la poet care au apărut de-a lungul timpului. *Biobibliografia* poetului realizată de D. Vatamaniuc în anul 1975, nu e în măsură să răspundă la întrebările noastre, deoarece abia după data apariției ei se declanșează un adevărat proces de recuperare a operei manuscrise blagiene, încurajat de fondurile arhivistice depuse la BCU-Cluj de Helen Daniello, în numele mamei sale și apoi de Dorli Blaga, care au produs un adevărat reviriment documentar privitoare la anumite sectoare ale operei poetului. Informăm pe această cale pe cei care nu au fost la curent cu acest proces că, noi înșine am recuperat din periodicele vremii o parte din publicistica lui L. Blaga în edițiile *Ceasornicul de nisip* și *Vederi și istorie*. Mai mult, am publicat în trei cărți succesive întreaga moștenire arhivistică a Elenei Daniello, întregind în mod substanțial creația poetică, aforistică, epică și publicistică a poetului *Poemelor luminii*. Această foarte bogată contribuție documentară a fost întregită recent de volumul îngrijit de binomul Helen Daniello-Ilie Rad, printr-un titlu nepotrivit și prin extrase aparținând „gândirii originale” a lui Ilie Rad, care a îngroșat liniile unei prietenii comune, punând accentul doar pe latura „simțualistă” a lucrurilor, deși unele dintre scrisori comunică adevărate stări de frică existențială, poetul stând cu bagajele pregătite pentru a fi arestat și închis pe undeva, în momente dramatice când

acțiunea Securității acționa ca un cumplit tăvălug social. În scrisori, sunt și mărturii importante despre preocupările creatoare ale poetului, cărora editorul nu le dă nicio importanță, pentru el și colaboratoarea sa exaltată neexistând nimic decât coborârea în elementaritatea cotidiană. Acceptând un text gata pregătit de către colaboratoarea sa, Ilie Rad a abdicat din postura de atent veghetor la nuanțe, accentuând senzaționalul și reclama așa cum a învățat-o el din spațiul jurnalistic, unde fotografia cu președinții României sau cu aspecte exotice din călătoriile sale planetare sunt un lucru comun. Am fost de asemenea informat că, înainte de a publica aceste texte, Ilie Rad ar fi cunoscut și o parte din documentele Elenei Daniello, ajunse de la fiul său Ionel în posesia lui pe care le deținea domnul Constantin Cojocaru de la Brașov (ba chiar că a și folosit parte din ele), fără să dezvăluie sursa, ca nu cumva s-o supere pe orgolioasa sa colaboratoare, ceea ce e o dovadă în plus că el a pierdut din vedere echilibrul situației, împingând, nu de puține ori, lucrurile în marginile ridicolului.

În cercetările noastre actuale, am încercat să redăm lucrurilor turnura lor exactă, îndreptându-ne atenția asupra valorosului fond de documente depus la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca de fiica scriitorului, doamna Dorli Blaga, pe care am cercetat-o și cu alte prilejuri, scoțând la iveală o mulțime de documente și aspecte mai puțin cunoscute din viața poetului, cum ar fi: călătoriile europene făcute de acesta relatate chiar de memorialist, episodul cu invitația lui George Călinescu de a se înscrie (sau chiar de a conduce) Partidul Național Popular, lista decorațiile primite de poet, situația cotizației sale la Casa de Pensii a Ziariștilor, sau rolul jucat de el la reuniunea de presă Româno-Polonă din 1927 la Varșovia sau a unor traduceri făcute de poet care n-au intrat în antologia lui de lirică străină, dar care, în mod indiscutabil, îi vor interesa pe viitorii editori. De data aceasta ne-am oprit asupra unor

ciorne cu caracter literar, care sunt adăpostite în mapa *Varia* a manuscriselor lui, unde se află și câteva file răzlețe conținând câteva poezii ocazionale, mărturisind participarea sa afectivă la unele episoade mai aparte din viața sa, cum ar fi participarea sa la o logodnă, sau impresia lăsată de versurile fiicei Elena Farago, Coca, încă adolescentă, pe care le-a ascultat, în 1925, când a făcut două vizite la Craiova, pentru a conveni cu conducerea Teatrului Național de acolo punerea în scenă a unora dintre piesele sale. Cu acel prilej, poetul a fost pus în situația de a asculta versurile scrise de fiica poetei Elena Farago, pe care a vizitat-o în cele două rânduri când a ajuns în cetatea Băniei. Ne vom referi mai întâi la acesta.

1. Poezia închinată Cocăi Farago

E vorba de materialul documentar oferit de ms. 6572, numit *Varia*, pot fi întâlnite două poezii ocazionale semnate de poet, trecute de Dorli Blaga la secțiunea *Personale, particulare*, însoțite de precizarea „text inedit de Lucian Blaga”. Poezia i-a fost ocazionată, după cum aflăm de la Z. Cârlogea, de vizita pe care poetul, aflat în corespondență cu Elena Farago, i-a făcut-o în 1925, în două rânduri, când a luat cunoștință de talentul cu totul ieșit din comun al adolescentei Coca. Vizitatorul a scris despre acest fenomen literar și în articolul publicat de el în „Curentul”, intitulat *Arta copiilor* (II, 1925, nr.199 (8 iulie), p. 1-2), apoi a transcris versurile pe care i le-a închinat în jurnalul familiei. Poezia a fost semnalată de Nicolae Scurtu într-o consemnare din SLAST (nr.41/1988) și a fost introdusă de Dorli Blaga în ediția de *Opere*, pe care a îngrijit-o.

Iată versurile de pe cartea de vizită:

„Un mic, mic, fenomen original,
Marele Goethe a tot căutat
Viața întreagă, în zadar.
Schiller amar, amar,
L-a descurajat: «-Dragă Goethe, nu mai căuta
E o iluzie, lasă:

Mircea Popa

Olimpianul astăzi de ar mai trăi,
Fenomenul nu l-ar găsi!»”.

Textul versurilor e scris cu creionul pe dosul cărții sale de vizită „Lucian Blaga, prês la ambasadeur de la Roumanie”.

2. Versuri ocazionale la căsătoria Olgăi Fruma

O altă poezie ocazională întâlnită în această mapă este cea închinată nepoatei sale, Olga Fruma, verișoară cu Dorli, căreia, cu prilejul căsătoriei, i-a închinat următoarele versuri, pe care Dorli nu le-a recuperat în rândul poeziilor ocazionale pe care le-a recuperat în rândul operelor poetice blagiene. Pe foaia de manuscris e scris cu creionul: „text inedit de Lucian Blaga. Dorli Blaga” și explicația „Olga Fruma, verișoară cu Dorli”.

Redăm poezia:

„Pentru soții Fruma, Olga și Bubu, urare la nuntă”

„Mai biutiful Bebi -

Așa obișnuiam să-ți scriu
pe vremuri de la Viena la Sibiu.

Eram sigur că-ți făceam o bucurie,
dar cam nesigur de ortografie.

Așa aș vrea și azi să-ți zic,
când paharul pentru tine
și pentru toți îl ridic.

Mai biutiful Bebi,

și Finule dragă,

să deveniți puternici și celebri,
în astă cetate și-n țara întreagă!

Dar în această oră fericită și mare

Voi n-aveți nevoie de nicio urare.

Căci totul se va-mplini cum e scris

Viața voastră va fi un vis

cu anunțuri de Finlande albe, cu liniști de arini,
cu veselii și salbe.

Vremile, e-adevărat, sunt blestamate
și grele

Voi însă veți trece peste toate senini. Grijile rele

le veți agăța de stele”.

3. Ciorna traducerii brute a poeziei *Dor fericit* de Goethe

Se află în ms. 6570, scrisă cu creionul, în forma ei brută. Ulterior poezia finisată a fost inclusă în volumul *Din lirica universală*, ESPLA, București, 1957, p. 91-92, reprodusă și în Lucian Blaga, *Opere 3*, Ed. Minerva, 1975, p. 80-81. Reproducem ambele versiuni:

„Goethe, Solige Senchut
Înțelepților s-o spuneți,
nu mulțimii întâia oară,
voiu să proslăvesc viața,
care-n flăcări vrea să moară.

Unde-ai zămislit în noapte,
simțiri stranii, alba sete
te încearcă – în văpaie
luminarea când se vede.

Nu mai stărui în tenebre,
din lăcașul tău te saltă,
te răpește poftă nouă
către-o nuntă mai înaltă.

Ca-ntr-o vrajă zbori tu – orice
depărtare biruind,
și apoi, dorind lumina
Fluture, tu cazi arzând.

Acest: mori ca să învii!
de nu-l ai în tine,
doar un oaspe jalnic ești
lumii de țărâne”.

Dor fericit (versiunea apărută în volum)

„Înțelepților s-o spuneți,

Mircea Popa

dar mulțimii niciodată;
vreau să preamăresc viața
ce în flăcări moartea-și cată.

Noaptea, unde-ncerci iubirea
te pătrunde o simțire
stranie, când lumânarea
se zărește-n pâlpâire

Nu mai stau cuprins de umbră,
un îndemn mai nou te saltă
de la joasa zămislire
spre uimire mai înaltă

Prin hotare dus de farmec
zbori spre punctul purpuriu
și apoi, poftind lumina,
flutură, ești ars de viu.

Dar cât timp nu-ți este dat
după vorbe: mori și-nvie!
Pe pământ ești jalnic oaspe
Umbră doar tu-i faci, pustie”.

În cazul poeziilor ocazionale, versurile nu sunt extraordinar de reușite, dar mlădierea cuvintelor și punerea lor într-un context epic anume, e cât se poate de original realizată. Prin astfel de producții, în împrejurări speciale, când poetul se simțea provocat de asistență să-și spună punctul de vedere, el prefera să-și îmbrace cuvintele în versuri, apelând la inspirația de moment, întrucât știa că tot ceea ce urma să comunice era urmărit cu mare atenție de public. De aceea, socotea că acest lucru se bucură de mare atenție și prețuire din partea celor prezenți. Foarte atent la astfel de evenimente de familie, Lucian Blaga și-a îmbogățit creația poetică cu câteva poezii confecționate *ad-hoc*, adăugând astfel evenimentului familial o aură de intimitate și de feciorelnică adeziune sentimentală, care făcea bucuria

celor din preajmă. Prezentele versuri vor intra, desigur, cu prima ocazie, în aria de consemnare editorială a preconizatorilor sale ediții. Am reprodus aceste poezii și dintr-un motiv întemeiat: viitorii editori să știe unde se află manuscrisul lor.

OPERA POETICĂ A LUI LUCIAN BLAGA DIN PERSPECTIVA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE (II)

Conf. univ. dr. George DAVID*

Lucian Blaga's poetic work from the perspective of artificial intelligence (II)

Abstract. *Artificial intelligence (AI), with astonishing outputs in various scientific, technological and theoretical projects, may be used as a preliminary, auxiliary asset as to the analysis of certain lyric works. Going further with a project initiated in 2024, I have chosen two poems of the Romanian poet Lucian Blaga to be analysed by ChatGPT. As expected, one of the poems, well-known when it comes to Blaga's poetry, benefited from a quite accurate analysis, although a little bit too general. As to the other one, a valuable poem however with little notoriety, the analysis offered a raised level of generality and ambiguity, introducing also erroneous information. This leads to the conclusion that, at least for the moment, AI should be used cautiously in investigating poetry and literary works. Because of the lack of originality and creativity, it can be used as a secondary tool in such exegetic projects.*

Keywords: *artificial intelligence (AI), chatbot, poetry, literature review.*

Cuvinte-cheie: *intelență artificială (AI), chatbot, poezie, recenzie literară.*

Considerații preliminare

În *Caietele Blaga* nr. 44 din 2024 am inițiat o încercare de introspecție în opera poetică a lui Lucian Blaga, introspecție realizată cu ajutorul instrumentelor puse la dispoziție în prezent de inteligența artificială (pentru care voi utiliza în continuare acronimul IA). Utilizând două astfel de instrumente (ChatGPT, și Microsoft Edge Copilot), am încercat să obțin răspunsuri la întrebări de mare generalitate referitoare la obiectul cercetării mele, din postura unui novice care cunoaște foarte puține detalii

* Universitatea „Titu Maiorescu” București; e-mail: george.david@prof.utm.ro.

despre opera lirică blagiană: *Care este cel mai reprezentativ volum de versuri al poetului român Lucian Blaga? Care ar fi trei motive pentru care volumul menționat este considerat a fi reprezentativ? Ce poeme ilustrează reprezentativitatea volumului menționat?*

Răspunsurile, generate în puține secunde, au fost mai mult sau mai puțin pertinente, iar în concluziile articolului am făcut referire atât la plusurile, cât și la minusurile acestora. Ideea generală era că IA poate trata la nivel acceptabil chiar și subiecte dificile (nici Lucian Blaga, nici literatura română și nici limba noastră nu sunt elemente care să beneficieze de o mare notorietate în plan internațional), dar, cel puțin anul trecut, concluzia era că tentația de a renunța la elementul uman în analiza unei opere literare încă trebuie privită cu circumspecție.

Al doilea pas al cercetării, care se concretizează în articolul de față, încearcă să aprofundeze demersul referitor la lirica blagiană, supunând analizei IA două texte poetice ale lui Lucian Blaga.

Ca metodă de lucru, am ales două poeme pe care le-am supus analizei ChatGPT: arhicunoscutul poem *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* (care deschide volumul de debut *Poemele luminii* din 1919), dar și unul mai puțin familiar populației școlare, *Către cititori* (care deschide volumul *În marea trecere* din 1924). În ambele situații, în mod intenționat a fost supus analizei doar textul propriu-zis al poemului, fără a preciza titlul, autorul, anul apariției, volumul în care a fost publicat. Am procedat astfel pentru a verifica în ce măsură IA poate furniza acele detalii având la dispoziție doar poemul propriu-zis.

Poemul nr. 1: analiză Chat GPT a poemului Eu nu strivesc corola de minuni a lumii de Lucian Blaga

ChatGPT a primit textul de mai jos (pe care îl voi denumi în continuare *Poemul nr. 1*), cu solicitarea de a-l analiza:

Opera poetică a lui Lucian Blaga din perspectiva inteligenței artificiale

„Eu nu strivesc corola de minuni a lumii
și nu ucid
cu mintea tainele, ce le-ntâlnesc
în calea mea
în flori, în ochi, pe buze ori morminte.
Lumina altora
sugrumă vraja nepătrunsului ascuns
în adâncimi de întuneric,
dar eu,
eu cu lumina mea sporesc a lumii taină –
și-ntocmai cum cu razele ei albe luna
nu micșorează, ci tremurătoare
mărește și mai tare taina nopții,
așa îmbogățesc și eu întunecata zare
cu largi flori de sfânt mister
și tot ce-i nențeles
se schimbă-n nențelesuri și mai mari
sub ochii mei –
căci eu iubesc
și flori și ochi și buze și morminte”.

Precizez că în mod intenționat nu am formulat niciun fel de criterii de analiză, cu scopul de a depista în ce măsură ChatGPT își poate stabili singur o grilă de interpretare. Răspunsul furnizat a fost următorul:

„Acest poem, considerat un adevărat manifest al gândirii lui Lucian Blaga, deschide volumul *Poemele luminii* (1919) și sintetizează esența filozofiei sale despre cunoaștere, mister și relația omului cu universul.

1. Tematică și semnificație

Poemul ilustrează opoziția dintre două tipuri de cunoaștere:

- **Cunoașterea rațională** (simbolizată de «lumina altora»), care strivește misterele prin explicații logice, reducând astfel farmecul și profunzimea lumii.
- **Cunoașterea poetică și intuitivă** (reprezentată de «lumina mea»), care nu distruge misterele, ci le amplifică și le îmbogățește.

Blaga propune o viziune personală asupra cunoașterii: el nu dorește să disece și să demitizeze lumea, ci să păstreze și să cultive misterul existenței, pe care îl consideră esențial.

2. Structură și stil

Poemul este alcătuit dintr-o singură strofă amplă, cu versuri libere, fără rimă fixă, ceea ce conferă un ritm interior specific meditației filozofice.

- **Paralela cu luna:** «întocmai cum cu razele ei albe luna / nu micșorează, ci tremurătoare / mărește și mai tare taina nopții». Luna, în loc să distrugă misterul nopții, îl intensifică. Prin această metaforă, Blaga își conturează propria viziune asupra actului creator: el «luminează» fără a distruge, păstrând farmecul necunoscutului.

- **Enumeratia simbolică:** «flori, ochi, buze, morminte». Simboluri ale frumuseții, iubirii, vieții și morții, toate acceptate și integrate armonios în viziunea poetului asupra lumii.

3. Mesaj și impact

Blaga afirmă că actul cunoașterii nu ar trebui să fie distructiv, ci creator, păstrând farmecul misterului. Acest mod de a privi lumea devine o marcă definitorie a operei sale și a gândirii sale filozofice, fiind în concordanță cu «cunoașterea luciferică» pe care o va dezvolta în lucrările sale filozofice ulterioare.

În concluzie, *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* este un poem-manifest al lui Lucian Blaga, prin care poetul își definește concepția asupra cunoașterii și a creației. Limbajul metaforic, structura liberă și profunzimea ideilor îl transformă într-unul dintre cele mai reprezentative texte ale literaturii române”.

Pentru a verifica în ce măsură afirmațiile de mai sus sunt pertinente, am solicitat precizarea surselor pe care ChatGPT le-a integrat. Răspunsul a fost următorul:

„Analiza pe care am oferit-o se bazează pe cunoștințele mele acumulate despre literatura română, în special despre opera lui Lucian Blaga, fără a utiliza surse externe în mod direct. Interpretarea poemului *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* este rezultatul unei sinteze a perspectivei

Opera poetică a lui Lucian Blaga din perspectiva inteligenței artificiale

critice generale asupra poeziei lui Blaga, a influenței sale filozofice și a analizelor realizate de-a lungul timpului de critici literari precum **Tudor Vianu**, **George Călinescu**, **Dumitru Micu** și **Nicolae Manolescu**.

Dacă ai nevoie de referințe specifice din lucrări critice consacrate, îți recomand:

1. Tudor Vianu – *Arta prozatorilor români* (analizează stilul și expresivitatea lui Blaga).

2. George Călinescu – *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (oferă un cadru general asupra locului lui Blaga în literatura română).

3. Dumitru Micu – *Lucian Blaga. Poezia și gândirea mitic-simbolică* (prezintă legătura dintre mit, simbol și poezie în creația lui Blaga).

4. Nicolae Manolescu – *Istoria critică a literaturii române* (oferă o perspectivă modernă asupra operei blagiene). ”.

Poemul nr. 2: analizează Chat GPT a poemului Către cititori de Lucian Blaga

ChatGPT a primit textul de mai jos (pe care îl voi denumi în continuare *Poemul nr. 2*), cu solicitarea de a-l analiza în circumstanțe identice celor din cazul *Poemului nr. 1*:

„Aici e casa mea. Dincolo soarele și grădina cu stupi.
Voi treceți pe drum, vă uitați printre gratii de poartă
și așteptați să vorbesc. – De unde să-ncep?
Credeti-mă, credeti-mă,
despre orișice poți să vorbești cât vrei:
despre soartă și despre șarpele binelui,
despre arhanghelii cari ară cu plugul
grădinile omului,
despre cerul spre care creștem,
despre ură și cădere, tristețe și răstigniri
și înainte de toate despre marea trecere.
Dar cuvintele sunt lacrimile celor ce ar fi voit
așa de mult să plângă și n-au putut.
Amare foarte sunt toate cuvintele,
de-aceea – lăsați-mă

George David

să umblu mut printre voi,
să vă ies în cale cu ochii închiși”.

De această dată, răspunsul furnizat de IA a fost următorul:

„Analiza poemului *Marea trecere* de Lucian Blaga [În *marea trecere*, n.m.]

Acest poem face parte din volumul *La curțile dorului* (1938), însă reflectă temele și motivele fundamentale ale volumului *Marea trecere* (1924) [poemul analizat, intitulat *Către cititori*, a deschis volumul *În marea trecere*, publicat în 1924, n.m.]. În acest text, Blaga explorează condiția umană, efemeritatea existenței și limita cunoașterii, apelând la un limbaj profund simbolic și expresionist.

1. Tematică și semnificație

Poemul abordează tema **trecerii existențiale** și a **limitelor cuvântului** în fața marilor întrebări ale vieții. Titlul *Marea trecere* sugerează drumul ireversibil al omului prin viață, un parcurs inițiat marcat de încercări, introspecție și mister.

• **Distanța dintre poet și ceilalți:**

- Primele versuri creează o separare clară între „*casa mea*” (spațiul interior, intim, al gândirii poetice) și lumea exterioară „*voi treceți pe drum*” (simbol al celor care privesc superficial, așteptând răspunsuri).
- Întrebarea „*De unde să-ncep?*” marchează dificultatea exprimării unei realități profunde, greu de transpus în cuvinte.

• **Tema cunoașterii și limitele limbajului:**

- Enumerarea elementelor universale „*soartă*”, „*șarpele binelui*”, „*arhangheli*”, „*cerul*”, „*ură și cădere*” conturează spectrul complet al existenței umane, de la mitic și religios la tragic și filozofic.
- Cuvintele devin insuficiente: „*cuvintele sunt lacrimile celor ce ar fi voit / așa de mult să plângă și n-au putut*”. Poetul sugerează că, în fața marilor adevăruri, orice încercare de exprimare este limitată și dureroasă.

• **Refuzul rostirii:**

Opera poetică a lui Lucian Blaga din perspectiva inteligenței artificiale

○ În final, poetul își exprimă dorința de tăcere: „*lăsați-mă / să umblu mut printre voi*”. Această atitudine amintește de concepția lui Blaga despre **tăcerea metafizică**, ideea că misterul trebuie respectat și nu disecat printr-o cunoaștere rațională.

2. Stil și expresivitate artistică

• Imagistica expresionistă:

○ Simbolurile grandioase („*arhanghelii cari ară cu plugul / grădinile omului*”) sugerează intervenția divină în destinul uman.

○ Metaforele cosmice și elementele mistice reflectă viziunea blagiană asupra relației omului cu universul.

• Versul liber:

○ Lipsa rimelor și a unui ritm fix creează un ton meditativ, adecvat confesiunii poetice.

• Antiteza rostire/tăcere:

○ Deși poemul începe cu o deschidere spre dialog, el se încheie cu un refuz al acestuia: poetul alege **tăcerea** în fața marilor adevăruri.

3. Mesaj și interpretare finală

Poemul *Marea trecere* este o reflecție asupra **limitelor cunoașterii și efemerității umane**. Blaga subliniază că adevărurile profunde nu pot fi rostite, ci doar trăite. Poetul refuză explicațiile raționale și alege tăcerea ca formă de înțelegere superioară a existenței.

Această idee este strâns legată de filozofia sa despre **cunoașterea luciferică**, conform căreia omul trebuie să păstreze misterul lumii, nu să-l strivească prin explicații raționale. În acest sens, finalul poemului devine o concluzie firească: adevărata înțelegere vine nu prin cuvinte, ci prin tăcere și introspecție.

Concluzie: *Marea trecere* este un poem definitoriu pentru gândirea lui Blaga, combinând elemente expresioniste, filozofice și mistice pentru a exprima ideea că adevărurile ultime ale existenței nu pot fi rostite, ci doar simțite”.

La solicitarea de a furniza sursele pe care se fundamentează analiza, răspunsul a fost următorul:

„Analiza poemului *Marea trecere* de Lucian Blaga pe care am furnizat-o anterior se bazează pe cunoștințele mele generale despre opera poetului și pe interpretările critice disponibile. Pentru a oferi o perspectivă mai detaliată și actualizată, am consultat următoarele surse:

1. **„Lucian Blaga. Miturile personale ale poetului”** – Acest articol [fără autor și fără precizarea sursei la care ar putea fi consultat, n.m.] evidențiază modul în care Blaga își construiește o mitologie personală în poeziile sale, reflectând asupra temelor existențiale și metafizice.

2. **„În marea trecere” – Comentariu** – O analiză detaliată a poeziei *În marea trecere*, subliniind temele înstrăinării și dorului de copilărie, precum și utilizarea simbolurilor și metaforelor pentru a exprima ruptura de totalitatea cosmică. (sursa: site-ul Liceunet.ro)

3. **„Moștenirea pe care ne-a lăsat-o Lucian Blaga 'În Marea Trecere'”** – Articolul explorează profunzimea și contemplativitatea poeziei, evidențiind preocuparea lui Blaga pentru trecerea timpului și căutarea nemuririi. (sursa: site-ul ZiarulPozitiv.ro)

4. **„Treptele tăcerii în poezia lui Lucian Blaga”** – Studiul analizează modul în care tăcerea și sunetul sunt utilizate în poezia lui Blaga pentru a reflecta asupra temelor existențiale și metafizice. (sursa: site-ul LimbaRomana.md)

Aceste surse au contribuit la aprofundarea înțelegerii poemului și la evidențierea complexității temelor abordate de Lucian Blaga în *Marea trecere*.

Spre deosebire de cazul *Poemului nr. 1*, în această analiză inexactitățile sunt flagrante, iar afirmațiile, de o generalitate mai mare, sunt caracterizate și de ambiguitate: uneori ele se referă chiar la textul supus analizei, alteori se referă la întregul volum în care acesta a fost publicat, și aceasta în condițiile în care titlul volumului nici măcar nu este menționat în mod corect”.

Interpretarea rezultatelor

Așa după cum anticipasem deja în primul episod al cercetării mele, rezultatele furnizate de IA se mențin încă în

Opera poetică a lui Lucian Blaga din perspectiva inteligenței artificiale
limitele unui grad destul de ridicat de generalitate și de ambiguitate.

Un detaliu îmbucurător îl reprezintă faptul că, în cazul ambelor poeme supuse analizei, fără a exista o solicitare expresă în acest sens, ChatGPT a furnizat informații despre suportul lor filosofic, făcând trimitere la „cunoașterea luciferică” și la „tăcerea metafizică” – concepte specifice filosofiei blagiene.

Pentru *Poemul nr. 1*, analiza a fost ceva mai riguroasă, cu trimiteri la surse pertinente, de mare autoritate. Este chiar rezultatul pe care îl anticipam, deoarece acest poem este, practic, emblematic pentru lirica blagiană, fiind bine-cunoscut atât populației școlare, cât și celei adulte, și nu numai din România. Rezultatul acestei notorietăți s-a concretizat într-o exegeză relativ vastă și profundă, astfel că IA a beneficiat de o resursă destul de consistentă care să poată fi indexată.

În ceea ce privește *Poemul nr. 2*, acesta, mai puțin cunoscut și interpretat, a generat erori care, dacă nu sunt sesizate, pot conduce pe un drum greșit pe cel care caută răspunsuri cu privire la poezia lui Lucian Blaga: titlul poemului este confundat cu titlul volumului în care a fost publicat; se introduce de asemenea o confuzie cu privire la volumul în care a fost publicat poemul; în fine, consider că eroarea cea mai flagrantă este menționarea inexactă a titlului *În marea trecere*, care, invariabil, este menționat în forma alterată *Marea trecere*, formă care ține de jargonul școlar, făcând rabat de la rigoarea științifică.

Mai mult decât atât, afirmații critice din cuprinsul analizei se referă, practic, la volumul *În marea trecere* și nu la poemul concret supus analizei.

În fine, în cazul *Poemului nr. 2*, sursele pe care ChatGPT afirmă că le-a utilizat sunt în totalitate de valoare științifică modestă, din categoria site-urilor de „știință popularizată”, utilizate de populația școlară de nivel gimnazial sau liceal.

Un aspect pozitiv față de anul trecut îl reprezintă faptul că utilizatorul ChatGPT este avertizat cu privire la erorile care pot apărea. În finalul sesiunii de lucru, chiar dacă cu un font de literă minuscul, este prezentă mențiunea: *ChatGPT poate face greșeli. Verifică informațiile importante.*

Concluzii

Deși în alte sfere rezultatele utilizării IA sunt uimitoare, în domeniile care implică originalitate și creativitate progresele sunt modeste. Așa cum remarcă Jessica Abbadia (2023), avocată care lucrează în domeniul marketingului digital, IA poate ajuta cercetătorii în analiza literaturii [de specialitate, n.m.] și sinteza cunoștințelor prin scanarea și extragerea automată a informațiilor relevante dintr-o gamă largă de lucrări științifice. Acest lucru nu numai că economisește timp, dar îi ajută și pe cercetători să rămână la curent cu cele mai recente progrese din domeniul lor.

IA poate colaționa cantități inimaginabile de informații pe o temă dată, poate extrage din ele informația esențială și, în consecință, poate rezuma la o calitate din ce în ce mai bună datele astfel prelucrate. Din păcate, ne aflăm însă tot în stadiul în care se lucrează cu material deja existent, neputând fi vorba încă de interpretări originale cu valoare științifică/teoretică.

Sintetizând, în domeniul exegezei literare, IA este extrem de utilă pentru realizarea unor analize uzuale, preliminare, dar, cel puțin deocamdată, va trebui să avem și instrumente suplimentare de verificare a acurateții informațiilor obținute pe această cale. De asemenea, nu putem miza în acest moment pe performanțe în materie de creativitate, atât în ceea ce privește analiza producțiilor literare, cât și, extrapolând, în privința creației literare propriu-zise.

BIBLIOGRAFIE

- Abbadia, J. (2023). Exploring the Role of AI in Academic Research. Mind the Graph, <https://mindthegraph.com/blog/ai-in-academic-research/>, 27.06.2023, accesat pe 3.04.2025.
- Blaga, L. (2021). *Poemele luminii - I poemi della luce (antologie româno-italiană)*. (Ș. Damian, & B. Rombi, trad.) Cluj-Napoca: Școala Ardeleană.
- David, G. (2024). *Opera poetică a lui Lucian Blaga din perspectiva inteligenței artificiale*, în *Caietele Blaga*, nr. 44, 2024, pp. 63-74.

PANDEMIA DE CORONAVIRUS ȘI FESTIVALUL „LUCIAN BLAGA” DE LA SEBEȘ

Nadia-Diana ARSIN*

The Coronavirus Pandemic and the Lucian Blaga Festival in Sebeș

Abstract. *The global health crisis generated by the Coronavirus pandemic (December 2019 – March 2023) changed people's lives and decisively influenced the fate of cultural and creative industries that had accounted for 3% of the global GDP. Theaters, concert halls, museums and libraries became deserted as people adopted distancing and isolation measures designed to keep under control the fear of illness and uncertainty. Humanity coped by staying connected through communication methods aided by the vast field of the Internet, including social networks and online platforms. The scene became virtual, just like the public consuming culture. The Lucian Blaga Festival in Sebeș adapted to the pandemic realities, marking the 40th edition online (8-9 May 2020) and observing social distancing measures in the following year's edition. Performing arts had a coagulating role for the program making it possible to continue the tradition of the longest-running festival dedicated to Lucian Blaga, a generator of cohesion and socio-cultural development.*

Keywords: culture, festival, Lucian Blaga, pandemic, Internet, (virtual) public.

Cuvinte-cheie: cultură, festival, Lucian Blaga, pandemie, Internet, public (virtual).

Urmând parcă un scenariu științifico-fantastic, desprins din romanul *Ciuma albă* al lui Frank Herbert¹, omenirea s-a confruntat, de la finele lui 2019, preț de peste trei ani, cu o maladie care a impus o stare de urgență medicală și a generat schimbări majore la scară planetară. Toate aspectele vieții economice și sociale au fost bulversate,

* Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș / doctorandă a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu; email: nadiadia.arsin@gmail.com.

¹ Autor american de literatură SF, Frank Herbert a publicat, în anul 1982, romanul *Ciuma albă*, având ca temă o maladie artificială care ucidea femei.

obiceiurile privind calitatea vieții, educația, cultura, sportul, timpul liber au fost sacrificate, prioritară devenind prevenția și limitarea răspândirii unui virus care a paralizat sistemul medical din întreaga lume. Unul dintre domeniile în care activitățile au fost stopate la unison de guvernele tuturor țărilor de pe mapamond a fost cel cultural, în ciuda faptului că datele statistice au arătat importanța pe care industriile culturale și creative o aveau anterior pandemiei: acestea reprezentau 3% din PIB-ul economiei globale, contribuiau cu 2,25 miliarde de dolari SUA și asigurau 29,5 milioane de locuri de muncă².

În luna decembrie 2019, în orașul chinez Wuhan se înregistra primul caz de Covid-19, o boală respiratorie acută cauzată de Coronavirus. Din 11 martie 2020, când Organizația Mondială a Sănătății a declarat pandemia pe întregul glob, până la 4 martie 2023, când a fost încheiată, au fost înregistrate circa 700 milioane de îmbolnăviri și 7 milioane de decese³, într-un vârf al pandemiei presa ajungând să titreze că „o persoană moare la fiecare 18 secunde de Covid-19⁴”. În România au fost contorizate peste 3,5 milioane de cazuri și peste 68.000 de decese⁵. La Sebeș, în timpul pandemiei, s-au înregistrat variații ale numărului de infectări. De exemplu, în noiembrie 2020, rata de infectare a atins 8,26 cazuri la mia de locuitori, ceea ce a determinat autoritățile să ia în considerare măsuri

² *Culture & COVID-19: impact & réponse, Unesco, periodic*, iulie 2020, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378311_fre?posInSet=1&queryId=N-EXPLORE-d15dd02b-3712-42a2-b390-53936calcdc4, accesat la 5 februarie 2025.

³ <https://www.worldometers.info/coronavirus/>, accesat la 5 februarie 2025. Total cazuri: 704,753,890, decese: 7,010,681, vindecări: 675,619,811.

⁴ <https://www.mediafax.ro/coronavirus/o-persoana-moare-la-fiecare-18-secunde-de-covid-19-rata-de-deces-a-noului-coronavirus-a-depasit-sida-si-malaria-19354628>, accesat la 5 februarie 2025.

⁵ 3,529,735 cazuri de Covid-19 și 68,929 decese conform <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/romania/>, accesat la 5 februarie 2025. Vârful ratei îmbolnăvirilor a fost consemnat în februarie 2022.

suplimentare de carantină. Un caz notabil a fost în luna iulie 2020, când un focar de Covid-19 a fost identificat la o fabrică de înghețată din localitate⁶.

În perioada pandemiei, cultura din Sebeș, la fel ca în multe alte orașe din România, a fost puternic afectată de restricțiile impuse pentru limitarea răspândirii virusului. Evenimentele culturale s-au mutat în mediul online, iar instituțiile culturale au fost nevoite să se adapteze noilor condiții. Izolarea, teama, precauția excesivă, grija pentru cei apropiați au luat locul vieții sociale. Sistemul de educație s-a adaptat unui mecanism online, iar participarea la viața culturală a încetat să mai fie o opțiune. Impactul pandemiei asupra culturii din Sebeș a generat, în primă instanță, anularea sau restrângerea evenimentelor culturale. Festivalurile locale, spectacolele de teatru, concertele, vizitele la muzeu sau la bibliotecă și alte evenimente culturale au fost anulate sau organizate cu un număr restrâns de participanți.

Festivalul Internațional „Lucian Blaga”, unul dintre cele mai importante evenimente culturale din zona Transilvaniei, a fost adaptat la un format online, iar atunci când a fost posibil, s-a desfășurat în condiții speciale. O dimensiune importantă a fost generată de adaptarea culturii locale la mediul virtual. De pildă, Biblioteca Municipală „Lucian Blaga” Sebeș a organizat activități și evenimente pe rețelele de socializare, fie că a fost vorba de lansări de carte sau de cluburi de lectură. Muzeul Municipal „Ioan Raica” din Sebeș și Casa Memorială „Lucian Blaga” de la Lancrăm și-au promovat patrimoniul cultural prin tururi virtuale și postări informative pe platformele social-media. Potrivit

⁶ <https://www.mediafax.ro/coronavirus/focar-de-covid-19-la-o-fabrica-de-inghetata-din-alba-47-de-persoane-confirmate-cu-virusul-cea-mai-comp-lexa-ancheta-epidemiologica-a-dsp-19180622>, accesat la 5 martie 2025. Un număr de circa 50 de angajați au fost infectați, iar acest fapt a condus la efectuarea a sute de teste și la implementarea unor măsuri pentru a limita răspândirea virusului.

unui raport UNESCO din anul 2020, impactul pandemiei asupra activității muzeelor din întreaga lume a generat situații în care 90% dintre acestea, mai mult de 85.000 de instituții de cultură, să rămână închise în cei doi ani critici (2020-2021)⁷.

Numărul turiștilor care au vizitat complexul muzeal memorial de la Lancrăm a scăzut dramatic: în anul 2020, au fost înregistrați 1500 de vizitatori, iar în anul 2021, doar 2400 de vizitatori, în condițiile în care media anuală era cu circa 60% mai mare. Activitatea personalului a avut o accentuată latură științifică și documentară, în acel răstimp. În proximitatea Sebeșului, la Alba Iulia, turismul a înregistrat o scădere semnificativă, într-un studiu care analizează numărul de vizitatori ai principalelor muzee, din perioada 2020-2021, față de anul 2018, acestea au raportat scăderi de peste 50%⁸.

Scena casei de cultură a devenit pustie, cenaclul creatorilor locali, precum și cursurile de muzică și teatru în care erau implicați numeroși tineri din Sebeș s-au transferat pe grupuri de comunicare accesate prin computer sau prin intermediul telefonului mobil, legătura cu publicul fiind păstrată numai prin postări și comunicate de presă sau prin transmisii ale unor evenimente, în special atunci când acestea au fost organizate în condiții de distanțare socială. Redeschiderea treptată a instituțiilor culturale locale s-a produs după relaxarea restricțiilor, atunci când evenimentele s-au desfășurat în aer liber sau cu măsuri stricte de protecție (număr limitat de spectatori, distanțare socială,

⁷ *Museums around the world in the face of Covid-19. Unesco Report.* Paris, p. 4 (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373530>, accesat la 5 martie 2025).

⁸ Alina Puțan, Ruxandra Lazea, Anca Nichita, Silvia Maican, *Impactul pandemiei Covid-19 asupra indicatorilor din turism. Studiu de caz Cetatea Alba Carolina*, în Atilla Tamas-Szora (coord), *Economie și marketing. Repere istorice locale*, ediția a V-a, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2022, p. 20.

purtarea măștii). Biblioteca și secțiile muzeale locale au fost redeschise treptat, cu reguli de igienizare și acces controlat.

În ciuda avântului pe care viața culturală a Sebeșului a înregistrat-o, în special după anul care a marcat centenarul Unirii și constituirea României moderne (2018), în contextul pandemiei și al măsurilor de prevenire a răspândirii Coronavirusului, Centrul Cultural „Lucian Blaga”, în acord cu autoritățile locale, a propus momente artistice simbolice, cu resurse limitate, punând accent pe sănătatea publică și pe respectarea distanțării sociale. Primul eveniment anulat a fost Gala Doamnelor de Succes. Începând cu anul 2017, Sebeșul celebra anual implicarea femeilor în viața comunității printr-o gală de excelență. În 2020, evenimentul a fost întrerupt din cauza pandemiei, iar în 2021 și 2022, gala s-a desfășurat online, cu prezentări virtuale ale doamnelor remarcabile din comunitate. Anularea și adaptarea evenimentelor culturale a generat o nouă dimensiune a activității culturale care se axa pe digitizare. Un exemplu este și proiectul cu finanțare nerambursabilă, derulat de Centrul Cultural „Lucian Blaga”, prin muzeul din subordine, în parteneriat cu Administrația Fondului Cultural Național, care se numea *La muzeu și la școală. Cursuri alternative de istorie naturală*. În luna noiembrie 2020, Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș a organizat online vernisajul expoziției de științele naturii revalorificate prin acest proiect, alături de conferințe tematice și un tur virtual al expoziției, toate disponibile pe platformele digitale ale instituției. La 15 ianuarie 2022, pentru a sărbători Ziua Culturii Naționale, evenimentul s-a desfășurat tot în mediul virtual, incluzând expoziții tematice de carte și momente lirice susținute de membrii Cenaclului Literar „Lucian Blaga” Sebeș și de cursanții atelierelor vocaționale dedicate elevilor pasionați de artele spectacolului.

Așa cum arătam, anterior perioadei pandemice, Festivalul Internațional „Lucian Blaga” de la Sebeș se află în

perioada sa de renaștere, de recunoaștere și de prestigiu, după câteva ediții (cuprinse între anii 2017 și 2019) reușite și cu programe bogate. Anul în care s-a marcat centenarul constituirii statului unitar român a avut o efervescență culturală unică, regăsită în vibrația manifestărilor blagiene. La dorința fiicei lui Lucian Blaga, Dorli Blaga, municipalitatea din Sebeș a susținut financiar punerea în scenă a dramei *Tulburarea apelor*, interpretarea fiind asigurată printr-o distribuție prestigioasă (din care au făcut parte Constantin Dinulescu, Grigore Leșe, Adrian Titieni, Ioana Abur, Iulia Lumânare etc.), spectacolul fiind jucat în fața unui public numeros, din rândurile căruia nu au lipsit cunoscători ai fenomenului cultural, exegeți ai operei blagiene, critici de teatru, cadre didactice, oficialități. Acest palmares a reprezentat, printre altele, și o punte de salvare pentru ediția pandemică a festivalului, putând servi drept argument de aducere aminte și de rezistență.

Având în vedere instituirea stării de urgență pe teritoriul României, prin decret prezidențial, Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș a anunțat, la 16 martie 2020, suspendarea evenimentelor și activităților pentru circa o lună. În plus, în acest interval, Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș s-a concentrat în a sprijini activitatea Comitetului de Urgență de pe lângă Primăria Municipiului Sebeș, asigurând partea de comunicare și de diseminare a deciziilor și măsurilor impuse pentru prevenirea extinderii contaminării cu noul Coronavirus. Biblioteca Municipală „Lucian Blaga” Sebeș, Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș și Casa Memorială „Lucian Blaga” Sebeș, instituții componente ale Centrului Cultural „Lucian Blaga” Sebeș, și-au suspendat activitatea cu publicul⁹.

Decizia de a realiza festivalul online nu a fost una definitivă, existând în permanență speranța că primăvara va

⁹ <https://www.cclbsebes.ro/centrul-cultural-lucian-bлага-sebes-anunta-suspendarea-evenimentelor-si-activitatilor-in-intervalul-16-martie-16-aprilie-2020>, accesat la 10 martie 2025.

aduce cu sine încetarea restricțiilor. Mica echipă organizatorică a întocmit totuși un program online, fără a tipări însă publicațiile festivalului. Inițiativa organizatorilor a fost salutăată prin intermediul unor mesaje trimise de personalități care au fost, rând pe rând, prezentate publicului în mediul virtual: președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop¹⁰, fiica scriitorului, Dorli Blaga, poeta Ana Blandiana, scriitorul Ion Mărgineanu și cercetătorul Ilie Moise. Academicianul Ioan-Aurel Pop le-a numit „gânduri de restriște”, în timp ce Dorli Blaga, sprijinită de fiica sa, Felicia Bugnariu, a trimis o înregistrare audio care a fost completată cu fotografii¹¹. Dorli Blaga a apreciat și a salutat modalitatea de a desfășura festivalul în spațiul virtual, văzut ca o deschidere spre noi audiențe care îi pot asigura continuitatea. De asemenea, a oferit și o serie de trimiteri la munca de editare și reeditare a operei semnate de ilustrul său părinte, îndeosebi la parcursul editării romanului cu tentă autobiografică *Luntrea lui Caron* și la personalitățile care au sprijinit concretizarea acestui proiect editorial¹².

¹⁰ Redăm mesajul academicianului Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române: „Ca în fiecare an, în aceste zile de mai, ar fi trebuit să aibă loc Festivalul Internațional «Lucian Blaga» Sebeș, ajuns acum la cea de-a XL-a ediție. L-am fi cinstit iarăși împreună pe Singuraticul «mut ca o lebădă», netulburat în «tulburarea apelor» și preocupat să nu strivim «corola de minuni a lumii». Așa, mai izolați decât El, rămânem fiecare în casa noastră, care «și-a-mpins hotarele până la cer» și visăm la fetele verii care vor arde tăcute «ca steaguri în vântul și-n răsnetul anului». Nădăjdum cu toții să vină un an mai bun, în care să fim iarăși împreună. Până atunci, ne vom întâlni cu «poemele luminii» din sufletele noastre, vom scrie la «hronicle și cântecul vârstelor», minunându-ne că încă se mai află pe lumea asta ciudată și neverosimilă un «sat al meu, ce porți în nume sunetele lacrimii». Îți felicităm pe organizatori și le dorim spor în întâlnirea pe care ne-au prilejuit-o și de această dată cu Poetul și Filosoful”.

¹¹ <https://www.cclbsebes.ro/festivalul-international-lucian-bлага/ganduri-pentru-bлага/> accesat la 12 martie 2025.

¹² Astfel, conform mărturiei transmise de Dorli Blaga, un rol important în prelucrarea manuscrisului l-a avut Zoe Dumitrescu Bușulenga, membru al

Ajuns la cea de-a XL-a ediție, Festivalul Internațional „Lucian Blaga” Sebeș s-a adaptat la noile restricții încercând să abordeze o formă de desfășurare nemaiîntâlnită și oarecum inaccesibilă unei categorii de public: în vastul „teritoriu” al Internetului. S-a accentuat comunicarea directă cu mass-media, care activa tot în spațiul virtual. Tema care a fost aleasă pentru această ediție online a vizat o dimensiune generoasă: „Lucian Blaga: cunoaștere, creație, universalitate”. Valorificând înregistrări cu spectacole din anii precedenți, completate cu mesaje oficiale și expoziții virtuale, s-a conceput un program pentru zilele de 8 și 9 mai 2020. Canalele de comunicare agreeate au fost: site-ul oficial, pagina de Facebook și canalul de Youtube al Centrului Cultural „Lucian Blaga” Sebeș. Nu au lipsit comunicările științifice, așa cum a fost conferința academicianului Alexandru Surdu¹³, redifuzată, înregistrarea sursă fiind realizată la 11 mai 2019. Au fost publicate expoziții de fotografii online, iar artele spectacolului au fost prezente prin înregistrări ale unor evenimente importante din programul festivalului: drama *Tulburarea apelor*, după Lucian Blaga, spectacol de teatru pus în scenă, în anul 2018, de regizorul Cosmin Pleșa, laureat al Festivalului Internațional de Artă „Cavalerul de Aur” de la Moscova, din distribuție făcând parte actori importanți¹⁴, care au jucat la

Academiei Române, care a înlesnit munca de dactilografiere a manuscrisului, alături de Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu” București, care a oferit titlul acestuia (inițial, romanul fusese semnat doar cu titlul „R.”).

¹³ Alexandru Surdu (1938-2020) – membru titular al Academiei Române din anul 1993, președinte al Secției de Filosofie, Teologie, Psihologie și Pedagogie a Academiei Române în perioada 1993-2020, vicepreședinte al Academiei Române între 2014 și 2018, director al Institutului de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române (1997-2020).

¹⁴ Adrian Titieni, Grigore Leșe, Ioana Abur, Iulia Lumânare, Constantin Dinulescu, Alexandru Beteringhe, Valeriu Andriuță, Mircea Gheorghiu, Mircea Constantinescu, George Remeș, Tiberiu Alexandru Hârșan, Marius Alexandru Iordache, Rusalina Bona, Mihai Hurduc.

Sebeș, în data de 13 mai 2018, și spectacol susținut de Gheorghe Zamfir și invitații săi (soprana Rodica Gabriela Anghelescu și Orchestra Cazanoi), care a avut loc în data de 12 mai 2019, în aer liber, la Sebeș. Festivalul a acordat importanță colaborării cu tinerii actori și studenți-actori de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, astfel că din ediția pandemică online nu a lipsit un fragment din drama *Meșterul Manole*, regizată de Florin Coșuleț, distribuția fiind alcătuită din studenți ai Departamentului de Artă Teatrală din cadrul Universității „Lucian Blaga” Sibiu (înregistrare video a momentului artistic desfășurat la 11 mai 2018, în curtea Casei Memoriale „Lucian Blaga” de la Lancrăm)¹⁵.

O consecință importantă a acestei „experiențe pandemice” a fost reziliența și inovația în cultură. Criza sanitară a determinat o digitalizare accelerată a culturii locale, ceea ce a permis accesul unui public mai larg la evenimente și activități culturale. Sub cupola Centrului Cultural „Lucian Blaga”, actorii culturali din Sebeș au demonstrat creativitate în adaptarea la noile condiții, reușind să mențină interesul comunității pentru cultură, chiar și în momente dificile. Prin Biblioteca Municipală „Lucian Blaga” Sebeș, Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș a lansat proiectul digitizării publicațiilor festivalului, respectiv revistele *Caietele Blaga* și *Pașii Profetului*, care, începând cu data de 8 mai 2020, au fost disponibile pe site-ul instituției¹⁶.

¹⁵ Programul manifestărilor online publicat în presă <https://alba24.ro/festivalul-international-lucian-bлага-de-la-sebes-se-desfasoara-online-din-cauza-pandemiei-programul-evenimentelor-769977.html>, dar și pe contul de Facebook al Centrului Cultural „Lucian Blaga” Sebeș. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1095414267502391&set=a.501088743601616> (accesate la 15 martie 2025).

¹⁶ www.cclbsebes.ro - rubrica Festivalul Internațional „Lucian Blaga” Sebeș, accesat la 15 martie 2025.

În condițiile instituirii stării de urgență pe teritoriul României, în calitate de organizatori ai festivalului, am modificat regulamentul Concursului Național de Creație Literară și Artă Plastică „Laudă semințelor, celor de față și-n veci tuturor!”, în sensul introducerii unei modalități alternative de expediere a lucrărilor, prin poșta electronică, iar premiile au fost expediate prin curierat, nefiind posibile galele dedicate câștigătorilor proveniți din toate colțurile țării.

Nici în anul 2021, parte din perioada pandemică, festivalul nu a putut avea loc în luna mai, datorită legislației în vigoare pe teritoriul României. Abia în luna iulie, în zilele de 9 și 10 iulie, a fost organizată cea de-a XLI-a ediție a Festivalului Internațional „Lucian Blaga”, la Sebeș și la Lancrăm. Sesiunile de comunicări științifice, alături de lansările de carte, au fost prezente în program, iar tema pe care a abordat-o festivalul a fost „Lucian Blaga – cunoaștere, creație, universalitate”. Conferințele au fost organizate în aer liber, medicul Dumitru Constantin Dulcan și istoricul Ioan Bolovan bucurându-se de un mare succes la publicul dornic de a fi prezent la astfel de manifestări. Editurile „Ardealul” din Târgu Mureș și „Școala Ardeleană” din Cluj-Napoca au fost alături de organizatori în realizarea publicațiilor periodice – *Caietele Blaga* și *Pașii Profetului*, dar și în promovarea operei blagiene. Consemnăm reproducerea anastatică după *Zamolxe. Mister păgân* (la 100 de ani de la apariția ediției princeps), *Lucian Blaga, dramaturgul* – o culegere de eseuri semnate de Constantin Cubleşan, *Lucian Blaga, biografie și destin* – de Eugeniu Nistor, cu traducere în limba italiană de Fabio Melano și *Lucian Blaga – Poemele luminii. Antologie* – ediție bilingvă româno-italiană, traducători: Ștefan Damian și Bruno Rombi.

Ca un preambul la festival, joi, 8 iulie 2021, la Alba Iulia, în grădina Bibliotecii Județene „Lucian Blaga” Alba, a avut loc lansarea de carte *Între ieri și mâine* a cantautorului

Nicu Alifantis. La Sebeș, artele spectacolului au fost prezente în fiecare zi de festival, poezia împletindu-se cu muzica: Monica Anghel și Marcel Pavel, actorul Florin Coșuleț, Ioan Bocșa și Ansamblul de muzică tradițională românească „Icoane” au evoluat pe scena în aer liber amplasată în Parcul Tineretului din Sebeș, în proximitatea lacului, o zonă urbană renovată în anul 2019 și gândită ca un amfiteatru pentru evenimente. Organizatorii festivalului, conform noii viziuni manageriale, au continuat să acorde un statut foarte important prezenței tinerilor actori, regizorul Florin Coșuleț fiind cel care a conceput momentul artistic „Liniște”, în deschiderea festivalului, la Casa Memorială „Lucian Blaga” din Lancrăm, cu o distribuție alcătuită din studenți ai Departamentului de Artă Teatrală din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, precum și în deschiderea spectacolului „Glas în paradis”, realizând momentul „Vreau să joc!”, alături de studenții-actori, în Parcul Tineretului din Sebeș. În calitate de organizatori, am acordat o importanță sporită conceptelor scenografice, prezente tot mai des în festival, prin colaborarea constantă cu scenograful și artistul plastic Alin Gavrilă¹⁷.

Primăvara anului 2022 anticipa posibilitatea încheierii unei perioade de incertitudini în domeniul artelor creative. Ministerul Culturii anunța că, începând cu data de 9 martie 2022, după doi ani în care activitățile culturale au fost restricționate, acestea desfășurându-se la capacitate redusă de 50% sau chiar 30% grad de ocupare a publicului, este eliminată, la fel și obligativitatea purtării măștii de protecție¹⁸. Sălile de spectacole erau pe deplin oferite publicului, care părea însă mult îndepărtat de aceste fenomen, căci obiceiurile de viață se schimbaseră în

¹⁷ Alin Gavrilă este artist plastic cu preocupări în domeniul sculpturii, scenograf al Teatrului Național „Radu Stanca” din Sibiu. A absolvit Academia de Arte Vizuale „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca.

¹⁸ <https://www.cultura.ro/sectorul-cultural-revine-la-viata-dupa-o-perioada-foarte-dificila>, accesat la 09.02.2025.

favoarea unei noi legături cu telefoanele inteligente sau cu terminalele computerelor, care duceau spre teritoriul fără de frontiere al Internetului. Artiștii, operatorii culturali se confruntau cu pierderi profesionale și economice, care au generat o nouă criză socială.

Autoritățile europene și naționale au luat măsuri publice menite să reacționeze la această nouă realitate. Comitetul Economic și Social European pentru reconstrucție și redresare după criza provocată de pandemia de Covid-19 arată nevoia ca Uniunea să fie ghidată de principiul „destinului comun”, deoarece impactul pandemiei viza piața muncii din întreg spațiul european. Se arată importanța pe care sectorul cultural o are în viața cetățenilor chiar și în vremuri de criză¹⁹. În luna octombrie 2022, guvernul României a aprobat schema de ajutor de *minimis* pentru sprijinirea a circa 6.000 de operatori culturali a căror activitate a fost afectată de pandemia de Coronavirus.

Așa cum era de previzionat, această perioadă a devenit și subiect de analiză sociologică și de cercetare antropologică. Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCFC) a realizat un studiu denumit *Tendințe ale consumului cultural în pandemiei – 2020*. Acesta a vizat două perioade, cuprinse în două ediții date publicității: ediția I, aferentă perioadei 4 iunie 2020- 28 august 2020, și o a doua ediție, vizând perioada 1 octombrie 2020 și 1 decembrie 2020. Analiza a identificat un eșantion de bază care includea 2.000 de respondenți²⁰. Studiul menționat prezintă două categorii de informații:

¹⁹ <https://www.eesc.europa.eu/en/agenda/our-events/events/covid-cannot-cancel-creativity>, accesat la 09.02.2025.

²⁰ Chestionarele aplicate de cei care au realizat studiul au vizat metoda CATI, iar eșantionarea a inclus: genul, vârsta, nivelul de educație, tipul localității (orașe cu peste 200 mii locuitori, orașe având între 100 și 200 mii locuitori, orașe între 30 și 100 mii locuitori, orașe sub 30 mii locuitori, comune) și sub-regiunile de dezvoltare.

caracteristici socio-demografice și tema consumului cultural anterior pandemiei și estimările asociate unui consum cultural viitor (pentru o perioadă de 6 luni). Ediția întâi a studiului *Tendențe ale consumului cultural în pandemie* prezintă nivelul de consum înregistrat în anul 2019, pe care îl compară cu intențiile pentru anul 2020 (perioada iulie-decembrie)²¹. Un element important care a fost urmărit vizează problema accesului la tehnologie și, implicit, decalajele digitale. Dincolo de consumul major al producțiilor mass-media, studiul arată că intențiile de consum cultural pentru timpul liber situau pe poziții importante vizitarea monumentelor istorice, alături de participarea la spectacole de divertisment și de muzică în aer liber. Ediția a doua a studiului prezintă nivelul consumului cultural în perioada iulie-octombrie 2020 și intenția de petrecere a timpului liber în spațiul public în perioada noiembrie 2020 – aprilie 2021. Criza sanitară și-a pus amprenta asupra a numeroase domenii, timpul social dobândind un nou ritm cu implicații psiho-sociale multiple și cu consecințe pe termen lung. Printre obiectivele de viață importante ale respondenților se situa posibilitatea revederii rudelor sau a unor membri ai familiei, accesul la Internet și la tehnologiile de comunicare modernă, concomitent cu responsabilitatea unor măsuri de izolare socială și de prevenție sanitară. În acest context, cele mai afectate au fost artele spectacolului în spații închise²². Cu siguranță, o consecință importantă a pandemiei a reprezentat-o re poziționarea capitalului digital și orientarea instituțiilor de cultură spre o comunicare cu publicul prin intermediul canalelor media emergente.

Analizând societatea post-pandemică, Emil Dinga arată că pandemia de Covid-19 reprezintă un „șoc

²¹ Carmen Croitoru, Anda Becuț Marinescu (coord.), *Tendențe ale consumului cultural în pandemie-2020*, ediția I, Editura Universul Academic, București, 2021, p. 15.

²² *Ibidem*, p. 159.

impredictibil, de natură medicală (afectând sănătatea și periclitând viața oamenilor) și cu «vocație» globalizantă, facilitată de globalizarea vieții moderne”. Printre măsurile generate de riscurile acestei pandemii, Emil Dinga identifică reacțiile instituționale și cele de răspuns privat care au afectat șase aspecte ale existenței umane: relația de echilibru libertate – securitate la nivel individual; relația interpersonală a cooperării sociale; diviziunea socială a muncii; relația individ – stat; formele de acțiune culturală (educație/învățământ, cercetare/știință, cultură) și formele de acțiune religioasă²³.

Discuțiile din spațiul public, confirmate de evoluția în timp a umanității, arată că ne îndreptăm spre o „lume digitală”²⁴, în care atitudinile față de job și viața personală s-au schimbat, grijile oamenilor sau impactul asupra fericirii personale fiind dictat mai degrabă de socializare, piața muncii și cultura organizațională fiind în dinamică (tot mai des fiind preferată o variantă hibridă a muncii), așadar

„cultura organizațională parcurgând un proces de redefinire, reconstrucție și perfecționare, deoarece digitalizarea a devenit prioritară în comparație cu vechile modalități de lucru”²⁵.

Pandemia de Coronavirus generează, cu siguranță, încă numeroase analize. Să reținem o perspectivă

²³ Emil Dinga, *O schiță a societății umane post-pandemia COVID-19*, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/59-61_17.pdf, accesat la 09.02.2025.

²⁴ Unii autori vorbesc despre cea de-a patra revoluție industrială, cea care a condus la „lumea digitală”, considerând că pandemia de Coronavirus a transformat deja procesul de digitalizare în cel mai important aspect al vieții cotidiene. A se vedea Akkan Suver, *Șapte elemente ale post-pandemiei COVID-19*, <https://institutlevant.ro/programe-si-proiecte/cum-va-arata-lumea-dupa-pandemie/sapte-elemente-ale-post-pandemiei-covid-19/>, accesat la 25.04.2025.

²⁵ Irina Ceacîr, *Unele reflecții privind adaptarea culturii organizaționale la noile realități postpandemice*, p. 100, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/90-102_1.pdf, accesat la 09.02.2025.

antropologică formulată de Ioana Ruxandra Fruntelată, care propune ca o importantă temă de cercetare

„monografiera» atentă a realității prezente, căutându-se identificarea mecanismelor de adaptare și a proceselor de transformare a vieții comunitare, în toate aspectele ei, începând de la calendar și rituri și încheind cu alimentația și stereotipurile «de igienizare». Rezultatele obținute ar putea aduce o contribuție substanțială la înțelegerea crizei sanitare și umane pe care o traversăm, oferind soluții de mediere a acestora și de regăsire a solidarității comunitare”²⁶.

Concluzionând, am prezentat câteva aspecte importante prin care am creionat modul în care criza globală de sănătate, generată de pandemia de Coronavirus (decembrie 2019 – martie 2023), a schimbat viața oamenilor și a influențat decisiv soarta industriilor culturale și creative, care reprezentau un procent semnificativ din economia globală. Teatrele, sălile de spectacole, muzeele, bibliotecile au devenit pustii, oamenii supunându-se unor măsuri de distanțare și de izolare, menite să controleze frica de boală și nesiguranța. Umanitatea a reacționat, reușind să păstreze legăturile prin intermediul comunicării facilitate de vastul domeniu al Internetului, din care fac parte rețele de socializare, platformele online, scena dobândind un caracter virtual, la fel ca publicul consumator de cultură. Și la Sebeș, pandemia a forțat sectorul cultural să se reinventeze, accelerând tranziția către digitalizare și adaptarea la noile condiții. Deși evenimentele tradiționale au fost afectate, eforturile comunității și ale instituțiilor culturale au asigurat continuitatea actului cultural, într-o perioadă plină de

²⁶ Ioana Ruxandra Fruntelată, *Etnolog în pandemie: exercițiu de adaptare profesională*, p. 10 <https://academiaromana.ro/ief/doc2020/ateliereleBrailoiu/AteliereleBrailoiu2020/p1-EpidemieTraditiePopulara.pdf>, accesat la 09.02.2025 în *Atelierele „Brăiloiu”, Ediția a XI-a, 23 octombrie 2020, Cultura populară contemporană. Dinamici, procese și tehnici de abordare. „Epidemie și tradiție populară”, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”*.

incertitudini. Festivalul „Lucian Blaga” de la Sebeș s-a adaptat realităților pandemice, marcând ediția a XL-a online (8 și 9 mai 2020²⁷), iar pe cea din anul următor (2021) cu prezență fizică, ceea ce impunea respectarea unor măsuri de distanțare socială. Artele spectacolului au avut rolul de a coagula programul, pentru a continua tradiția celui mai longeviv festival dedicat lui Lucian Blaga, generator de coeziune și dezvoltare socio-culturală.

²⁷ <https://www.radiocluj.ro/2020/05/09/festivalul-international-lucian-blaga-anul-acesta-in-mediul-online/>, accesat la 15 martie 2025).

COLABORĂRILE SUB ANONIMAT ALE LUI LUCIAN BLAGA LA REVISTA „GÂNDIREA” (1921-1923)

Prof. dr. Zenovie CÂRLUGEA*

Lucian Blaga's Anonymous Collaborations To The Magazine 'Gândirea' (1921-1923)

Abstract. *Signed and unsigned contributions of Lucian Blaga to "Gândirea" (1921-1923), as founder of the magazine, together with Cezar Petrescu, Adrian Maniu and Gib Mihăescu. Notes and cultural notes, reviews, essays, poems, from the magazine's Cluj period.*

Keywords: *Gândirea, 1921-1923, Small Chronicle, Chronicle of Ideas, Egon Hajek, editor of Ostland magazine, Herr Lehrer, Viktor Roth, Alfred Mombert, Karl Toth, Theophile V. Bodisco, Traian Demetrescu, Simion Mehedinți, Petre Cancel, Paul Westheim.*

Cuvinte-cheie: *Gândirea, 1921-1923, Cronica mărunță, Cronica ideilor, Egon Hajek, redactorul revistei „Ostland”, Herr Lehrer, Viktor Roth, Alfred Mombert, Karl Toth, Theophile V. Bodisco, Traian Demetrescu, Simion Mehedinți, Petre Cancel, Paul Westheim.*

În „Gândirea” (anul I, nr. 1), la rubrica „Cărți și reviste”, care începe cu o recenzie a volumului *Pașii Profetului* semnată «c. p.» (desigur Cezar Petrescu), urmează alte recenzii și consemnări la cărți de D. D. Pătrășcanu, Liviu Rebreanu, Ion Agârbiceanu, Radu Rosetti, C. Stere – semnate «D. I. C» (D. I. Cucu), urmate de o scurtă prezentare a romanului *Oamenii în război* de Andreas Latzlo, în traducerea lui Adonis Popov și apărut la Editura „Viața Românească” de la Iași, un „scriitor obscur până după război, fost colaborator neînsemnat al

* Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Craiova.

revistei germane «Jugend», „astăzi cea mai vie figură a literaturii inspirată de barbaria civilizată a războiului”, apreciat de recenzent pentru „complexul de emoții și deznădăjduitul humanitarism care pâlpâie în fiecare pagină”. Referința tematică și stilul îl recomandă drept autor al acestei însemnări cultural-literare pe însuși Lucian Blaga, cunoscător îndeaproape al culturii și literaturii germane.

În continuarea grupajului de recenzii este prezentată revista ieșeană „Viața Românească” (anul XIII, nr. 3), din care este menționat „un nume necunoscut: Lucia Mantu”, autoare a unor proze „inspirate” care contrastează, însă, cu „mediocritatea” altor texte iscălite, bunăoară, de T. Pamfile. Să reținem că în rubrica „Cărți și reviste” din nr. 3 (1 iunie) 1921, recenzentul (care, bănuim, era același Lucian Blaga) menționase „numele încă necunoscut al Luciei Mantu”, semnatară unor „fire rupte”, prea stăpână pe condei pentru a fi „o începătoare”...

După menționarea, în rubrica colectivă amintită mai sus, a unor amintiri despre Eminescu aparținând lui Slavici, autorul consemnării reține articolul eseistului V. Zaborovschi (unul din viitorii cronicari ai revistei, în perioada bucureșteană) despre „teoriile originale ale lui Spengler, despre care se vorbește și în numărul nostru de față” („Cronica ideilor”, de la pagina 10, începe cu articolul *Un Copernic al istoriei: Oswald Spengler*, semnat „Lucian Blaga”). Pe aceeași pagină apare, nesemnat, la rubrica „*pe șoptite*”, articolul *Entuziasm, dar cu economie*, care, credem iarăși, este scris de Lucian Blaga).

În continuare este recenzat numărul din 17 aprilie 1921 al revistei „Ideea Europeană” și numărul din 16 aprilie al „Cuvântului liber”, din care se reține o poezie semnată de Emanuel Bucuța, precum și „însemnările despre mișcarea literară”.

Urmează prezentarea revistei sibiene „Transilvania” (februarie 1921), cu un sumar mult mai ales, din care poetul menționează „articolul despre problemele noastre arheologice al lui Vasile Pârvan și-apoi considerentele

Colaborările sub anonimat ale lui Lucian Blaga la revista „Gândirea” asupra filosofiei de dl. Marin Ștefănescu”. În schimb, poezia publicată nu-l satisface, recomandând d-lui Georgescu „să-și găsească colaboratori mai proaspeți”.

După aceste mici judecăți de gust literar, este recenzat numărul din 10 februarie 1921 al revistei „Ostland” considerată „cea mai bună revistă a germanilor de la noi”, care publică între altele un articol asupra „expresionismului” scris de Egon Hajek, „simpaticul și talentatul poet brașovean”. Se precizează că Egon Hajek „stă sub influența formalismului estetic al lui Stefan George” și că „nu e străin nici de puternica și bărbăteasca mișcare expresionistă, care a cucerit aproape toate sufletele tinere și dornice dintr-o lume nouă ale Germaniei”. Mai departe, recenzentul amintește de Dr. Victor Roth, nimeni altul decât fiul dascălului său de germană («bătrânul dascăl cu barba albă» Herr Lehrer Roth, cf. *Hronicul și cântecul vârstelor*) de la Gimnaziul sășesc din Sebeș (1902-1906):

„Într-un alt articol domnul Victor Roth, ales mai zilele trecute doctor de onoare al facultății teologice din Viena, face o interesantă dare de seamă asupra cercetărilor de până azi asupra artei sășesti din Ardeal”.

Cine este, de fapt, Victor Roth? Iată o scurtă fișă biobibliografică documentată de noi: *Viktor Roth* (1870-1936), studii de germanistică, teologie și latină la Tübingen, Halle și Erlangen. Doctorat cu teza *Metrica în lirica lui Ludwig Uhland*. «Doctor honoris causa» al Universității din Viena (1921). Pastor luteran, istoric sas transilvănean, membru de onoare al Academiei Române (1926). Stabilite definitiv în Sebeș ca pastor evanghelic. Declarat «cetățean de onoare» al municipiului Sebeș. Opera: *Geschichte der deutschen Baukunst in Siebenbürgen*, 1905; *Geschichte der deutschen plastischen Kunst in Siebenbürgen*, 1906; *Geschichte des deutschen Kunstgewerbes in Siebenbürgen*, 1908; *Beiträge zur Kunstgeschichte Siebenbürgens*, 1914; *Die Siebenbürgischen Altäre*, 1916; *Goldschmiedearbeiten*, Sibiu, 1922; *Die ev. Kirche A.B. in Mühlbach*, Ed. W. Krafft, Sibiu, 1922.

Primul contact cu bătrânul *Herr Lehrer Roth* nu a fost chiar plăcut, micuțului Lucian nefiindu-i îngăduit să ocupe un loc în prima bancă (rezervat repetenților): „Herr Lehrer Roth vine spre mine, mă prinde de sfârcul urechii, într-un fel ce arăta multă obișnuință, parcă ar fi voit să mi-l sfarme, și mă duce în fundul clasei”. Această „umilitoare întâmplare” de a fi așezat pe „ultimul loc în sală” trezi în micul lăncrănjan „mândria”, adică ambiția („Am pus totuși gând să iau concurența cu toată clasa”). În scurt timp, micul Lucian câștigă prețuirea și încrederea dascălului, ajungând „întâiul în clasă” (*Hronicul...*).

*

În continuarea rubricii „Cărți și reviste”, din primul număr al „Gândirii” clujene (1921), comentate mai sus, este consemnată apariția pe aprilie a revistei „Deutsche Rundschau”, „cunoscuta revistă germană”, în care se publică un studiu asupra culturii franceze și germane, de Karl Toth, prima fiind considerată o „cultură a femininului”, cealaltă „a masculinului”... În aceeași „Deutsche Rundschau” este reținut, însă, și un alt articol semnat de Theophile V. Bodisco, în care se vorbește „amănunțit” și „bine studiat” despre „problema religiozității la Dostoievski”, făcându-se chiar o paralelă între acesta și unii scriitori mari ai lumii. Bunăoară, Ivan din *Frații Karamazov* e numit „Faust al slavilor”. De unde și ideea autorului privind „influența covârșitoare a lui Dostoievski asupra literaturii și îndeosebi asupra spiritului german de astăzi”.

Grupajul rubricii „Cărți și reviste” continuă cu scurte prezentări făcute periodicelor „Napkelet” (an II, nr. 7, aprilie 1921), bilunar în care se prezintă convingător „mișcarea culturală maghiară din Transilvania”, și „Uj Könyv” (an I, nr. 2, martie 1921), din care cronicarul menționează două traduceri din Longfellow și un interesant studiu despre Einstein.

În continuare, pe pagina 18, începe „Cronica mărunță”, abordându-se subiecte ca: apariția revistei „Gândirea” – „prin sacrificiul a doi tineri care-și câștigă

existența prin truda condeifului” (desigur Cezar Petrescu și redactorul D. I. Cucu, n.n.), asupra căreia s-au ridicat „voci” ingrate (revista nebucurându-se, însă, după doi ani de apariție, de ajutor din partea administrației locale, pe când la Cluj apar „2 reviste bune germane și 5-6 maghiare”)... Dacă această însemnare, semnată „c.p.”, aparține, desigur, lui Cezar Petrescu, celelalte, nesemnate, considerăm a fi scrise de Lucian Blaga: o evocare a celor plecați în altă lume mai dreaptă, precum în urmă cu 30 de ani Mihail Kogălniceanu, având acest final blagian ușor de recunoscut: „Drumurile noastre – prieteni – duc și pe lângă cimitire./ Mai ales pe lângă cimitire”.

Urmează o tabletă culeasă cursiv despre „necesitatea turneelor teatrale” odată cu venirea primăverii, ceea ce trezește din hibernare „viața de provincie”. Ironizându-se „turneele de pricopseală”, dar și inactivitatea totală a ministerului de resort pentru susținerea acestei arte, recunoaștem idei blagiene din arte articole semnate în presa clujeană, pe tema turneelor teatrale, a condiției teatrului și reprezentărilor dramatice, inclusiv a repertoriului, - „în Transilvania existând o cultură și o civilizație la nivelul tuturor civilizațiilor moderne”.

Urmează o notă informativă potrivit căreia cititorul este prevenit că, după traducerea poemului *Plimbarea* de Alfred Mombert (semnată „L. B.”, p. 4, col. 2), - care apare în paralel cu versurile *Aș vrea să fiu fugăr* de Vasile Al. George, după Szép Ernő, în intenția de „a familiariza publicul cititor cu marea mișcare, care străbate sufletul modern”, - revista va publica traduceri („în fiecare număr pagini alese”):

„Am început cu *Plimbarea* lui Mombert. El e unul din marii poeți moderni ai Germaniei, mai unilateral decât Dehmel, dar mai adânc, mai primitiv în formă decât Stefan George, dar cu incomparabil mai mult fond, mai puțin rafinat decât Rilke, dar mai vizionar”.

Se simt, desigur, aici, din plin, opțiunile și pana lui Lucian Blaga, care consemnează sărbătorirea poetului

craiovean Traian Demetrescu cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moarte, un critic literar de dinainte de război afirmând pe atunci că „adevăratul poet al românismului se va naște în Oltenia”.

Să observăm că, potrivit notei privind programul de traduceri al revistei, aceasta, deocamdată, nu va excela în domeniu, poate mai târziu, în perioada bucureșteană. Căci, după traducerea lui Blaga din Mombert, abia în numărul din 1 iunie 1921 se mai publică un fragment *Nu sunt tânăr* de Walt Whitman, semnat „Trad. L.”... În rest, mai nimic de evidențiat...

Următoarele însemnări de la „Cronica mărunță” – care se va dovedi din plin o contribuție colectivă semnată cu minuscule (*c.p., gib, d.i.c., l.b.* etc) – se referă fie la reprezentarea pe scenele franceze a celebrei piese „Don Juan” de Henri de Regnier, fie la apariția unor tipărituri în Franța despre teatrul francez sau la revenirea din călătoria sa în Indii a fostului prim-ministru Clemenceau, în fine despre „crizele literare din Italia”, conform publicației „Mercure de France” (însemnări ce ar putea aparține lui Adrian Maniu, atât de informat pe teme culturale franceze, cum rezultă din textele semnate de el în „Gândirea”).

*

În nr. 4 (15 iulie 1921, p. 95), la rubrica „Cărți și reviste”, Lucian Blaga va semna recenzia la ediția a treia a lucrării *Altă creștere*, de Simion Mehedinți (recenzie semnată „*l. b.*”). În același număr, „Cronica mărunță” se dovedește din plin o întreprindere colectivă, fiind alcătuită din recenzii și însemnări semnate: *c. p., a. m., d. i. c., gib*. Alături de aceste inițiale scrise cu minuscule apar, în numărul 11, și altele, pe care le bănuim astfel: *i.* sau *i. p.* (dr. Iuliu Pascu – 1 nov. 1921), *v. a. g* (dr. Vasile Gherasim, Cernăuți).

O altă recenzie semnată de poet cu „L.” este dedicată unei cărți a profesorului Petre Cancel, (lingvist, slavist, etnofolclorist, istoric literar, autor de cursuri universitare și manuale), *Despre «rumân» și despre unele probleme lexicale*

Colaborările sub anonimat ale lui Lucian Blaga la revista „Gândirea”

vechi slavo-române (Editura Socec), publicată la rubrica „Cărți și reviste” din 1 septembrie 1921. La 15 septembrie, în nr. 10, revista se va deschide cu eseu *Revolta fondului nostru nelatin* semnat *Lucian Blaga*.

În numărul 13 din 1 octombrie 1921 (nr. 11) se publică fragmente din *misterul păgân* „Zamolxe” (continuând în numărul din 1 noiembrie 1921, pp. 240-242), iar la „Cronica mărunță” sunt recenzate, sub inițiala „L.” câteva reviste germane: „Die Zukunft” (din 17 sept. 1921), „Die Weltbühne” (din 15 sept. 1921) și „Sozialistische Monatshefte” (din 29 august 1921).

Apoi, în nr. 15 (1 dec. 1921, pp. 278-279), Lucian Blaga semnează la „Cronica ideilor” eseu *Strindberg ca om de știință* (e interesant de observat că revista „Gândirea” apare acum cu mențiunea „supliment gratuit abonaților ziarului *Voința*”, la care știm că era redactor și Lucian Blaga).

În anul următor, poetul va colabora la „Gândirea” semnând fie cu numele întreg, fie cu inițiale minuscule, după cum urmează: *Ceasornicul de nisip*, poeme în proză, semnat „*Lucian Blaga*” (an I, nr. 17, 1 ianuarie 1922), iar la „Cronica mărunță” o însemnare despre *Kasimir Edschmid* (p. 327), „cel mai bun prozator expresionist al Germaniei de azi și un strălucit stilist” scriind despre „criza artei moderne”, semnată „*L. b.*”.

Urmează prezența poetului în numărul din 15 februarie 1922 (I, nr. 20), la „Cronica ideilor”, unde putem citi articolul mai amplu *Ideile și variabilitatea lor funcțională*, un fragment din „Cultură și cunoștință” aflată sub tipar, semnat „*Lucian Blaga*”.

Alte semnături, de astă dată sunt texte poetice: *Călugărul bătrân îmi șoptește din prag* (an I, nr. 22-23, 15 martie 1922), *Ceasornicul de nisip*, un grupaj de 7 poeme în proză (II, 1, 15 apr. 1922), *Sufletul satului* (II, 2, 1 mai 1922), *Muncă* (II, 3, 16 mai 1922).

La 1 iunie 1922 apare numărul 4 (an II) al „Gândirii” în care rubrica „Idei, oameni, fapte” este semnată „*Akeron &*

comp.”, fără a mai specifica vreo inițială auctorială, iar „Cronica mărunță” apare anonim (desigur mai toate articolele aparțin celor doi redactori menționați pe copertă: Cezar Petrescu și D. I. Cucu, dar și lui Adrian Maniu sau Gib Mihăescu).

În numărul 5 (An II), din 15 iunie, se anunță că redacția va intra în vacanță „până în septembrie”, următorul număr apărând abia la 5 noiembrie 1922 (II, 7), în care Blaga va semna poemul *Un om s-apeacă peste margine* (p. 27), iar în nr. 10 din 20 decembrie poemul *Pluguri*.

În următoarele patru numere ale revistei clujene, Lucian Blaga va publica doar poezii: *Ziua de apoi ca orice zi* (II, nr. 11 și 12, 5 ian. 1923), *Scrisoare* (II, 13, 5 martie 1923), *Am înțeles păcatul ce apasă peste casa mea* (III, nr. 1-2, 5 mai 1923), *Semne* (dar și o recenzie la *Tulburarea apelor*, semnată „c. p.”, pp. 64-65) în nr. 3-4 din 5 iulie 1923.

Din nou, revista intră în vacanță până în toamnă, când în numărul din 1 noiembrie 1923 (III, nr. 5) apare poezia *În marea trecere* (p. 84) și este recenzată cartea criticului de artă german Paul Westheim sub titlul *Un critic german despre Brâncuși*, la rubrica „Idei, Oameni & Fapte”, nesemnată (p. 103), din care poetul va reține unele idei (ex.: primitivitate, masivitate de urs, înclinația spre monumental, esențializare etc.) pentru portretul din viitoarele pagini din *Fețele unui veac* (1925), inclusiv definirea acestuia „întâiul artist român de dimensiuni europene”...

Nr. 6 din 20 noiembrie al „Gândirii” se deschide cu eseul *Silogismul slav – frânturi de studiu* (pp. 113-115) și inserează poemul *Bunătate toamna* (p. 128), ambele semnate „Lucian Blaga”.

În numărul de la 1 decembrie 1923 (III, 7), Blaga este prezent cu poemul *Liniște între lucruri bătrâne* (p. 148). La rubrica „Idei, Oameni & Idei”, nesemnată, ne atrage atenția articolul *Kerr și expressionismul*, îndoindu-ne că ar aparține poetului după grafiera cu dublu *s* a numelui curentului...

Anul 1924 este unul al colaborărilor poetice: *În noaptea de sus, Înviere de toate zilele* (An III, 8, 9, 10, 20

Colaborările sub anonimat ale lui Lucian Blaga la revista „Gândirea”

ian. 1924), *Psalmul întâi*, *Psalmul din urmă* (III, 11, 5 febr. 1924), *Amintire* (III, 12, 5 martie 1924), *În amintirea țărânului zugrav* (III, 14, 5 aprilie 1924).

În perioada bucureșteană, după cum se observă din acești primi ani începând din 1923, deși poetul este prezent cu poezii și eseuri, nu mai apar articole care să ne pună în dubiu: chiar nesemnate, acelea aparțin, după teme și stil, altor autori (Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Gib I. Mihăescu etc.). Pe deasupra, revista se bucură de cât mai multe și prestigioase colaborări (Nichifor Crainic, Tudor Vianu, Perpessicius, Ovidiu Papadima, Ion Pillat, Vasile Voiculescu, Tudor Arghezi, Oscar Walter Cizek, Ion Marin Sadoveanu, Pamfil Șeicaru, Vintilă Russu-Șirianu, G. V. Ivanov și mulți alți valoroși scriitori).

Din primăvara lui 1924 poetul se stabilise la Lugoj, până în toamna lui 1926, dedicându-se cu mare încordare intelectuală și spirituală unor cărți de filosofia culturii (*Filosofia stilului*, *Fețele unui veac*, *Ferestre colorate*, *Daimonion* etc.), dar în același timp colaborând cu articole de tematică variată și la alte publicații („Cultura” – Cluj, „Cuvântul”, „Universul literar”, „Adevărul literar și artistic” – București, „Banatul” – Timișoara, ziarul ceh *Prager Presse* etc.).

Așadar, în stabilirea paternității unor scrieri publicate în unele publicații clujene, precum „Voința”, „Patria” și „Gândirea” (și nu numai), acțiune inițiată de criticul și istoricul și literar Mircea Popa, - autor al culegerilor de articole blagiene identificate: *Ceasornicul de nisip* („Dacia”, 1973), *Vederi și istorie* („Porta Franco”, 1992), *Cuibul privilegietorilor. Clujul literar după Marea Unire*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017) – cele consemnate de noi mai sus, vin cu nuanțări, precizări și intuiții menite a confirma paternitatea unor articole aparținând lui Lucian Blaga.

Părerea noastră este că, odată cu mutarea revistei „Gândirea” la București și după desființarea ziarului „Voința”, poetul va renunța la eventualul anonimat al unor scrieri pentru „Cronica mărunță”, publicând cu numele său.

Sejurul lugojean (1924-1926), apoi lungul periplu diplomatic prin diferite capitale europene (Varșovia, Praga, Berna, Viena, din nou Berna, Lisabona) nu i-au mai îngăduit poetului o publicistică... sub acoperire. Cu toate acestea, publicistica din tinerețe a lui Lucian Blaga, îndeosebi cea nesemnată ori semnată cu inițiale majuscule și minuscule («L.», «L. B.», «Dr. phil», «l. b.», «l»), trebuie restituită cu toată responsabilitatea culturală și literară, așa după cum face, de peste patru decenii, criticul și istoricul literar clujean Mircea Popa, solicitând mereu (dar... *in desertis*) specialiștilor în domeniu să se pronunțe în chestiune!

Repetăm: Ideea care se impune este că toate aceste articole, note și comentarii nesemnate sau semnate cu inițiale, din „Patria”, „Voința”, „Gândirea”, trebuie să-și găsească locul într-o *unică ediție*, care să «relativizeze» ideea de *ipoteză* lansată de domnul Mircea Popa în culegerea „Cuibul privighetorilor” (2017), în sensul de a oferi cercetătorilor și cititorilor, desigur, întregul expozeu probatoriu, cu argumente și date rezultate dintr-o mai aplicată expertizare filologică a materialului, la care ar fi chiar potrivit să participe un grup mai larg de specialiști credibili. „Bătălia” aceasta fiind atât de importantă, autorul demersului în chestiune ar trebui nu numai admirat, ci și susținut cu argumentație validă din varii perspective filologice, critice și de istorie literară.

MITUL ANCESTRAL „ZAMOLXE” – REFLEX AL NOILOR ÎNCEPUTURI

Coculiana ACĂR*

The Ancestral ‘Zamolxe’ Myth - A Reflection of New Beginnings

Abstract. *Blaga expresses the Roman-Dacian synthesis in the cult of Geto-Dacian Zalmoxis predating Christian religion. In the play Zamolxe, Dacian space appears as a "means of ethical and metaphysical valorization of existence." An enigmatic figure of Dacian mythology, Blaga's Zamolxe synthesizes the Dacian and Latin souls. The rediscovery of his own aspirations in the figure of Dacian spiritual life translates, in Blaga's work, into the awareness of the connection with the ancestral background.*

Keywords: *myth, mystery, Zamolxe, metaphysics.*

Cuvinte-cheie: *mit, mister, Zamolxe, metafizică.*

1. Mitul – sămânța-semn din care derivă *cultura*

Fiecare popor se înscrie în contextul istoriei culturale universale cu anumite trăsături morale și culturale particulare, cu o problematică spirituală, cu *pattern*-uri specifice, cum le numește antropologia. Orice cultură, cu toate manifestările sale, se ridică pe un fond arhetipal, care constituie fenomenul originar al culturii respective, fie că e numit sufletul culturii (Oswald Spengler), sau stilul culturii (Lucian Blaga).

Plecând de la faptul că „perioada de formare a unui popor este deosebit de importantă pentru caracterizarea fizionomiei sale morale, fără ca aceasta să însemne că, odată constituită, ea rămâne *ne varietur* [...] folclorul, arta, literatura și filosofia vor reflecta această fizionomie”¹. Caracterul unui popor este determinat în primul rând de „elementele etnice”, acel „aluat de rase din care el s-a

* Profesor doctor la Școala Gimnazială „Ciprian Porumbescu” Comănești/Bacău; email: profesor.acker@yahoo.com.

¹ Athanase Joja, *Filozofie și cultură*, Editura Minerva, București, 1978, p. 188.

constituit” și numai în al doilea sau al treilea rând de „împrejurări istorice sociale”².

Începutul civilizației noastre prinde contur etnic prin comunitatea geto-dacă considerată poate a fi „matrice formatoare autohtonă, nucleul etnogenetic al daco-romanilor și apoi al românilor”³. Nucleul originar etnogenetic îl constituie faptul că aceștia „ trăiau într-o comuniune strânsă cu natura înconjurătoare, având sentimentul viu al armoniei omului”, sub influența mediului geografic reflectat în: „proportionalitate, armonie, unitate de geneză” cu un peisaj românesc „de o autentică noblete și frumusețe”⁴. Așadar, fiecare „cultură istorică” este „expresia firească a potențialităților naturii umane [...] un întreg integrat”⁵. Rădăcinile cu valoare arhetipală ale poporului român din epocile arhaice se descoperă în amestecul de păgânism și creștinism, existența fiind un mister, imposibil de cunoscut. Lucrarea *Țara Soarelui-Răsare sau istoria daco-românilor*, semnată de Dumitru Bălașa⁶ prezintă modul în care limba și cultura traco-dacă, deosebit de puternice în mileniul al IV-lea î.H., s-a răspândit în sudul și vestul Europei, mai ales în Italia, de unde, ulterior „s-a întors” în forma sa „latinizată” în Dacia.

Sintetizând, putem spune că matricea etnică a unui popor este modelată de la început, prin „însăși nașterea sa, rămânând apoi, de-a lungul timpului, identică, în esență, cu sine”⁷. Mitul este un element esențial al civilizației omenești în care sunt codificate toate credințele, principiile morale și

² Dumitru Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, Editura Albatros, București, 1995, p. 7.

³ Adela Becleanu Iancu, *Spiritualitatea românească. Permanență, devenire*, Editura Politică, București, 1980, p. 9.

⁴ Athanasie Joja, *op. cit.*, pp. 188-189.

⁵ Alfred Louis Kroeber, *Anthropology Today, an Encyclopedic Inventory*, Chicago/London, 1965, p. 688.

⁶ Dumitru Bălașa, *Țara Soarelui-Răsare sau istoria daco-românilor*, Ed. Kogaian, București, 1998, pp. 78-79.

⁷ Dionisie Petcu, *Conceptul de etnic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 21.

Mitul ancestral „Zamolxe” – reflex al noilor începuturi

activitățile practice ale diferitelor colectivități. Cu alte cuvinte, mitul este sămânța-semn din care derivă în mod organic toate aspectele realității, punctul de la care pornește cultura. Miturile fondatoare condensează conștiința însăși a comunității românești.

1.1 De la legendă la mit

Între secolele al IV-lea și al XIII-lea, teritoriul românesc a fost traversat de

„popoarele mongole, turco-tătare și fino-ugrice, care au lăsat câteva urme materiale și, probabil, numeroase credințe dualiste imposibil de justificat prin moștenirea romană sau prin dualismul slav”⁸.

Prin urmare, mentalul social românesc a preluat și conservat în timp mituri ancestrale la care s-au adăugat cele dualiste, din bogomilismul bulgar sau din practicile religioase asiatice.

Lucian Blaga aduce un aport deosebit în acest sens prin câteva lucrări remarcabile, cum ar fi: *Pașii Profetului*, articolul programatic *Revolta fondului nostru nelatin* și *Zamolxe*, toate din 1921. Acestea își propun să exploreze substratul tragic al românismului, împrumutând categoriile lui Nietzsche, astfel gânditorul român asimilează stratul latin unui principiu apolinic, iar pe cel dacic unui principiu dionysiac.

Sinteza daco-romană pe teritoriul Daciei este exprimată de Lucian Blaga în cultul lui Zamolxis, prin care geto-dacii ar fi premers religia creștină. Oricare a fost preistoria sa, Zamolxis, așa cum era venerat de geto-daci, nu era „un zeu al pământului, nici al fertilității agricole, nici un zeu al morților”⁹ în timp, „el a devenit zeul înălțimilor și apoi al cerului și al spiritului”¹⁰.

⁸ Ioan Petru Culianu, *Fantasmele nihilismului la Eminescu*, apud *Timpu*, 5, 2000, p. 3.

⁹ M. Eliade, *De la Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, Payot, 1970, p. 55.

¹⁰ I. G. Coman, *Zalmoxis, Un grand problème gète*, în *Zalmoxis. Revue des Études Religieuses*, II, 1939, p. 110.

O ipoteză etimologică aparte o reprezintă asocierea numelui lui Zamolxis cu numele pământului românesc, astfel:

- „zam” însemna „pământ” în limba avestică, iar în inscripțiile funerare greco-frigiene din Asia Mică, pământul era numit „zemelo”;

- în limba slavă, termenul de „pământ” este desemnat prin cuvinte apropiate: „zeme”, „zemia”, „zemlia”¹¹ etc.

Toată această dezbatere etimologică în jurul numelor asociate strămoșilor noștri pledează în favoarea unui centru de difuzie lingvistic-culturală avându-și sediul în spațiul carpato-danubian¹². Existența unui atare centru acreditează ideea că teritoriul României a cunoscut în antichitate o înaltă spiritualitate.

Mergând pe filiera deschisă de Strabon și Herodot o serie de istorici precum Clement din Alexandria, Origene¹³ speculează ideea conform căreia Zalmoxis s-ar fi inițiat la Școala lui Pytagora, căruia, o vreme i-ar fi fost sclav. În acest sens, putem reține câteva argumente cu privire la cele menționate¹⁴: pe de o parte, cultul lui Zalmoxis exista înaintea lui Pythagora, Sibaris (profesorul lui Pythagoras) provenea din Hyperboreea – țara de la nord de Istru – ceea ce explică originea comună a învățăturii pythagoreice cu aceea a traco-geților; pe de altă parte, apropierea dintre Pythagora și Zalmoxis poate fi explicată și prin înrudirea tracă dintre Orfeu și Zalmoxis având în vedere faptul că Orfeu era de obârșie tracă (așa cum confirmă Strabon, Plutarh și Vergiliu).

¹¹ Traian D.Stănculescu, *Terapia prin lumină*, Ed. Cristal-Concept, Iași, 2005, p. 120.

¹² Mioara Călușța-Alecu, *Zalmoxis*, Ed. Miracol, București, 1993, pp. 46-47.

¹³ Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, Ed. Albatros, București, 1986, pp. 350-353.

¹⁴ Mioara Călușța-Alecu, *op. cit.*, pp. 24-26.

Drama lui Zamolxe se petrece într-un moment de „amurg al zeilor” și de „revalorificare a tuturor valorilor”¹⁵ punând în lumină o viziune metafizică unificatoare care încearcă să dea răspuns unor probleme existențiale.

1.2. Zamolxe – mitizarea elementului dacic

Opera literară Zamolxe – „mister păgân” – înfățișează un prim pas de a încadra dionisiacul nietzschean în tradiția românească pe calea mitului (George Călinescu). Religia lui Zamolxe și anecdota în jurul căreia se țese acțiunea acestui mister sunt creația a autorului, potrivit căruia „istoria ne-a păstrat aproape numai numele acestui profet trac”¹⁶. Blaga cunoștea elementele de istorie și spiritualitate ale tracilor, căci analiza identifică în piesă refluxul mai multor date din *Psyche. Seelenkult und Unsterblichkeitsglaube der griechen*, de Erwin Rohde.

În piesa *Zamolxe*, spațiul dacic apare ca „mijloc de valorificare etică și metafizică a existenței”¹⁷. Perspectiva mitică a operei lui Blaga va avea ca punct de plecare exemplul unor filosofi ai mitului, cum ar fi: Platon cu *Mitul peșterii*, în care se prezintă o imagine alegorică a lumii și modul cum poate fi cunoscută, Goethe cu *Faust* sau Nietzsche cu *Așa grăit-a Zarathustra*. În această direcție, în care realul și fabulosul se confundă, Blaga evocă „figuri mitice, simbolice și legendare ca: Zalmoxe, Meșterul Manole, Pan, Sfântul Gheorghe”¹⁸.

Acțiunea dramei pleacă de la o realitate trăită ca adevăr viu la mit, apoi de la mit la credința oarbă, fanatică și idolatră, în cele din urmă la golirea de sens a mitului. În genere, sensurile miturilor sunt amestecate: zeii coborători

¹⁵ Mariana Șora, *Cunoaștere poetică și mit în opera dramatică*, Ed. Minerva, București, 1970, p. 73.

¹⁶ Lucian Blaga, *Opere*, Ed. Minerva, București, 1974.

¹⁷ Mircea Eliade, *Los Rumanos. Breviario historico*, Madrid, 1943, pp. 167-169.

¹⁸ Florin Crețu, *Mituri și simboluri blagiene*, Ed. Didactica Militans, Oradea, 2008, p. 61.

în Hades pentru a sălășlui acolo (sau în fântâni și grote) și a renaște odată cu vegetația, sunt și aducători de lumină și de regenerare spirituală, concomitent cu regenerarea naturii.

Asemeni lor, Zamolxe năzuiește să coboare printre oameni spre a le aduce roadele meditațiilor sale¹⁹: „Să iau în spate soarele și să-l cobor în văi”? Trăirea în intimitatea naturii devine temă de meditație și punct de plecare al unei religii. Zamolxe își impropriează felul de viață al neamului din care face parte

„Adu-ți aminte de Zamolxe, / [...] el a fost un dac de baștină [...] Și oare dumnezeul orb al său e altceva / decât ăst fel al firei și al dacilor – / sălbatic, chinuit, orb, straniu și veșnic frământat? / O, nu.”

Retras în peșteră, sihastrul trăise o experiență a cunoașterii. Întors printre oameni, Zamolxe constată că a devenit un idol. Prin urmare, Adevărul absolutizat și închis în formule fixe devine un adevăr degradat. Blaga amalgamează „riturile agrare ale cultului naturist sudic pentru un zeu vegetal” și „religia antropomorfă nordică”: „O stânci, de mult ce v-am privit, / m-am prefăcut și eu în stâncă”... Departe ești, poporul meu dac...”. Textul implică meditații asupra devenirii istorice, în sensul că misiunea lui Zamolxe își are punctul de pornire într-o stare de lucruri caracteristici unor epoci de „moarte a zeilor”²⁰.

Zamolxe, în misiunea pe care și-o asumă, îndeplinește o funcție într-o evoluție istorică prin dispariția sacralității („zeii sunt mucegăiți de veșnicie”) și înlocuirea ei prin credințe degradate, superstiții și rituri. Deificarea lui Zamolxe, după un plan conceput cu intenția mistificatoare, imită procesul de mitizare, care e urmat de reificarea conținuturilor. De aici regretul spiritualității pierdute și necesitatea de a o trezi din nou prin dorința unei renașteri, ce nu merge fără revoltă împotriva formelor rigide, golite de conținut.

¹⁹ Mariana Șora, *op. cit.*, p. 75.

²⁰ *Ibidem*, p. 67.

2. Zamolxe – drama cunoașterii

Definirea din subtitlu – „mister păgân” – trimite la un teatru de factură religioasă și cu subiecte împrumutate scrierilor sacre sau hagiografiilor: teatrul de mistere. Sensul fundamental e afirmarea participării la viața naturii transformată în valoare absolută.

Originile interculturale ale piesei *Zamolxe* pot fi justificate din perspectiva a trei direcții:

- influența modelatoare pe care o exercită asupra lui Lucian Blaga „noul stil” al expresionismului german manifestată nu atât la nivelul expresiei, cât al dorinței de sondare a abisului și a originarului;

- influențat de Nietzsche și morfologi ai culturii, precum Spengler, Frobenius, Wollflin sau Worringer, Blaga surprinde trăsăturile arhetipale ale imaginarului individual și colectiv;

- poetul a rezonat în mod inevitabil la curentul dominant în ideologiile naționale de dinaintea celui de-al doilea război mondial, și anume la proiectul de căutare a originilor de substrat ale neamurilor; românii doreau să reconstituie, de sub componenta latină, „fondul nostru nelatin”, traco-getic sau slav.

În dramă, întâlnim mai degrabă sensuri adânci cu nietzscheanismul, decât descoperirea dionisiacului prin afirmarea existenței pământului și chiar întoarcerea spre lume a profetului, din sihăstria sa ascetică. „Ugerii lumii sunt plini, prindeți-i, stoarceți-i!” Blaga urmărește modelul oferit de Nietzsche din *Nașterea tragediei* care arătase că în lumea modernă, are loc o reîntoarcere a elementelor de cultură păgână, indo-europeană, pre-creștină cenzurate de către cultura creștină. Opera lui Lucian Blaga se înscrie și ea în acest curent.

Trăsătura de geniu pe care i-o împrumută Blaga lui Zamolxe e de fapt intuirea procesului de pietrificare a conținuturilor în forme obiectivate, pentru că divinizându-l, oamenii îi vor uita învățătura: „Când nu mai e nicio putere /

Să-nfrângă-nvățătura unui nou profet / Un singur lucru e mai tare ca profetul / Statuia lui! Deci „ciopliți-i chip de piatră lui Zamolxe!”.

2.1. Sensuri ale (re)definirii elementului dacic în spiritualitatea românească: interpretări semiotice

Sunt multe asemănări între *Zamolxe* și imaginea lui *Pan* din *Pașii profetului*. *Marele Orb* din *Zamolxe*, zeul *Pan* din *Pașii profetului*, divinități ce premerg Marelui Anonim din sistemul filosofic de mai târziu, sunt personificări ale unui principiu primordial al universului. În *Pașii Profetului*, vestea morții marelui *Pan* (zeul protector al turmelor de animale și al păsărilor) reprezintă una din „formele de critică la adresa civilizației moderne, care e învinuită că a distrus sentimentul cosmic al omului, instinctul primitiv și vital”²¹. Mitul *Marele Orb* prezent și-n poezia *De mână cu Marele Orb* sugerează nu atât creatorul, demiurgul, cum ar vrea Lucian Blaga, ci mai ales creația care este inconștientă.

În opera dramatică adusă în atenție, putem remarca două idei-forță cu referire la:

a. opoziția dintre panteonul clasic al dacilor și Marele Orb zamolxian. În sensul distincțiilor făcute de Bergson, zeii poliadici sunt similizați drept „noțiuni moarte”, idei osificate, concepte sterile, în timp ce Marele Orb amintește de conceptul de energie creatoare, de elan vital. El funcționează ca un suflet orb al lumii, o *anima mundi*, sau ca *Duhul Pamântului* din *Faustul* lui Goethe.

În concepția divinității panteiste ce stă la baza creației blagiene, autorul folosește ca sursă de inspirație o legendă românească culeasă de Tudor Pamfile, în care Dumnezeu „greșește” planurile arhitectonice după care creează lumea și are nevoie de sfatul ariciului pentru a îndrepta lucrurile. În rolul acestui Dumnezeu păgân, piesa îl distribuie pe Marele Orb, iar în rolul sfetnicului, care îl duce de mână și îi arată

²¹ Ion Pop, *Lucian Blaga, universul liric*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 30.

calea, pe profetul său Zamolxe. Este sugerată ideea conform căreia în fiecare din noi se afla un „orb” și un „sfetnic”, un inconștient magic și un intelect luminător. În măsura în care omul este dominat de intelect, când trăiește excesiv în lumea ideilor, el suferă o devitalizare, o pierdere a energiei de viață.

b. conceptele analizei freudiene. În acest sens, zeii apolinici și preoții lor trimit la dimensiunea conștientă a psihicului uman, în timp ce divinitatea dionysiacă, pe cale de a se trezi în cultura dacilor prin revelațiile lui Zamolxe, simbolizează impulsurile inconștiente refulate. Primul Zamolxe este un profet dionysiac, care se manifesta stihial: „A fost o vreme când urlam. Voiam să răzvrătesc și munții împotriva ta și le strigam: rostogoliți-vă cerurile, nebunia și apele”²². Imaginea Zemorei, alergând singură, prin pădure, cu ciulini în părul despletit seamănă cu bacantele lui Homer. Însă figura cea mai emblematică pentru hieromania (nebunia sacră) pe care zeul o induce oamenilor este Ciobanul care se simte locuit de către un altul și se transformă în lup. O posibilă interpretare ar fi că viața instinctelor propovăduită de Zamolxe, dar refuzată de Cioban, se răzbună și îl transformă într-o bestie.

Cel de-al doilea Zamolxe este un profet orfic. După ce a fost alungat din cetate, el se închide într-o peșteră în munte, unde intră într-o stare de meditație cataleptică. El experimentează astfel cealaltă formă de invocare a sacrului, extazul mistic. Asemeni zeului *Pan* din *Pașii Profetului*, personajul se identifică ritmurilor naturii, se confundă cu firea însăși. Atunci când Zamolxe își aduce mesajul, credința s-a stins, zeii au murit, sunt „mucegăiți de veșnicie”, au devenit simpli idoli. Zamolxe propune o reformă prin care dacii să redescopere, prin figura Marelui Orb, forța vieții. Putem spune că Zamolxe aduce două perspective de revelație asupra Marelui Orb: alungat din cetate sau ucis. Sfârșitul este tragic, dar de fiecare dată sămânța sădită de el

²² Lucian Blaga, *Teatru. Proză autobiografică*, p. 36-38.

rămâne să lucreze în suflete și să-i metamorfozeze interior pe oameni.

Zamolxe vine de „unde nu e timp și reintră în frământările timpului” mergând „spre viitor, spre mâne-veșnicul”, căci „doborârea instituțiilor și valorilor învechite se face în vederea noilor credințe mai pure”. Oamenii divinizându-l pe Zamolxe îi vor uita învățătura. Trăsătura de geniu pe care i-o împrumută Blaga e intuirea procesului de pietrificare a conținuturilor în forme obiectivate în idol „cioplitu-i chip de piatră lui Zamolxe!”

2. 2. Zamolxe – spre o semiologie cultă

Într-un eseu din *Probleme estetice*, Lucian Blaga afirma existența a două posibilități de a reda artistic „absolutul”: pe de o parte prin „liniște” – starea de extaz în absolută nemișcare contemplativă, iar pe de alta prin „mișcare” – prin învârtire, joc, strigăte dionisiace. Deși aparent opuse, aceste efecte și expresii ale extazului au în fond același raport cu „absolutul”. Acestea sunt și cele două moduri prin care Zamolxe, în cele două venituri ale sale, propune refacerea contactului mistic dintre individ și divinitate.

În piesa *Zamolxe*, întâlnim poezia „panică” din *Pașii Profetului*, expresie a comunicării cu natura: „Mămpărtășesc cu câte-un strop din tot ce crește / și se pierde. / Nimic nu mi-e strein [...] Nu știu: / mă-ntorc în mine, ori cucernic îmi îndrept / urechea spre păduri?” Meditația și ideea filozofică sunt comunicate prin imagine, astfel viața inepuizabilă și „oarbă” a naturii e divinizată și numită *Marele Orb*:

„Iată, sunt făptura ta, și-aici sunt ochii mei; îi vrei? / Nu suntem oare pentru că fără de silă / să luăm pe micii noștri umeri / soarta ta, puternicule Orb?”.

Zamolxe transformă vitalitatea neîngrădită a naturii în principiu al unei religii, iar Magul, marele preot al dacilor, arată opoziție noii credințe. „Dac-ar trăi cum a râvnit Zamolxe, / ei s-ar mistui ca focul”. Personajele sunt

simboluri ce reprezintă atitudini diferite față de viața ce străbate deopotrivă natura și omul, de aceea soluția poate fi abandonare în voia ei sau, dimpotrivă, înfrânare și sublimarea ei. Prin urmare, conflictul dramatic nu este între personaje, dar nici între idei religioase.

Zamolxe sfarmă statuia, pentru că murind ca idol și obiect de cult, să rămână viu adevărul lui. Astfel, pieirea lui are sensul muceniciei, al mărturie, dar și pe cel al mitului morții și învierii. Sacrificiul sângeros renaște într-o stare purificată. Îi va face să creadă că Zamolxe n-a fost un om ca ei, ci un zeu („Oamenii divinizând pe Zamolxe / îi vor uita învățătura”). Înțelegerea, deși târzie, se produce totuși. El devine astfel un simbol al iluminatului care se sacrifică pe sine pentru a-și transmite neperversit revelația.

Pe Blaga îl fascinează la profetul dac încercarea de reînnoire a credințelor ancestrale și refacerea coeziunii spirituale ale poporului său, întorcându-l la surse. Tema de meditație și punctul de plecare al unei „religii” se identifică în legătura osmotică dintre om și natură prin detașarea de tehnocratism, birocrație, încercând să construiască o altă imagine a lumii. Aceste idei ar putea fi sugerate de cele trei apariții simbolice în peștera unde s-a retras Zamolxe. Astfel, prin Moșneagul care-l îndeamnă să nu se oprească, fiindcă „atunci când ții ospăț cu soarta / Cuvine-se să dai și zeilor din orice băutură” s-ar reprezenta stratul mitic ancestral anterior creștinismului și dacilor. Celelalte personaje: tânărul cu plete lungi și coroană de spini ar reprezenta stratul creștin, iar Zamolxe – stratul dac.

Concluzii

Creația lui Blaga se află în sincronie cu gândirea contemporană abordând ca problematică centrală criza spirituală, de refuz al tiparelor vechi unei epoci de prefaceri profunde, ce semnifică ruptură, nevoie de noi integrări. Acest aspect evidențiază clarviziunea cu care Blaga privește catastrofele istorice pricinuite de intoleranțele dogmatice dintotdeauna. Raportul poetului față de mit reflectat cu

precădere în dramele cunoașterii și ale creației: Zamolxe și Meșterul Manole este în consonanță cu inspirația autohtonă și tematica universală raportată la contextul european al secolelor.

Piesa analizată este un „mister păgân”, fiindcă această întoarcere spre lumea misterelor ancestrale, a mitului, această raportare la etern era un mod de a salva valorile sufletești, spiritul, spre a da omului o nouă valoare, spre a stabili un nou raport între om și Dumnezeu, între om și univers. Cultura poporului român, în toate formele ei de manifestare: mituri, obiceiuri, credințe, morală, norme de conviețuire etc. păstrează integrând în substanța proprie fondul tradițional și daco-get și roman²³.

Motivul de inspirație dacic se îmbină cu o problemă universală ce ține de reflecția asupra momentelor istorice de efervescență când omul pornește spre noi începuturi. Materia istorică și mitologică oferă poetului posibilitatea de a se obiectiva, realizând astfel un mijloc al comunicării de sine. Zamolxe este afirmarea acestei conștiințe în care lumea îi apare sacră.

Bibliografie

- Bălașa, Dumitru, *Țara Soarelui-Răsare sau istoria daco-românilor*, Ed. Kogaian, București, 1998.
- Becleanu Iancu, Adela, *Spiritualitatea românească. Permanență, devenire*, Editura Politică, București, 1980.
- Blaga, Lucian, *Teatru. Proză autobiografică*, Ed. Albatros, București, 1972.
- Idem, *Opere*, Ed. Minerva, București, 1974.
- Călușța-Alecu, Mioara, *Zalmoxis*, Ed. Miracol, București, 1993.
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Minerva, București, 1985.
- Coman, I.G., *Zalmoxis, Un grand problème gète*, în *Zalmoxis, Revue des Études Religieuses*, II, 1939.
- Crețu, Florin, *Mituri și simboluri blagiene*, Ed. Didactica Militans, Oradea, 2008.
- Crișan, Ion Horațiu, *Spiritualitatea geto-dacilor*, Ed. Albatros, București, 1986.

²³ Gheorghe Vlăduțescu, *Filosofia legendelor cosmogonice românești*, Ed. Minerva, București, 1982, p. 26.

- Culianu, Ioan Petru, *Fantasmele nihilismului la Eminescu*, apud *Timpul*, 5, 2000.
- Drăghicescu, Dumitru, *Din psihologia poporului român*, Editura Albatros, București, 1995.
- Eliade, Mircea, *Los Rumanos. Breviario historico*, Madrid, 1943.
- Idem, *De la Zalmoxis à Gengis-Khan*, Payot, Paris, 1970.
- Idem, *Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, București, 1978.
- Joja, Athanase, *Filozofie și cultură*, Editura Minerva, București, 1978.
- Kroeber, Alfred Louis, *Anthropology Today, an Encyclopedic Inventory*, Chicago/London, 1965.
- Petcu, Dionisie, *Conceptul de etnic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980.
- Pop, Ion, *Lucian Blaga, universul liric*, Editura Cartea Românească, București, 1981.
- Stănciulescu, Traian D., *Terapia prin lumină*, Ed. Cristal-Concept, Iași, 2005.
- Șora, Mariana, *Cunoaștere poetică și mit în opera dramatică*, Ed. Minerva, București, 1970.
- Vlăduțescu, Gheorghe, *Filosofia legendelor cosmogonice românești*, Ed. Minerva, București, 1982.

LUCIAN BLAGA ACUM UN VEAC „PERIOADA LUGOJ” ȘI „SALTUL DECISIV AL VIEȚII MELE” (1924-1926)

Zoia Elena DEJU*

Lucian Blaga a century ago: „The Lugoj Period” and “the decisive leap of my life” (1924-1926).

Abstract. *In the spring of 1924, after failing the teaching exam at the University of Cluj, Lucian Blaga, advised by his wife Cornelia, left for Lugoj, the former capital of Banat, from which the illustrious Brădiceni family came. Here, in Lugoj, the poet dedicated himself to an intense writing activity. It was a "decisive" period for the full affirmation of his personality, as a poet, playwright, essayist, and publicist, after which Lucian Blaga would leave, for thirteen years, for an itinerant and remarkable European diplomacy.*

Keywords: *„Casa de la vie”, Filosofia stilului (1924), Ferestre colorate și Fenomenul originar (1925), Daimonion (1926), Daria, Învierea (1925), Meșterul Manole (1926), Collaboration with the magazine Banatul in Timișoara (1926).*

Cuvinte-cheie: *„Casa de la vie”, Filosofia stilului (1924), Ferestre colorate și Fenomenul originar (1925), Daimonion (1926), Daria, Învierea (1925), Meșterul Manole (1926), Colaborare cu revista Banatul din Timișoara (1926).*

O etapă distinctă în viața lui Lucian Blaga, plină de realizări poetice, dramatice și publicistice, o constituie așa-zisa perioadă lugojeană, mai bine zis cei doi ani și jumătate petrecuți la proprietatea familiei Brediceanu.

Plecarea tinerei familii la Lugoj se petrece în primăvara lui 1924, după insuccesul poetului la examenul de docență de la Universitatea din Cluj. Realizând că soțul ei trece printr-o stare destul de înnegurată, vecină cu depresia, lugojeanca Cornelia hotărăște să-l scoată pe poet din atmosfera încărcată a Clujului și să se stabilească pentru o vreme la Lugoj.

* Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România.

Lucian Blaga cunoștea orașul din câmpia Banatului încă din vara lui 1917, când absolventul de Teologie (de la Oradea) merge la Lugoj pentru a face cunoștință cu familia iubitei sale, medicinistă la Viena, care-și anunțase familia că s-a „logodit” cu fiul unui preot din Lancrăm. Se cunoaște din lucrarea memorialistică *Hronicul și cântecul vârstelor* atitudinea potrivnică a familiei, îndeosebi a diplomatului Caius Brediceanu, fratele Corneliei, care gândise pentru iubita soră un viitor mai bun. Tânărul Lucian află și, indignat, îi scrie Corneliei că ai ei „se vor face de rușine în fața istoriei”... Dar iubita îl liniștește, printr-o scrisoare, mărturisindu-i că, indiferent de ce zic ai ei, părerea ei rămâne aceeași... Și, într-adevăr, așa va fi, căci, după trei ani, în decembrie 1920, când ea se transferase studentă medicinistă la Cluj, are loc căsătoria civilă și cununia. Între 1920 și 1924, Lucian Blaga – fostul laureat, din 1921, al Academiei Române / Premiul „Adamachi” pentru Debut, – are o ferventă activitate publicistică, la ziarele „Voința” și „Patria”. La 1 mai 1921, poetul fusese unul dintre

întemeietorii „Gândirii”, care anul viitor se va muta la București. Până în 1924, Lucian Blaga reușise să publice importante volume de poezie și teatru, avea o activitate publicistică intensă, dorindu-și mult să intre în învățământul universitar. Dar, eșecul din primăvara lui 1924 îi schimbă complet planurile.

Odată stabiliți la Lugoj, Lucian și Cornelia nu vor rămâne mult timp în casa bătrânească din strada Făget (azi str. Victor Vlad Delamarina, nr. 4), ci se vor muta în „casa de la vie”, undeva în apropierea orașului, pe care diplomatul Caius Brediceanu o cumpărase pentru familia lui, dar, el fiind plecat în diplomatie, pune casa la dispoziția tinerei familii. Așezată lângă Dealul Viilor, „casa de la vie” beneficia de largi deschideri și de un cer luminos, poetul reținând cum

„lumina atinge cu puteri mediteraneene globul solar al boabei de strugure și unde seara coboară boarea răcoroasă a pădurilor de stejar”.

Dacă la Lugoj, Cornelia își amenajează un cabinet stomatologic, câștigând binișor, Lucian se va dedica scrisului de dimineața până seara, la „casa de la vie”, loc numit de el „pitoresc” și „solar”, luat în primire la 30 mai 1925. Perioada aceasta lugojeană se întinde din primăvara lui 1924 până la 1 noiembrie 1926, când este numit atașat de presă la Legația României de la Varșovia, capitala Poloniei de pe Vistula, cu climă mai rece și ploioasă.

La Lugoj se împlinise prezicerea profesorului Sextil Pușcariu, din scrisoarea datată „23 iulie 1924”, și anume că „în Lugoj vei avea o epocă de concentrare și productivitate mai mare decât în Cluj sau București”. Bunul prieten de la Cluj se interesează de piesele *Fapta* și *Daria* (1925), aflate în lucru, sugerând autorului să fie mai atent cu unele aspecte și elemente de psihanaliză, care ar scădea valoarea estetică a dramelor.

Dintr-o scrisoare a Corneliei către același Sextil Pușcariu (care-l făcuse cunoscut pe studentul Lucian în „Glasul Bucovinei” de la Cernăuți, cu *Poemele luminii*,

publicate acolo pentru prima dată, și apoi în volum în 1919), aflăm că, la Lugoj, Blaga se cufundase într-o activitate de creație „cel puțin 10 ore pe zi”, sub castanul din vie. Însuși poetul va recunoaște mai târziu, într-o scrisoare către Cornelia (3 mai 1937), că „în Lugoj am făcut saltul decisiv al vieții mele: acolo am făcut cele mai mari eforturi de gândire și am uneori impresia că tot ce am lucrat de-atunci nu e decât o realizare”. Este vorba, așadar, după cum zice poetul, de „saltul decisiv al vieții mele”. Din vara lui 1924 până în toamna lui 1926, Blaga va aborda o paletă largă de teme literare și filosofice. Acum definitivează trei cărți de filosofia culturii: *Filosofia stilului*, apărută în toamna lui 1924 la „Cultura Națională”, *Ferestre colorate* (tipărită, anul viitor, cu sprijinul lui Aron Cotruș, la Editura Librăriei Diecezane de la Arad) și eseu *Fenomenul originar*, apărut în vara lui 1925 (articole din acesta fuseseră publicate, în foileton, începând din toamna lui 1924, în „Adevărul literar-artistic” al lui Mihail Sevastos).

Lucian Blaga nu se abandonează la Lugoj, dimpotrivă va face și unele călătorii în interesul său și al operei sale, la Cluj, București, Craiova, Sibiu, Sibiel, Brașov, Geoagiu-Băi, Sovata etc. Astfel, la 6 noiembrie 1924, îl găsim între redactorii săptămânalului „Cuvântul” din București, unde va publica o serie de articole. Va colabora la suplimentul marelui ziar „Universul” condus de Stelian Popescu (aici directorul Perpessicius îi va publica în foileton eseu *Daimonion*, în perioada mai-decembrie 1926). Va continua să publice în „Gândirea”, transferată de Cezar Petrescu de la Cluj la București, el însuși fiind, la 1 mai 1921, unul dintre „corifei”, alături de Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Adrian Maniu (redactorul-asociat fiind la Cluj publicistul D.I. Cucu).

La 21 august 1926 poetul Sergiu Dan îi ia un interviu dramaturgului-poet care se publică în „Rampa”. În perioada 1 ianuarie – aprilie 1926, vechea revistă „Cosânzeana”, inițiată la Orăștie în 1911 de Sebastian Bornemisa și transferată la Cluj în 1915, va publica, în serial, un amplu

studiu monografic scris de Ion Breazu, dedicat volumelor de poezii (*Poemele luminii, Pașii Profetului, În marea trecere*) și pieselor de teatru apărute până acum (*Zamolxe, Tulburarea apelor, Daria, Învierea*).

Tot la Lugoj, în primăvara lui 1926, va fi definitivată drama filosofică *Meșterul Manole*, scrisă ca și *Daria* (inițial *Stesca*, dramă în trei acte) „la vie, sub castanul din mijloc”, precum pantomima în patru tablouri *Învierea* (inițial intitulată *Ciuma*) și a cărei muzică și-ar fi dorit să fie scrisă de cumnatul lui, Tiberiu Brediceanu, care era foarte ocupat cu culegerile de folclor din Ardeal și Banat (dorința poetului se va împlini abia în 1934, când se afla în diplomație de vreo opt ani).

Câteva drumuri, venind de la București, le face poetul la Craiova, unde, în 1925, era vorba să i se joace dramele *Tulburarea apelor* și *Daria*. Dar regizorul I. M. Daniel, excedat de varii probleme, îl amăgește... La Craiova o vizitează pe cunoscuta poetă olteancă Elena Farago, directoare a Bibliotecii „Aman”, în casa căreia se țineau ședințele de redacție ale revistei „Ramuri” (1905) și a cărei fiică Coca Farago, de doisprezece ani, scria poezii. Impresionat de spiritul precoce al fetei, Blaga îi scrie micii autoare o dedicație și-i dedică articolul *Arta copiilor* în „Cuvântul”, din 8 iunie 1925.

Tot din perioada Lugoj datează o susținută corespondență cu scriitorul Oscar Walter Cizek, pe care chiar îl invitase să-l viziteze. Și tot acum se produce colaborarea poetului la revista „Banatul” de la Timișoara, invitat fiind de redactorul Ioan Grigore. Aici, Lucian Blaga va publica nu mai puțin de șapte articole, în numerele 1, 2 și 3 din 1926, printre care se vede o atenție deosebită în definirea specificului bănățean. Poetul scrie realități bănățene și personalități de renume, precum gânditorul A. C. Popovici (fără îndoială „cea mai importantă personalitate intelectuală răsărită din peisajul Banatului”, „europeanul bănățean” în istoria artelor) sau profesoara Laura Vlad, sora poetului dialectal Victor Vlad Delamarina, autoare a unei

interesante colecții de „Păpuși etnografice”... Amintim articolul-eseu, din ianuarie 1926, *Barocul etnografiei românești*, în care Lucian Blaga se dovedește un atent observator al spiritului bănățean:

„Niciuna din provinciile românești nu are o cultură etnografică, anonimă, populară, atât de diferențiată ca Banatul, dar în același timp niciuna din provinciile românești n-a dat relativ așa puține personalități creatoare ca Banatul”.

Și după câteva evidențieri etnografice și exemple de personalități ilustrând specificul provinciei, concluzionează: „cultura Banatului reprezintă barocul etnografiei românești”. Celelalte articole privesc Literatura anului (Cezar Petrescu, Emanoil Bucuța, Ionel Teodoreanu, Felix Aderca, Emil Isac, Aron Cotruș (anul I, 1926, nr. 1, pp.50-51), figura lui „Aurel C. Popovici” (articol omagial în nr. 2 (februarie)/1926), recentul succes al lui Emanoil Bucuța cu „Legătura roșie” (I, 1926, nr. 2, pp. 54-55). Alte două articole: *Teatrul de Vest* (nr. 3, pp.16-17) și *O antologie a poezilor de azi* (pp.44-45). În sfârșit, în numărul din vară, 8-9 al revistei „Banatul” apare *Studiul proverbului*, semnat L. B., ca și precedentul.

Așadar, în anii 1924-1926, Lucian Blaga a făcut, în fosta capitală a Banatului „un efort intelectual și creativ enorm”, monograful Ion Bălu vorbind de un „exil interior”, nefericit în plan personal, dar atât de rodnic în planul creației:

„Prin stabilirea la Lugoj, Lucian Blaga străbătea spațiul unui voluntar și necesar exil interior. Izolarea socială pe care, în aceeași perioadă temporală, Marcel Proust o trăia în apartamentul său parizian, este înțeleasă de Lucian Blaga drept o condiție intrinsecă a creației: opera nu se poate edifica decât în solitudine”¹.

La Lugoj au fost scrise și unele poeme pline de neliniști „metafizice” și viziuni fantasmaticale ale unui pustiu

¹ Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, I, 1995, Ed. Libra, București, p. 352.

de lume cutreierată de Elohim, ce-și vor găsi locul în volumul din 1929, *Lauda somnului*, precum: *Ioan se sfâșie în pustie*, *Somn*, *Biblică*, *Paradis în destrămare*, *Pasărea sfântă* «întruchipată în aur de Constantin Brâncuși», *În munți*, *Epilog* ș.a. În toate lucrările se reflecta, de fapt, acea „tristețe profund organică”, cum și-o definea poetul în scrisoarea trimisă Elenei Farago, la Craiova, la 1 octombrie 1926.

Pentru perioada 1924-1926, scria autorul lucrării „*Lucian Blaga și lumea Banatului*” (Tipo Moldova, 2019) se cuvine o abordare monografică de amănunt, care să pună în lumină atât „regăsirea de sine” a poetului în acest loc pe care-l găsea „pitoresc” și „solar”, cât mai ales câștigurile imense pe care le-a înregistrat opera sa în varii registre (poezie, dramaturgie, filosofia culturii, publicistică), deopotrivă cu deschiderile epistolare (Sextil Pușcariu, Ion Breazu, Nichifor Crainic, Oscar Walter Cizek, Elena Farago, Adrian Maniu ș.a.) și drumurile poetului la Cluj, Sibiu, Geoagiu, Brașov, București, Craiova, mai toate în interesul biografiei sale literare.

„Stația” Lugoj (după „etapele” Lancrăm, Sebeș, Brașov, Sibiu, Oradea, Viena, Cluj, Bistrița) constituie una din cele mai importante sejururi, în care s-a produs o adevărată maturizare a scriitorului și gânditorului L. Blaga, „placă turnantă” de pe care va avea loc „saltul decisiv al vieții mele”...

În tot acest timp, pentru Lucian Blaga se pregătea o carieră diplomatică, cu sprijinul cumnatului diplomat Caius Brediceanu și al familiei Goga. La 4 august 1926, poetul solicită Ministerului Afacerilor Străine, Ion Mitilineu, postul de atașat de presă la München. Cu ajutorul verișoarei „Duța” / Veturia Goga, Blaga merge în audiență, dar i se propune postul liber de la New York. Poetul îl refuză, dar la 1 noiembrie 1926, va fi numit atașat de presă la Varșovia, prima stație diplomatică pentru un an.

În numărul din toamnă, 8-9/1926, al revistei „Banatul” din Timișoara se anunța că secretarul de redacție Emil Gherga s-a stabilit la Paris, iar „Dl Lucian Blaga,

Zoia Elena Deju

colaboratorul revistei noastre, a fost înaintat atașat de presă la Varșovia”.

Intrând în diplomatie, poetul va urca de la atașat de presă la treptele de consilier și secretar, pentru ca la 1 martie 1938 să fie numit de Regele Carol al II-lea ministru extraordinar și plenipotențiar la Legația României din țara lusitană. Este vorba de lungul sejur de 13 ani prin diferite capitale europene (Praga, Berna, Viena, din nou Berna și, în sfârșit, Lisabona).

Bibliografie:

Dumitru Vatamaniuc, *Lucian Blaga, Biobibliografie*, Ed Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, Libra, București, 1995, vol I, pp. 320-359.

Mircea Curticeanu, *De amicitia. Corespondență Lucian Blaga – Ion Breazu*, în *Apostrof*, 1995.

Mircea Popa, *Cuibul privighetorilor. Clujul literar după Marea Unire*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017.

Zenovie Cărlugea, *Lucian Blaga și lumea Banatului*, Tipo Moldova, Iași, 2018.

Idem, *Lucian Blaga – dicționar esențial. Oamenii din viața lui*, vol. I, Tipo Moldova, Iași, 2017.

MERIDIAN BLAGA

DESPRE *ETERNITATE* ÎN POEZIA LUI LUCIAN BLAGA

Gheorghe VINȚAN*

În urmă cu câțiva ani când, în luna mai, Sebeșul și Lancrămul fremătau și se înviorau – precum în toate celelalte, peste patruzeci de primăveri ce le poartă cu mândrie Festivalul Internațional „Lucian Blaga” – cuprins în sine de înalte fețe ale culturii românești și ale celor care veniseră aici să cinstească prin cuvintele lor memoria geniului din Lancrămul Albei, invitat de organizatorii momentului cultural s-a aflat și domnul profesor dr. Juan Francisco Peña Martín. Ca unul dintre străluciții cercetători ce aparțin Institutului de Studii Cervantine, al Universității din Alcalá de Henares, *Complutum*-ul latin de ieri și locul unde la 1548 a văzut lumina zilei Miguel de Cervantes Saavedra, a simțit cu multă încântare pulsul acestui ținut de legendă care a dat viață celui pe care abia începuse să-l cunoască: Lucian Blaga.

Cu această fericită ocazie am discutat împreună despre unul dintre proiectele mele literare referitoare la o carte ce o pregăteam în format bilingv, româno-spaniol și pentru care aveam nevoie de o prefață care să fie la înălțimea conținutului cărții. Ca de fiecare dată, maestrul Paco – mi-a fost profesor la Facultatea de Filozofie și Litere a U.A.H. după care am rămas prieteni și colaboratori veșnic nedespărțiți în toate manifestările culturale pe care le organizam – mi-a întins o mână de ajutor. Din modalitatea

* Președinte al Asociației Culturale „Juan Ramon Jimenez și Lucian Blaga”, director-fondator al revistei bilingve (româno-spaniole) „Dacica Latinitas”, din Madrid, Spania.

Gheorghe Vințan

lui de gândire asupra poeziei lui Lucian Blaga am desprins, precum o arată și titlul, *eternitatea* în poezia blagiană, pe care o prezintă așa cum mi-a fost dat să o primesc. Iată ce spunea *don profesor* la acea vreme:

„LA ETERNIDAD

Por eso Lucian Blaga, basa toda su poesía en esta búsqueda del más allá. Para el poeta de Lancrăm de Alba, la poesía es asercamiento a lo más elevado. Por eso, cuando define el oficio de poeta, eleva al poeta por encima de la realidad y le lanza a la cima de las montañas:

«el Poeta con el nombre borado y perdido se retiró
bajo el escudo del monte
y se hizo amigo de las cúspides de piedra».

Y como Guillén y Salinas, va trascendiendo la realidad más concreta hasta alzarse con la perfección del mundo. No es extraño encontrarnos con términos como, cumbre, o arriba como se puede ver en el espléndido poema titulado *Arriba*, donde el amor alcanza toda su plenitud sólo desde la bóveda del cielo. Esta búsqueda de lo elevado y lo absoluto lo podemos ver en poemas cuyo título son ya un imagen del continuo ascenso del poeta: *En las montañas*, *Tristeza metafísica*, *Paisaje transcendente*.

El *Ave sagrada* (Una escultura en oro de C. Brâncuși), como el mirlo de Juan Ramón en un símbolo que trasciende su significado para alzarse sobre todas las cosas camino de lo absoluto, porque sólo desde la altura se pueden contemplar los misterios del mundo:

«Desde el aire de arqueado mediodía
adivinas en la profundidad todos los misterios.
Elévate sin límites,
y no reveles nunca lo que ves».

În mireasma acestor zile de primăvară am reușit să traduc în limba spaniolă și această poezie, ce poartă semnătura astrului din Lancrăm, pentru cititorii nemuritoarei reviste *Caietele Blaga*, nu ca o completare la cele spuse anterior ci, doar ca un alt omagiu și respect

pentru cel care a reușit să ne dea lumină și crez în existența noastră aici și pretutindeni:

„Paisaje trascendente

Gallos apocalípticos siguen gritando,
siguen gritando en los pueblos rumanos.
Los manantiales de la noche
abren los ojos y escuchan
los lóbregas noticias.
Pájaros como ángeles de agua
trae el mar a las orillas.
En la ribera, con incienso en el cabello
Jesús sangra en lo más íntimo
de las siete palabras
de su cruz.

Desde bosques de sueño
y otras negros lugares
animales crecidos en las tormentas
salen furtivamente a beber
agua muerta de los surtideros.
Arde como en oleajes
la tierra ataviada de trigo.
Alas con sonido de leyendas
se extravían aterradas sobre el río.

El viento intentó en el bosque
romper ramas y cuernos de ciervos.
Campanas o tal vez ataúdes
Cantan bajo la hierba por millares”.

„ETERNITATE”

(Pentru conformitate în limba română)

„De aceea, spune *don prof.* Paco Peña, Lucian Blaga așază întreaga lui poezie în căutarea celui «de dincolo». Pentru poetul din Lancrămul Albei, poezia este apropierea de cea mai înaltă valoare, întrucât, când definește menirea poetului, îl înalță pe poet peste realitate și-l urcă în culmea munților:

Gheorghe Vințan

«Poetul , cu numele șters și pierdut, s-a retras
sub pavăza muntelui,
făcându-se prieten înaltelor piscuri de piatră».

Și așa cum Guillén și Salinas¹, trec penetrând realitatea cea mai concretă până se confundă cu perfecțiunea lumii. Nu-i straniu întâlnindu-ne cu termene precum, pisc, sau înălțime, sus, cum se poate vedea în splendidul poem intitulat chiar *Sus*, unde iubirea atinge întreaga-i plenitudine numai prin intermediul boltei cerești. Această căutare ce-i elevată și-i absolută o putem vedea în poeme al căror titlu sunt deja o imagine a neîntreruptei ascensiuni a poetului: *În munți*, *Tristețe metafizică*, *Peisaj transcendent*.

Păsărea măiastră (O sculptură în aur de C. Brâncuși), așa cum era mierla lui Juan Ramón, este un simbol ce transcende semnificația sa pentru a se înălța deasupra tuturor lucrurilor în drum spre absolut, pentru că numai de la înălțime se pot contempla tainele lumii:

«Din văzduhul boltitelor tale amiezi
ghicești în adâncuri toate misterele.
Înalță-te fără sfârșit,
dar să nu ne descoperi niciodată ce vezi».

Peisaj transcendent

Cocoși apocaliptici tot strigă,
Tot strigă din stele românești.
Fântânile nopții
deschid ochii și-ascultă
întunecatele vești.
Păsări ca niște îngeri de apă

¹ Guillén și Salinas: primul, Jorge Guillén Álvarez s-a născut în Valladolid la 18 ianuarie 1893 și s-a stins din viață în Málaga la 6 februarie 1984. A fost un poet spaniol și critic literar ce a aparținut „generației de la 27”; cel de al doilea, Pedro Salinas Serrano, Madrid, 27 noiembrie 1891 și decedat la 4 decembrie 1951, a fost un scriitor spaniol cunoscut mai ales după opera poetică și numeroasele sale lucrări de proză scurtă. Alături de Jorge Guillén, Gerardo Diego, Dámaso Alonso, Federico García Lorca, Vicente Aleixandre, Emilio Prados, Rafael Alberti, Luis Cernuda și Manuel Altolaguirre, la care adăugăm nemijlocita contribuție la acest curent a poetului spaniol Juan Ramón Jiménez.

marea pe țărmuri aduce.
Pe mal – cu tămâie în păr
Isus sângerează lăuntric
din cele șapte cuvinte
de pe cruce.

Din păduri de somn
și alte negre locuri
dobitoace crescute-n furtuni
ies furișate să bea
apă moartă din scocuri.
Arde cu păreri de valuri
pământul îmbrăcat în grâu.
Aripi cu sunet de legendă
s-abat înspăimântate peste râu.

Vântul a dat în pădure
să rupă crengi și coroane de cerbi.
Clopote sau poate sicriile
cântă subț iarbă cu miile.

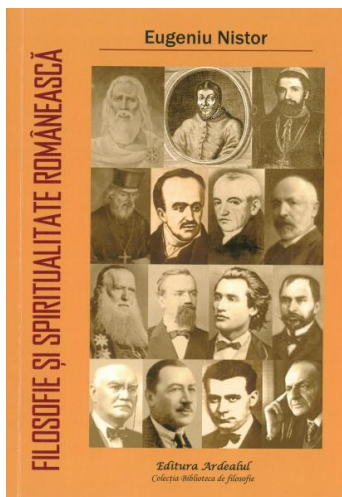
RECENZII

EUGENIU NISTOR, AUTOR AL UNEI NOI CĂRȚI DE FILOSOFIE

Prof. dr. Nicolae Victor FOLA*

Volumul *Filosofie și spiritualitate românească. Studii și cercetări* al filosofului și scriitorului mureșean dr. Eugeniu Nistor, apărut în acest an în Colecția „Biblioteca de filosofie” a Editurii Ardealul, se constituie ca o apariție valoroasă și foarte utilă pentru lectura unor categorii diverse de cititori și se axează, în majoritate, pe teme esențiale de spiritualitate transilvană, cu excepția a două teme, referitoare la două personalități contemporane, Constantin Noica și Constantin-Rădulescu Motru. Lor le putem adăuga însă, într-un context apropiat și numele altei personalități, universitarul și istoricul filosofiei Ioan Petrovici, care tratează unele aspecte ale filosofiei blagiene. Sugestivă este coperta întâi a volumului, cuprinzând portretele a 15 personalități marcante ale spiritualității noastre, începând cu Zamolxis și încheind cu Constantin Noica.

Autorul, cercetător științific academic și universitar, este cunoscut, pe plan național, prin lucrările sale, mai vechi și mai noi, referitoare la filosofia blagiană și nu numai. Dar

* Târnăveni.

cele 12 studii din prezentul volum „străbat”, în cele 307 pagini, aspecte de spiritualitate într-o manieră sistematică și un stil de expunere plăcut și accesibil (rezumatele studiilor sunt redactate în limba engleză, în traducerea doamnei Ileana Sandu, căreia i se datorează și traducerea lucrării *Lucian Blaga, filosof al culturii*, volum apărut în Franța, în anul 2012). Studiile volumului recenzat de noi au apărut inițial în paginile unor publicații cultural-științifice din țară – „Revista de filosofie,” „Revue Roumaine de Philosophie,” „România literară” (București), dar și în „Târnava, revistă de filosofie și literatură”, „Izvoare filosofice”, „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Gheorghe Șincai” (Târgu Mureș), „Poesis” (Satu Mare), „Caietele Blaga,” „Pașii Profetului” (Sebeș-Alba), respectiv în revistele: „Dacia Latinitas” și „Cuvânt românesc” din Madrid.

În partea de început, în trei secvențe consistente (ca și conținut și interval de timp) se urmăresc filosofia și spiritualitatea de ansamblu, în antichitate și evul mediu, activitatea scriitorilor, teologilor, istoricilor și filosofilor români din Transilvania în „epoca luminilor” și, foarte important, iluminismul transilvan și afirmarea ideii de națiune română modernă. Pentru epoca modernității se investighează contribuția clericilor români la evoluția politică și culturală a Transilvaniei și Ungariei, activitatea lui Ioan Maiorescu (fostul Trifu, care și-a schimbat numele după cel al unui prestigios înaintaș), Titu Maiorescu („personalitatea nucleară a spiritualității românești din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, Eugeniu Nistor), dar și descendenții spiritualității maioresciene, personalitatea lui Titu Maiorescu și cea a lui Mihai Eminescu, respectiv cea a lui George Coșbuc și traduceriile lui din limba latină. Pe ansamblul volumului se poate constata tratarea istorică nuanțată și pertinentă.

Opera și personalitatea lui Lucian Blaga, domeniu atât de apropiat autorului, se ilustrează în volum prin relevarea tratării de marele gânditor a conștiinței filosofice, dar și a

„metodei culturale” blagiene, în cunoștere și creație, dar și comentariile privitoare la teoria blagiană a cunoașterii, aparținând lui Nicolae Bagdasar, valoros istoric al filosofiei. Din vasta listă de publicații eseistice ale lui Eugeniu Nistor, trecem câteva în revistă, cu evaluările care le însoțeau. Pentru lucrarea *Conceptul de spațiu mioritic* (ediții în 2007 și 2022) a primit „Premiul Vasile Conta” al Academiei Române, pentru *Lucian Blaga filosof al culturii* (ediții în 2012, 2024) a primit „Premiul special al Academiei Române” la Festivalul Internațional „Lucian Blaga”, Sebeș-Lancrăm (în anul 2012), pentru *Lucian Blaga – filosofie și destin* (ediții în 2019, 2020, 2021), a fost răsplătit cu „Diploma de excelență a Institutului de Filosofie și Psihologie al Academiei Române”. Lucrarea privind filosofia culturii a fost tălmăcită în limba italiană de traducătorul Fabio Melano (în anul 2020) și în limba spaniolă de traducătorul Gheorghe Vințan (Madrid, 2024). Între lucrările recente de eseistică trebuie menționate și *Prolegomene la Trilogiile lui Lucian Blaga. O expunere analitică a sistemului de gândire* (2018) și *Studii și eseuri de filosofia culturii* (2018).

În finalul volumului pe care l-am recenzat menționăm pentru perioada contemporană exegeza operei filosofice a lui Constantin Rădulescu-Motru în perioada regimului comunist, ca și referirea la conceptele și structurile de idei în filosofia lui Constantin Noica (într-o schiță recapitulativă), dar și menționata contribuție la gândirea românească a filosofului Nicolae Bagdasar.

În acest context publicistic, trebuie menționate câteva contribuții eseistice recente, derivate din activitatea didactico-filosofică, domeniul comunicării, desfășurată de dr. Eugeniu Nistor în cadrul Universității de Medicină, Farmacie, Știință și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș. Este cazul volumelor: *Introducerii în filosofia comunicării și a relațiilor publice, cu focalizare pe aspectele de criză* (2011), *Elementele de retorică și argumentare. Din antichitate la Școala din Bruxelles....* (2011), *Filosofie și*

comunicare. Studii și cercetări (2012), *etică și comunicare* (2016), *Stiluri de gândire și comunicare. De la gândirea sofismă la gândirea critică și laterală* (2021).

În volumul *Filosofie și spiritualitate românească. Studii și cercetări*, plecând de la Zamolxis (ulterior zeificat), Eugeniu Nistor evidențiază dovezile de netăgăduit ale difuzării creștinismului, apoi manifestările umanismului (cu contribuțiile lui N. Olahus, care a avut conexiuni cu manifestările vest-europene ale curentului, învățații Școlii Ardelene, cu contribuțiile lor în istorie, filosofie, filologie, morală, drept, pedagogie și educație (inclusiv activitatea desfășurată la Buda, centru al tipăriturilor est și sud-est europene) etc., pe baza valorificării filosofiei lui Chr. Wolff, în cadrul istoric al „veacului națiunilor”. Tipăriturile și întreaga activitate a acestor personalități, care au exploatat condițiile create de reformismul austriac, variantă a modernizării central-europene, se desfășoară în momentul istoric al marelui tumult de la 1784-1785, ale cărui cauze profunde și consecințe le-a relevat, în opinia publică europeană, fruntașul francez Brissot. De asemenea, autorul dezvoltă în analiza sa direcția de acțiune inițiată de marele episcop și lider național I. Inocențiu Micu-Klein, în contextul derulării acțiunii *Supplex*-ului (ce continuă și după anul 1791).

Un alt capitol esențial al cărții îl constituie contribuția macedo-românilor la acțiunea de emancipare a românilor din Transilvania și Ungaria, obligați să părăsească din cauza otomanilor din Balcani; aceștia, așezați în comunitățile ortodoxe, devin ctitori de biserici, sprijinitori ai tipăririi cărților de literatură și a celor religioase în limba română, iar unii și-au trimis tinerii mai luminați la studii în marile universități europene (mai ales în secolul al XIX-lea). Dintre ei, mai cunoscuți fiind: mitropolitul Andrei Șaguna, familia Mocioneștilor din Banat, militanți naționali, dar și marele jurist, om de cultură și sprijinitor al ortodoxismului Emanoil Gojdu (nota noastră). Acțiunea politico-națională, cu

participarea Partidului Național Român din Transilvania se va îngemăna cu sprijinul discret, cultural și diplomatic, al statului român extracarpatic, până la încheierea primei conflagrații mondiale.

Se includ, în metamorfozele spirituale ale modernității contribuțiile lui Ioan Maiorescu (fostul Trifu), profesor la Școala Superioară de Literatură din București, fondator al Societății Academice Române, activ în activitatea de instruire publică din Regat, dar și autor al unui program al revoluției de la 1848, din Craiova (d-na A. Florescu), agent diplomatic la Budapesta și Frankfurt pe Main, personalitate care se plasează alături de S. Bărnăuțiu, Al. Papiu-Ilarian și A. Treboniu Laurian (n.n). Fiul său, Titu Maiorescu („personalitate mesianică”, E. Nistor), este bine cunoscut pentru înființarea Societății culturale „Junimea”, a revistei „Convorbirilor literare”, pentru activitatea sa universitară și politică. Acestea, ca și capitolele privitoare la filosofii și oamenii de cultură menționați pentru contemporaneitate, fac atractivă și necesară lecturarea volumului d-lui Eugeniu Nistor, din multe puncte de vedere.

ANCA SÎRGHIE:
LUCIAN BLAGA - PROFESOR ȘI MENTOR
(Junimea, Iași, 2024, 400 p.)

Prof. dr. Zenovie CÂRLUGEA *

1. Universitara sibiană Anca Sîrghie ne trimite o binevenită „cercetare privind cel mai controversat domeniu al activității lui Lucian Blaga”. De ce oare *profesoratul* și *mentoratul* universitarului Lucian Blaga ar părea „cel mai controversat domeniu”, de vreme ce gândul tânărului Lucian fusese dintru început acela de a se pregăti în filosofie în vederea ocupării unei catedre universitare la Cluj...

Se cunosc împrejurările în care, susținut de Sextil Pușcariu, promotor consecvent al acestuia, Lucian Blaga s-a bucurat mereu de îndemnurile, prețuirea și chiar promovarea acestuia (de la afirmarea poetică și unele premieri, la susținerea în profesorat și Academie).

În toamna lui 1919, Sextil Pușcariu este numit de Consiliul Dirigent al Transilvaniei rector al Universității Dacia Superioară din Cluj și însărcinat cu organizarea acesteia. Blaga încă era student la Viena, dar încă de acum nutrește dorința de a intra în învățământul universitar.

* Uniunea Scriitorilor din România.

Ideea de a ocupa o catedră de estetică la Universitatea din Cluj datează de prin 1919, așa cum poetul îi scria lui Sextil Pușcariu, la 15 ianuarie 1920:

„V-am amintit încă din vara trecută că-mi stă gândul la o catedră de teoria cunoștinței, estetică sau alte doctrine filosofice, la Universitatea din Cluj”.

Anul viitor își va susține doctoratul în filosofie la Viena, după care își legiferează relația cu Cornelia, la căsătoria civilă din 16 decembrie 1920 fiind de față și Sextil Pușcariu.

În decembrie 1923, Lucian Blaga era hotărât a-și susține *docența* în estetică la Universitatea din Cluj, examenul având loc abia anul viitor, la 20 iunie 1924. Din cauza unor membri ai comisiei rigizi în înțelegerea mai nuanțată a problemelor privind „stilul” și cam invidioși pe succesele literatului (Gh. Bogdan-Duică, Florian Ștefănescu-Goangă), candidatului i se recomandă „refacerea” lucrării, fiind „amânat”, altfel zis - „căzut la examenul de docență”. În procesul-verbal al examenului, se specifică faptul că tânărul candidat la docență și-a propus „o nouă definiție a esteticului împotriva celor curente, o nouă teorie a stilului și o nouă diviziune a stilurilor”, considerându-se oportună refacerea și completarea lucrării

„cu o deslușire mai largă a tezelor sale, cu exemplificări luate din toate artele și cu critica mai multor sisteme de estetică, decât cele discutate”.

În consecință, „cu majoritate de voturi comisiunea *amână* examenul, invitând pe domnul candidat să-și completeze lucrarea”.

Dovedind înțelegerea exactă a situației, medicinista Cornelia, care-i devenise soție încă din 1920, va hotărî smulgerea poetului din atmosfera stresantă a Clujului și retragerea la Lugoj, orașul natal. În scrisoarea din 23 iulie 1924, profesorul Sextil Pușcariu își exprimase regretul că tânărul său amic părăsește Clujul („Îmi pare rău că părăsești Clujul...”)

dar și convingerea că „în Lugoj vei avea o epocă

de concentrare și productivitate mai mare decât în Cluj sau București”. Profesorul Pușcariu nu se va înșela, căci dedicându-se scrisului „cel puțin 10 ore pe zi” (după cum aflăm dintr-o scrisoare a Cornelinei adresată aceluiași Sextil P.), tânărul Blaga va avea la Lugoj o perioadă atât de densă și concentrată încât mai târziu, la 3 mai 1937, îi va mărturisi Cornelinei că „în Lugoj am făcut saltul decisiv al vieții mele: acolo am făcut cele mai mari eforturi de gândire și am uneori impresia că tot ce am lucrat de-atunci nu e decât o realizare”. Lugojul (cu o producție întreagă de poeme, teatru, colaborări la presa culturală, proiecte) constituise pentru poet un „voluntar și necesar exil interior”¹.

Respins la examenul de docență cu lucrarea „Filosofia stilului”, care, spre indignarea lui Sextil Pușcariu, nu plăcuse unor Bogdan-Duică și Ștefănescu-Goangă, poetul o va tipări în toamna anului 1924 la „Cultura Națională” din București (84 p.), cu aprobarea lui Nichifor Crainic (devenit din 1 ianuarie 1923 director al secției culturale de la Fundația „Principele Carol”), iar Tudor Vianu o va recenza elogios în numărul din 15 noiembrie al „Gândirii”, la rubrica „Cronica filozofică”, găsind în ea „o perfecțiune a stilului filosofic către care eu nu pot nicidecum năzui”, autorul introducându-ne în „o lume nouă și plină de un pathos teoretic concentrat”. Filosofia aceasta a stilului e un fel de „filozofie a culturii”, observă eseistul, stilul nefiind decât „expresia culturalului în artă”. Într-un fel, tinzând către definirea „stilului absolut”, Blaga ar face aici și „un autocomentar la opera sa poetică”².

În toamna lui 1926 Blaga va pleca în diplomatie. Vreme de treisprezece ani (până în primăvara lui 1939), poetul va funcționa ca atașat și secretar de presă, ba chiar „ministru extraordinar și plenipotențiar” (la Legațiile României de la Varșovia, Praga, Berna - în două rânduri, Viena și, în sfârșit, Lisabona).

¹ Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, I, 1995, Ed. Libra, București, p. 352.

² *Gândirea*, an IV, nr. 3, 15 noiembrie 1924, pp. 92-93.

Niciodată Blaga nu a renunțat la gândul unui profesorat universitar așezat, după cum rezultă din corespondența purtată fie cu profesorii Ion Breazu și Ion Chinezu, fie cu Vasile Băncilă și Basil Munteanu. Împreună cu ultimii doi, Blaga și-ar fi dorit să alcătuiască un *triumvirat didactic* la Universitatea din Cluj...

2. O altă încercare de a intra la Universitate, în calitate de profesor, se produce în 1937, încă din primăvară poetul pregătindu-și dosarul, cu copii de acte legalizate și Memoriul de activitate (tipărit la Cluj de Ion Breazu în aprilie 1937). La 3 martie, însă, Sextil Pușcariu îl informează pe Blaga că abia la toamnă se va susține concursul la Universitatea din Cluj („Concursul va fi numai la toamnă”). Poetul, aflat la Berna în misiune diplomatică, îi trimite lui Breazu „pe adresa lui Sextil” câteva pachete „cu cărțile mele de adăugat la cererea pentru concurs”.

La 27 noiembrie 1937, Sextil Pușcariu îi scria poetului la Berna că „vom începe pe la 4 decembrie”, deci să fie gata de drum „când vei primi știrea”. Mulțumit după „cum se dezvoltă lucrurile până acum”, Sextil îi comunica totodată: „ca președinte al comisiei, am mari avantagii” (să precizăm că încă din 1926 Sextil era profesor de filologie română la Universitatea din Cluj). Sesizând, însă, că în publicarea catedrei s-au strecurat unele nereguli similare cu acelea de la Facultatea de științe („titlul catedrei așa cum a fost publicat nu corespundea cu situația legală a catedrei, fiindcă el era schimbat numai prin buget și nu printr-o lege specială”), decanul Nicolae Drăganu sesiza Senatul facultății, la 27 noiembrie 1937, intervenindu-se la Minister pentru anularea concursului anunțat și publicarea din nou a catedrei vacante de „*Estetică generală* cu deosebită privire la estetica literară”. În acest fel s-a înființat o nouă catedră de „*filosofia culturii*” pentru Lucian Blaga, iar pentru celălalt concurent valoros, Liviu Rusu, catedra de „estetică”. Faptul care a grăbit numirea trebuie pus în relație cu noul statut de subsecretar de Stat în Ministerul de Externe al lui Lucian

Blaga, în cabinetul Goga-Cuza (30 decembrie 1937 - 10 februarie 1938). La 13 ianuarie 1938, Consiliul Facultății de Filosofie și Litere, prin memoriul lui D. D. Roșca, propunea ministerului înființarea Catedrei de *Filosofia culturii*. Propunerea este aprobată la 19 ianuarie 1938 și publicată în „Monitorul Oficial” la 29 ianuarie 1938. Luând act de înființarea catedrei, la 5 februarie 1938, Consiliul Facultății era împuternicit de a chema, în termen de două luni, cu gradul de profesor titular, pe un confrate sau membru al Academiei. Este important de reținut că, în toată această tevatură de aducere a lui Blaga la Universitate, propunerea de modificare a Legii învățământului o făcuse Sextil Pușcariu și prin ea se înființa catedra. La 23 martie 1938, în cea de-a V-a ședință, Consiliul Facultății se întrunește, Raportul de chemare fiind prezentat de D. D. Roșca și contrasemnat de Sextil Pușcariu, Marin Ștefănescu și Florian Ștefănescu-Goangă. Supus aprobării, Consiliul hotărăște în unanimitate chemarea lui Lucian Blaga, doctor în filosofie și membru al Academiei, la catedra de „Filosofia culturii”.

Actele vor fi trimise la Minister la 30 martie, iar la 21 aprilie – pe când poetul se afla în misiune diplomatică la Lisabona, pe malul Atlanticului – Rectoratul Universității din Cluj era anunțat prin Înaltul Decret nr. 1495 din 1938 că Lucian Blaga este numit, „începând cu 1 octombrie 1938, profesor titular la catedra de «Filosofia culturii»”.

3. Odată creată catedra de „filosofia culturii”, în primăvara lui 1938, Blaga va renunța la demnitatea de ministru plenipotențiar la Lisabona. Își va prelua, cu *lecția de inaugurare* din noiembrie 1938, postul didactic, urmând să vină la catedră începând cu anul universitar următor 1939-1940, drept care în primăvară își dă demisia din diplomatie.

Timp de zece ani, Lucian Blaga va funcționa ca profesor de filosofia culturii, până la reforma învățământului din 1948, după desființarea catedrei (toamna lui 1948) fiind trecut pe post de cercetător la Institutul de Istorie și

Filosofie al Academiei Române din Cluj (1949-1951), apoi bibliotecar-șef (1951-1954) și director-adjunct (1954-1959) la filiala din Cluj a Bibliotecii Academiei, de unde va cere ieșirea la pensie.

Blaga îi aprecia foarte mult pe Basil Munteanu, – autorul cunoscutei în spațiul european al lucrării „Panorama de la littérature roumaine contemporaine” (1938), prima „sinteză vie” despre literatura română pentru Occident, – spirit iluminist și desăvârșit prieten, gratulat de Blaga cu sintagma nominativă „Baiazid de la Sorbona”, și pe Vasile Băncilă, cel ce scrisese în 1937 un pătrunzător serial reluat *in extenso* în lucrarea „Lucian Blaga, energie românească”, la propunerea lui Ion Chinezu, neștiind, de fapt, că „regizorul” din umbră era însuși Lucian Blaga, cel care va suporta și cheltuielile de editare... Împreună cu aceștia, Blaga dorea să alcătuiască în plan universitar *tripleta de aur*, gând exprimat în scrisoarea din 14 aug. 1938 adresată lui Basil Munteanu: „Sextil mă reclamă cu multă energie la Cluj. De altă parte și eu am planuri mari, și țara mă cheamă. S-ar putea întâmpla...Nu știu cum, dar am impresia că e momentul nostru! Și că prea trăiesc în vis, de când sunt în străinătate. Caută să-ți treci tezele cât mai curând! Vreau să facem un miracol la Cluj. Cu Băncilă împreună (...) Ascultă Baiazid: trebuie să facem din acel cuib clujean – centrul spiritului românesc, cum n-a mai fost altul!” (Basil Munteanu, *Corespondență...*, cf. I. Opreșan, *op. cit.*, p. 167).

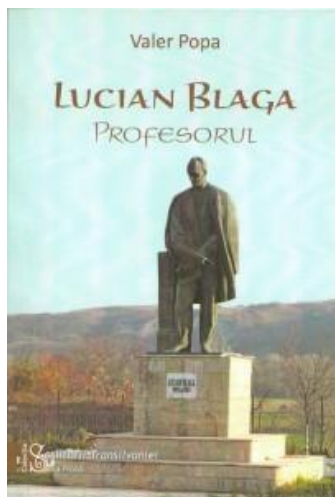
4. În raport cu activitatea sa literară și filosofică, deceniul de profesorat al lui Lucian Blaga nu s-a bucurat, în planul cercetării literare, de aceeași atenție, deși nu au lipsit unele referiri în *articole* speciale (v. Ovidiu Drimba, fostul asistent, și Gheorghe Pavelescu, fostul student dublu doctorand, ori George Toma Maioreșcu evocând „ultimul examen, la Cluj, cu Blaga”) și mai ales *interviuri* luate unor apropiați (v. I. Opreșan, *Lucian Blaga printre contemporani. Dialoguri adnotate*, 1987). În 1995, Mircea Cenușă a scris o carte despre *Lucian Blaga și Universitatea din Cluj*, iar mai

recent criticul și istoricul literar Mircea Popa lucrarea *Figuri universitare clujene* și Marcela Sălăgean, *Universitatea din Cluj în perioada interbelică* (I, 2019).

În 2013, fostul student clujean al lui Lucian Blaga (care aflăm că utiliza doar două calificative: „Bine” și „Foarte bine”), profesorul **Valer Popa** – autor și al unui roman autobiografic „Frumoașele sabine” sau povestiri în care apare figura statuară și totuși destul de umană a marelui filosof – îmi solicita ajutorul în privința unei lucrări, pe care am și prefăcut-o: „*Lucian Blaga – profesorul: omagiul unui fost student*”

(Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2014, 148 p., cu ilustrații). Ba mai mult, la pp. 122-146, autorul a ținut să fie reprodus interviul ce mi l-a acordat în decembrie 2010, publicat în trimestrialul târgujian „Portal-MĂIASTRA” și inserat în lucrarea noastră *Lucian Blaga – între amintire și actualitate, interviuri & reportaje* (Fundatia-Editura „Scrisul Românesc”, Craiova, 2011, pp. 159-183).

„Din toate cursurile pe care le-am audiat în cei trei ani [1945-1948, n.n.], - ne mărturisea fostul student Valer Popa – dar mai ales din concluziile pe care le formula la finalul dezbaterilor din seminar, am simțit strădania profesorului de a ne îndruma spre considerarea omului ca spirit creator, capabil să afle în interiorul său și să valideze marile atribute ale divinității, în viziunea clasică a acelui ideal uman, «Kalogagaton», Binele, Adevărul și Frumosul. De aici și diferența pe care o accentua dintre credință, nevoia de a crede, de a spera în dificilul drum spre perfecțiune și cultul religios, instituție laică, politică, a tuturor societăților organizate”.

Noi înșine am publicat unele articole și cărți în care am reținut date, oameni și întâmplări din activitatea universitară a lui Lucian Blaga, la Cluj și în refugiul de la Sibiu (1940-1945) provocat de anii războiului (abia în 1946 poetul va reveni, cu domiciliul stabil, la Cluj). Îi mulțumim autoarei pentru bibliografierea a cinci lucrări (studii, eseuri, interviuri, 2006-2012) și șase articole din periodice, inclusiv a celor două volume de dicționar-brand „*Oamenii din viața lui Lucian Blaga*” (I-II, 2017-2018). Cu mențiunea că de ani buni doamna Anca Sîrghie participă la Sesiunea de comunicări științifice prilejuită de edițiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga” de la Sebeș-Alba, în ultimii doi ani făcându-ne cunoscut conținutul cărții de față.

Cercetătoare meticuloasă a vieții și operei lui Lucian Blaga, așa cum a dovedit-o prin lucrarea monografică *Lucian Blaga și ultima sa muză* (2015), reluată sub titlul *Lucian Blaga et sa dernière muse* (2020), d-na Anca Sîrghie este și autoarea unor articole privind „*amintiri din tinerețe cu Lucian Blaga*” (interviu cu prof. Rodica Bota) și „*despre debutul activității didactice universitare a lui Lucian Blaga*” („Caietele Blaga”, Sebeș, 2024, pp. 39-61).

„Până în prezent, exegeții nu s-au oprit suficient asupra profesoratului blagian – scrie autoarea în *Notă asupra ediției*, dând exemplul nu tocmai fericit al filosofului Al. Surdu care în articolul *De la Noica la Blaga și invers* (*Caietele Blaga*, 2014) „menționează doar în treacăt profesoratul savantului născut în satul Lancrăm”.

Abordând un spectru mai larg de probleme, care în general se cunosc din lucrări dedicate vieții și operei lui Lucian Blaga (să amintim aici lucrările documentare inevitabile ale lui Basil Gruia, precum și monografia detaliată „*Viața lui Lucian Blaga*”, în patru volume, alcătuită de Ion Bălu, sau mai recente cărți ale veritabilului blagolog Mircea Popa), d-na Anca Sîrghie face referiri pertinente privind „filonul profesoratului în biografia lui Lucian Blaga” (despre unchiul său Iosif Blaga de la

gimnaziul brașovean am scris și noi) și, desigur, încercările repetate ale lui Blaga de a deveni profesor la universitatea clujeană. Îl urmărește pe poet în „drumul de la diplomație la profesorat”, insistând asupra „discursului inaugural” din toamna lui 1938, îndeplinindu-se astfel „visul profesoratului”. Apoi, autoarea se întreabă retoric „*De ce Sibiu a găzduit Universitatea clujeană în refugiu?*” și lămurește „*Ce a însemnat refugiul la Sibiu pentru Lucian Blaga*”. Sunt consemnate unele „ritualuri didactice” și „performanțe publicistice”, conferințe publice sau prezența la cene studențești „*ca forme ale mentoratului blagian*”.

Nu sunt uitați *asistenții profesorului Lucian Blaga*, căroră le-a fost „și mentor” (Radu Stanca, Zevedei Barbu, Ovidiu Drimba, între „discipolii” apropiați I. D. Sîrbu). Desigur, nu puteau lipsi referirile la „*Lucian Blaga față în față cu ideologia marxistă*”, implicând ultimii doi ani de profesorat. Sunt, desigur, lucruri care se cunosc și care, în prezenta lucrare, fixează cadrul, dau contur, detaliază aspecte privitoare la *profesoratul și mentoratul blagian*.

Miezul justificativ al cărții de față îl constituie, însă, cu totul inedit, „caietul de notițe de la cursul de Filosofie”, aparținând Feliciei Ionașiu (1906-1988), studentă la Sibiu (deși avea pe atunci 37 de ani), o prietenă de familie, care a consemnat cursul respectiv cu începere din 5 noiembrie 1943. Ca și familia dr. Cornel și Viorica Manta, cu proprietate la Gura Râului, cea a dr. neuro-psihiatru Liviu și Rodica Ionașiu se bucura de sincera prețuire și prietenie a poetului. Vor fi apropiate aceste familii de poet, participând, în vara lui 1951, la nunta lui Dorli Blaga cu matematicianul Mihai Gavrilă din Cluj, ce a avut loc la Gura Râului (la Basil Gruia vedem câteva fotografii, preluate de autoare – ne permitem să mai facem cunoscută o altă fotografie, inserată de Mia Frunzetti în „Confesiunile” sale din 2013). Prietenia poetului cu familiile unor medici se explică prin mutarea, de la Cluj, în timpul refugului (1940-1945), a Clinicilor de

psihiatrie și de neurologie, ce vor fi găzduite de Spitalul de Neuropsihiatrie din Sibiu (director Gh. Preda).

5. Pe aproape 200 de pagini, doamna admiratoare-studentă (care în vara lui 1951 se va afla, împreună cu fiica sa Rodica, în societatea selectă de la Gura Râului, participând la cenele blagiene ținute pe prispa casei Marioarei Manta, după cum ne arată fotografiile), consemnează citeț și ordonat, conștiincios și entuziast „lecțiile” de *filosofia culturii* ținute de Blaga joia de la ora 6,00 la 7,00 PM și vinerea de la ora 4,00 la 5,00 PM. Caietul cu notițe a ajuns la autoare grație profesoarei de chimie *Rodica Bota* (1931-2022), fiica Feliciei Ionașiu, vecină și colegă de cancelarie cu autoarea la Liceul „Gheorghe Șincai” din Sibiu (să precizăm că Rodica Ionașiu, căsătorită Bota, i-a acordat autoarei interviul *Amintiri de tinerețe cu Lucian Blaga*, publicat în revista „Lumina slovei scrise”, an 13, nr. XVI, 2016, pp. 7-17). Făcând parte „din anturajul profesorului”, d-na Felicia Bota „era un receptor complet al creației blagiene” – înscrise împreună cu nașa ei, Clemente Preda, la Filosofie, frecventând conștiincios seminariile și luând notițe pe care apoi le comentau și aprofundau. Erau notate inclusiv unele *interludii* exhortative în care profesorul le împărtășea anumite gânduri și anunța tema viitoare, tocmai pentru a face cursurile cât mai atractive, ceea ce ține de un *stil de predare* aparte, foarte bine lămurit, de o comprehensivitate empatică. Spiritul de sinteză, capacitatea de esențializare a ideilor, conduc la ideea de „artă a predării”, fără pic de teatralizare, de unde, observă autoarea, „s-ar putea spulbera astfel multe dintre prejudecățile instalate despre lipsa de interes a cursurilor blagiene”, monotonia invocată prin simpla citire a cursului etc. (întrebat de un confrate de ce „își citește cursul” și nu vorbește liber, Blaga îi dă replica potrivită: „Ca să nu spun prostii!”).

Deși observațiile privind notițele respective, ca și acelea mai generale despre maniera expositivă a cursurilor

blagiene, aparțin unui cadru universitar cu experiență îndelungată în oratoria de catedră, cum este d-na Anca Sîrghie, nu putem să trecem peste secțiunea de **Anexe** (pp. 245-355), cuprinzând notițele de la 5 noiembrie 1943 (despre *fenomenul stilului*, cu continuări la 11, 12 noiembrie etc.), până la consemnările din 27 și 28 aprilie 1945, despre „*creația metafizică*”, cu evidențierea celor două tipuri de metafore: „plasticizante” și „revelatorii” (problema *raportului dintre metaforă și stil*). Problematica abordată reflectă, în schiță, *filosofia culturii* așa cum o concepe Blaga, de la unele „*sisteme metafizice*” la „*fenomenul stilistic*”, „*matricea stilistică*”, „*problema inconștientului*”, problema „*spațiului*”/ morfologie culturală / peisaj (Alois Riegl, Leo Frobenius, Spengler, Klages), „*orizontul spațial al conștientului și inconștientului*”, „*orizontul temporal*” cu cele trei configurații specifice (*timpul havuz, timpul cascadă, timpul fluviu*), *accentul axiologic, factorul anabasic, catabazic, neutru* și „*năzuința formativă*” (ca funcții categoriale), *spiritul mitic și spiritul științific, gândirea mitică și gândirea magică, teoria asupra originii miturilor* etc. Ideea care rotunjește cursul privește „*creația metafizică*” asupra căreia insistă conferențiarul în ultimele cursuri consemnate în caiet, din 27 și 28 aprilie 1945. Posibil ca „studenta” Ionașiu să fi avut la îndemână și textele *Trilogiei*, pentru transcrierea corectă a unor nume, rescrierea unor concepte, adică să fie vorba nu numai de consemnare, dar și de *conspectare*, avându-se în vedere și o posibilă bibliografie indicată...

Desigur, o analiză a modului cum cursanta consemnează expunerea se poate face urmărindu-se, în oglindă, textul blagian din „*filosofia culturii*”, bunăoară avându-se în vedere textul tipărit din „*Orizont și stil*” (1934), „*Spațiul mioritic*” (1936), „*Geneza metaforei și sensul culturii*” (1937), adică în ansamblu *Trilogia culturii*.

„Studentii cursului de filosofia culturii – scrie în deplină cunoștință de cauză autoarea, preocupată de stilul de

predare al magistrului – au avut în fața lor un spirit cu adevărat european, un creator demiurgic, care în plan literar și filosofic a dominat secolul al XX-lea în România. În mod cert, el a îmbinat planul național cu cel universal, proiectând aspecte ale tradiției arhaice pe ecranul modernității în cugetare. Prin trilogiile sale, Blaga a realizat cel dintâi sistem filosofic coerent și amplu, unul de o valoare universală. El merita să fie tradus în limbile de circulație spre a fi cunoscut și peste hotarele României”.

Parte din acea „învățată Transilvanie” despre care scria C. Noica, citându-l pe Nicolae Bălcescu (vezi *motto*-ul cărții), Lucian Blaga este pentru secolul al XX-lea ceea ce Eminescu a însemnat pentru cel precedent.

Profesorul Blaga „dădea seminariilor o importanță mai mare chiar și decât cursurilor propriu-zise”, ținând mult la lămurirea tuturor noțiunilor filosofice. Cele două caiete spiralate rămân dovada unor cursuri interesante, iar pentru anumite lămuriri autoarea a solicitat ajutorul unor confrăți familiarizați cu spiritul și gândirea blagiană, precum universitarii Ilie Rad (Cluj-Napoca) și Ion Dur (Sibiu). Pentru confruntarea textului manuscris cu dactilograma cursului de *Filosofia culturii*, i-a venit în ajutor profesoara Doina Boantă. Iar pentru achiziționarea și clarificarea unor aspecte iconografice s-a bucurat de concursul d-nei Anca Moldoveanu, nepoata profesorului Ovidiu Drimba, al d-nei dr. Misi Crișu, nepoata de la Sibiu a Feliciei Ionașiu, al prof. univ. Amalia Pavelescu, fiica regretatului Gheorghe Pavelescu, în sfârșit al d-nei Nadia-Diana Arsin, directoarea Centrului Cultural „Lucian Blaga” din Sebeș, un manager de invidiat pentru calitatea și anvergura activităților organizate în cadrul tradiționalului Festival Internațional „Lucian Blaga” (la care participăm și noi de vreo 25 de ani).

Remarcăm, de asemenea, „cuvântul însoțitor” *Câteva tușe și caligrafieri despre profesorul Lucian Blaga*, semnat de universitarul târgu-mureșan Eugeniu Nistor, care, făcând o mai largă trecere în revistă a biografiei cu raportări la domeniul râvnit al profesoratului, consideră tema propusă

Recenzii

de lucrarea d-nei Anca Sîrghie drept „*o admirabilă investigație analitică de detaliu*”.

Subscriem, reținând totodată aprecierea istoricului și criticului literar Ion Dur privind „demersul academic, temeinic documentat”, prin care criticul și istoricul literar Anca Sîrghie

„recuperează câteva dintre determinațiile unui atare rol dual [de *profesor* și *mentor*, n.n.], oferindu-ne, totodată, prin notele de curs ale unei studente care l-a ascultat pe filosof, proba peremptorie a rostirii filosofice blagiene în spațiul in-formator al amfiteatrului studențesc”.

**PREMIILE FESTIVALULUI INTERNAȚIONAL „LUCIAN
BLAGA”, SEBEȘ - LANCRĂM, 2024,
LA CONCURSUL DE CREAȚIE LITERARĂ**

Juriul ediției din anul 2024 a festivalului-concurs a avut următoarea componență: CS I dr. Eugeniu NISTOR, *scriitor*, Târgu Mureș – președintele juriului; Ion MĂRGINEANU, *scriitor*, Alba Iulia, prof. dr. Monica GROSU – *profesor*, Sebeș, prof. Adriana OBREJA, *profesor*, Sebeș – membri.

SECȚIUNEA POEZIE

PREMIUL I – POEZIE

**VASILICA ȘERBAN
SLOBOZIA, județul IALOMIȚA**

**Motto: „Zboară, suflete, zboară cât mai sus! Să nu-ți fie
teamă vreodată de Apus!”.**

De-atâta iubire

De-atâta iubire
a crescut iarba în mine,
copacii s-au înălțat,
izvoare mi-au tășnit în palme.

De-atâta iubire

ba sunt, ba nu sunt
Iar dacă sunt,
de fapt, ce sunt?
miraj dintr-o clipă?
sâmbure de cer?
rostogol de frunze,

amestec secunde cu lut?
Nu. Nu pot să te mint, viață!
de-atâta iubire
sunt o dată cer,
o dată pământ

Poem

Moartea
este pământul
din care crește viața,
cerul
este asfaltul unde
sar inimile
jucându-se de-a iubirea,
iar timpul
e fumul
scos de trabucurile
din sertarul lui Dumnezeu

Poveste

Azi-dimineată
s-a așezat lângă mine omul ăla de ieri
care cerea de pomană în fața patiseriei,
uneori are ceva în mână, alteori nu
E un amestec de plin cu gol
La prânz
degetele-i atârnav spre pământ,
mângâiau bolovanii și firele de iarbă
ivite printre crăpăturile timpului
Seara
mi-a zis că viața-i 2 zaruri
pe care le-aruncă Dumnezeu
Când îl ai partener la barbut

Uneori, Dumnezeu

Uneori, Dumnezeu închide ochii

și caută mere coapte în inimile oamenilor
Le ia la rând
Fără deosebire
Într-una a găsit odată fructul necopt,
Într-alta l-a găsit mic și fără coajă,
iar viermii dădeau ocol
prin câteva corduri cu mere stricate
Oh,
inimi sărace!
(Zis-a El)
de unde să iau un măr potrivit
pentru Cerul meu?
Să-l tai în felii și să-l împart îngerilor

Unghiile timpului

Unghiile timpului
cresc câteodată prea lungi
Și se-nfig în carnea trecătorilor
Smulgând nisipul verilor
și fulgii de omăt ai iernilor
Viața...
prăvălie de visuri
unde primul vânzător își mușcă buzele
ca să te convingă că la el,
printre rafturile cu jucării din plastic,
găsești tot ce este mai bun,
iar al doilea n-are nimic
citește,
stă aplecat spre-o icoană,
cu două stele în mâini

PREMIUL II – POEZIE

GABRIEL TODICĂ
FĂLTICENI, județul SUCEAVA

Motto: „Inscripție pe o fântână: Ceea ce-i adânc, nu strălucește”.

(Lucian Blaga)

Particula lui Dumnezeu

Știința a demonstrat că fiecare atom
conține
particula lui Dumnezeu

Atunci
caută-L pe Dumnezeu
în fiecare atom
din tine!

Ichizitorului

Dacă nu-mi dai voie
să vorbesc
în casă
în școală
pe stradă
în limba mea
în limba în care mama mi-a vorbit
atunci
voi cânta
pentru că – nu-i așa? – nu mă poți opri să cânt

Toată lumea cântă!
Și tu cântă!
Și supușii tăi cântă!

Iar eu voi cânta cele mai frumoase melodii
din repertoriul internațional

Le aleg pe acelea
care îmi vor umple sufletul de bucurie

Tu nu ai să înțelegi de ce
ele vibrează altfel pentru mine
pentru că
melodiile vor fi presărate cu acele cuvinte
rostită cândva
de Mama.

Formule

Bună ziua!

Salut!

$\vec{F} = m \cdot \vec{a}$ (lege a lui Newton)

$I = \frac{U}{R}$ (lege a lui Ohm)

$E = m \cdot c^2$, afirmă Einstein

$F = G \frac{m_1 m_2}{r^2}$ (legea atracției universale)

și totuși

care este formula iubirii?

{Eu n-am găsit-o încă
dar o trăiesc în fiecare zi!}

Serenada dragostei

Sub umbrela jucăușă

El - ghiduș, iar ea ghidușă,

Împărteau de flori de tei,

Din priviri, numai scânteii.

Buzele-și făceau arcuș,

Ea - ghidușă, el - ghiduș

Și-ntr-o clipă, două, trei,

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Sărutări... de flori de tei.

Timpul dispăru ghiduș,
Luna se sui-n culcuș,
La tulpina unui tei
Se iubeau doi porumbei...

Refren:

Uite, am să vin acuș
C-o vioară și-un arcuș
Și-am să-ți cânt sub flori de tei
Serenada dragostei!

Am să vin să cânt diseară
C-o vioară și-o chitară
Și-am să-ți cânt de flori de tei
Serenada dragostei!

Paradisul meu

Astăzi,
reflexele turcoaz
pete de cer senin
capturat în desișul ierbii
răbufnind prin galbenul și verdele crud
mi-au adus aminte că
încă
locuiesc în Paradis

Numai copacii
încă țințuiți
în floare
mai au
nostalgia
fructului
neconceput

Mulțumesc
Doamne
că
mi-ai amânat
Ispita!

**PREMIUL III – POEZIE
IOSIV HORVATH
TÂRGU MUREȘ, județul MUREȘ**

Motto: „Cântecul obârșiei”.

Inelele stejarului

Tăind în lung
cu joagărul,
cioplin
cu barda
stejarul,
cu dalta,
am ajuns
la mijloc
formând
o inimă –
la urmă
am numărat
inelele
și am știut
câte secole
i-au şuierat
crengile în vânt.

Să mai stăm de vorbă

Va veni timpul
când mâna mea
va tremura de oboseală

nu va mai scrie,
cerneala va fi stinsă,
hârtia va fi galbenă
penița o să zgârie
atunci mustața
se va face albă
și barba lungă
și n-o să mai am timp
să stăm de vorbă.

Și dacă...

Și dacă
și corpul meu
este
o mică
parte
din Templul
Duhului Sfânt,
nu ar fi
trebuit
atacat
cu substanță
sintetică
producătoare
de dureri,
cauzatoare
de păcate,
aducătoare
de moarte...

Fântâna

În oglindă
mă văd
în adâncuri
măsurând
adâncimea

cu o piatră
zgomotul
și ecoul
e altfel
și apa
și chipul meu
se destramă...

Caut trecutul

Dăltuiesc întruna
cu gândul,
caut mereu
trecutul,
îl răscolesc,
apoi îmi
proiectez
speranțele-n
viitor
și îmi pare
că niciodată
nu ajung
în prezent.

**MENTIUNE ȘI PREMIUL REVISTEI „IZVOARE
FILOZOFICE” – POEZIE**

**SILVIU-CONSTANTIN MIHĂILĂ
ALBA IULIA, județul ALBA**

**Motto: „Poezia este vocea prin care ființa își vindecă sufletul
dezacordat”.**

Schizoid

Nimeni
nu mai locuiește

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

în rămășițele
acestui
suflet schizoid.
Zăvorul
e ferecat
iar din icoanele
din casă
curg
șiroaie
de
lacrimi
ca valurile
neoprite
ale Iordanului.

Dacă

Dacă o iubești cu adevărat
sădește-o
lângă o apă curată
încălzește-o
până
înmugurește
și sărută-i tălpile
începând
de la gleznă
până la
degetul mic
de la picior
fă-o să simtă
că pășește

a primăvară.

Alfa

Dis-de-dimineată,
Lumina

pătrunde
prin crăpăturile
adânci
ale sufletului meu.
Acolo
unde
odată
a țâșnit
sânge nevinovat
acum
înfloresc
mugurii vieții:
iubirea și iertarea.

Rostire

Fiecare
rază de soare
care
cade
perpendicular
pe trupul meu istovit
de la atât de multă
alergare
spre centrul
inimii tale
de gheață
este
adevăr
rostit
ca lemnul
arzând
în iubire.

Cireșar

Rătăcesc
prin mine

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

ca ploaia
nebună
de gerar...
doar
tu
rămâi iarna
eternă
respirând
cu mâini primăvăratice
și sărutări tomnatice
tu ești vara mea
atunci
când
plouă
nebun
în mine
în luna lui gerar.

Pâlpâie molcom a iunie în mine.

**MENTIUNE ȘI PREMIUL REVISTEI „DACOROMANIA” –
POEZIE**

**MARIOARA MOGA
SEBEȘ, județul ALBA**

**Motto: „Gândul este forma de comunicare a sufletului cu
infinitul”.**

Mai lasă-mă, iarnă...

Mai lasă-mă, iarnă, să sorb din pahar,
să-mi cadă licoarea până-n călcâie
și visele mele, cele dintâie,
să licăre iar dintr-un alt inventar!

Mai lasă-mă, iarnă, din nou să iubesc,
mi-e timpul captiv printre sicrie,
și chiar dacă moartea nu se prescrie,
toți anii, din urmă, încerc să-i privesc!

Se zbate în vene un vânt nemilos,
scăpat din năvodul cu gânduri târzii,
rupând stăvilarul de cruci cenușii,
din zile nescurse și fără miros.

O toacă se-aude, gerul e-n mine,
stele se-agită pe ringul din cer,
iar rugi evadează, urcând în eter,
să mă asambleze printre ruine.

Acord fundamental

Nu am privit niciodată înapoi.
Sufletul îmi veghea în lumina
livezii cu fructe albastre.

E toamnă
și frunzele se prăbușesc
peste rugăciunile pământului.
Zboruri și vise,
prin labirintul potecilor
dintr-un tărâm conturat,
cu fantezie,
de algoritmului cuvintelor.

Printre gene îmi picură viziuni,
din eul îndărătnic
și timpul pulsează peste amintiri.

O, Dumnezeuule,
inima-mi gustă începuturi,
trezind dorințe,

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

pasiuni,
iar visele încă scriu pe umerii eternității!
Și cuvintele... zboară,
zbuciumul și pasiunea
devenind melodii neautorizate pentru păsările amurgului.

Umbre cu îngeri

Umbre
cu aripi deschise spre lumină,
cercetând cerul,
într-o tăcere asurzitoare,
și el,
grănicerul,
mergând pe drumul nimănui,
conceput
să-ți cauți mântuirea
într-un alt început.

Umbrele se ridică,
pentru a arde iar,
fără îngrădiri,
în pacea unui Rai
familiar,
din vremea cu amintiri.
Și-adună suferințe
să nu mai bântuie alte suflete,
trecându-le prin vama timpului
cu amintiri violete.

Iar siluetele dansează
printre șuvoaie de lumină
și șoapte captivante,
de iubire,
lăsând amintirile din grădină,
să bucure îngerii zilei de mâine.
Așa au primit salvarea

noului tărâm, Pământ,
umbre, aripi și flori se-nchină
înainte ca EL să devină vânt.

Între pământ, cer și iad

Sufletul îmi plânge,
că aparțin acestei case
cu vară afară și ritmuri obosite în salonul vechi.
Zbucium și pasiune umană.
Natura mi-a modelat inima într-o liră
și mă apropie de culorile amurgului.
O rânduire a gândului al cărui sărut devine otravă.
Pe traseul timpului o ușă se deschide,
transformând întunericul serii în buze.
Mă-ncinge lumina lui august,
imprimată pe aripile fluturilor,
și înțeleg:

Poetul este Pământ, Cer și Iad!

Glezne cu amintiri

Sus, în biblioteca cerului,
îngeri binecuvântează cuvântul.
La poarta din față
așteptă poezii,
atenți la urmele în care
li se imprimă fiecare picior.
La glezne au amintiri,
pentru o viață
unde El nu este crucificat.

Poezii tac.
La poartă încă se zidesc așteptări.

MENȚIUNE – POEZIE

ELVIRA MAGDALENA MOCANU
DOBROEȘTI, județul ILFOV

Motto: „Sombra de poesía”.

Primăvară

Rândunica s-a repezit fără teamă spre nori
Ca o picătură de cerneală
Scuturată dintr-o peniță grăbită.
Norii au îmbrățișat-o tăcuți,
Poartă albă, deschisă, din nou,
Învierii.
Pe lac, lebăda își întinde aripile,
Salutând adierea zefirului.
Spintecă apa irizată de soare,
Ca o goeletă albă, eliberată, din nou,
Dintr-un fiord înghețat.

Libertatea păsărilor devine cântec inițiativ
Dăruit naturii, pios și îndrăzneț deopotrivă
Zborul meu începe timid,
Revendicat egoist de teluric.

Mă răzvrătesc și prind între degete
Pana ce a împodobit cândva o aripă
Și închid în urmele ei
Albul începutului unui nou vis de primăvară.

Urme de lacrimi
Am trântit ușa în fața durerii
Mă doare puțin mâna, doar puțin
O să-mi șterg obrajii cu dosul palmei
Și durerea va fi udă și rece.

Nu mai vreau să privesc lumea printre lacrimi
O să ridic ochii spre cer
Și le voi închide în spatele genelor.
Voi închina două cupe de albastru lichid,
Jertfă sărată adusă focului
Din următorul răsărit peste Lancrăm.

Dor

În oglindă, cuvântul „dor,, este „rod,,
Ce ciudat și ce plin de sens totodată!
Dorul chiar este rodul sufletului...
Încolțește în inimă, străjuie de bătăile ei
Și se hrănește cu lacrimile nedorite ale nostalgiei.
Pângurit, tânjește după mângâierea mâinilor așteptate
Zi după zi, amurg după amurg,
Stăruitor ca un Odiseu dușmănit de toți zeii.
Necântat, nevorbit, se ghemuiește în spatele pleoapelor
Și învață ochii să grăiască fără cuvinte
Silabă după silabă, oftat după oftat,
Cioplește ireparabil eul care nu a putut să fie noi...

Vânt

Dă, Doamne, vânt!
Să freacă apele,
Să se ‘nalțe valurile
Să se-aprindă verdele,
Să tresară frunzele!
Dezleagă, Doamne, vântul!
Să ia cu el gândul,
Să aline inima,
Să usuce lacrima,
Să danseze fluturii,
Să mângâie mugurii!
Dă-i Doamne, putere,
Tocmește-l rânđaș
La cal nărăvaș,

S-alerge peste zări,
Să spună povești,
Cu fețe crăiești
Și-n zori, pe răcoare,
Să scuture floare,
Să-mbrace petale,
Și, când ostenește,
Să-mi bată la geam,
Să-l legăn pe gene,
Să-i cânt ce visam,
Să-i plâng ce cântam!

Regret

Mi-am agățat privirea de catifeaua nopții
Am îmbrățișat indigoul infinit cu genele
Și inima a bătut în alt ritm,
În cadența poveștilor nespuse, ascunse...
Dincolo de întuneric sunt gândurile mele
Înlănțuite de vise,
Revendicând treptele asimetrice ale destinului.
Vreau toate iluziile dintre adevăr și minciună!
Vreau să mă întorc
La clipa în care te-am lăsat să pleci
Și să o smulg eternității,
Chiar dacă lumea se va prăbuși
Sub regretele secunde care va urma...

MENTIUNE SPECIALĂ – POEZIE

**MOHAMED GASSARA
TUNISIA**

Motto: „La glaire”.

La glaire

Je suis né
Je ne sais comment
Ni pourquoi
Un mercredi quelconque
Du calendrier ombrageux
Englué de microbes
Ensanglanté
Tenant une lampe muqueuse
Comme un petit Diogène
Dans l'âpreté du jour
La sage-femme me jette des regards dégueux
M'emmailote
Et murmure à l'insu de ma mère
Je pousse des cris sans nature
Odeur anesthésique
Outillage mafieux
La couleur bleue du genre
Les youyous d'ailleurs
Quelqu'un prie sur mon oreille
L'autre suit les infirmières des yeux
Comme si j'étais une fortune à voler
Mon père est grabataire
Et ma mère engourdie
Je suis seul dès le début
Une existence inéluctable
Du lin sous le dos
Une obscurité faciale

Maigreux printanière
À travers la couveuse
Je vois un avenir barré
Quelques félicitations
Un sinistre calvaire
Quel dieu veillera sur cette glaïre
On me donne un nom majestueux
Une alèse rocheuse
Au sein de laquelle je sommeille
Sans ou avec remords
Le long du trajet.

Rêve et peur

Tu rêves
Comme un cactus
D'une gorgée de sang
Tu rêves ingénument
Ô quel beau rêve
Je rêve les pieds dans la sève
Tu rêves de faire le tour du monde
Les enfants rêvent de devenir médecins
Et moi, je rêve aussi
D'un horizon fidèle
D'un igloo de feu
D'une terre en dentelle
Tu rêves encore
Ne t'arrêtes-tu pas ?
Le rêve approche comme le mont d'acide
Qu'on voit s'éloigner des vitres de la voiture
J'ai peur du rêve
Je me lève
Je colporte les maisons d'antan
Les morts frappent sur mon tympan
La parole héberge les sépultures de mes lèvres
As-tu peur du rêve, toi aussi ?
Un spectre au goût du matin

Une mémoire de vin
Tu augures sans trêve
J'en ai peur
J'ai rêvé de ma mère
Vêtue de nuages
J'ai rêvé d'un saint
Recommander dans son mausolée
J'ai rêvé d'une fille
Sous les roues de l'aube
Le rêve n'est plus une goutte de rosée
Et ton sommeil n'est plus dans les glaïeuls
Alors arrête de culpabiliser ton incubé
Arrête de rêver d'un requin sur une moto
Arrête d'ébranler ton pied déchu
Le rêve est un moment proche
Où tu regretteras
Comme un cactus
Dans la main de l'ombre
Déloge tes rêves
Et regarde-les fuir avec leurs baluchons
Seule la vérité est digne d'accaparer tes jours
Tes instants!

Printemps et être

Je ne peux être ce que je suis
En plein printemps
Ou du mois l'enfant que j'aime
Aux problèmes respiratoires
Je ne peux être un corps
Comme tous les jeunes
Aux intentions lactées
Je ne peux être une âme
Pour désenvouter le pinacle du citronnier
Je ne trouve plus mes mains
Mes pieds
Mes aspirations de nain

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Je ne peux être l'angoisse du grenadier
L'architecture d'un baiser
Une branche essévée
Sans être ce qu'il faut être
Selon le syncrétisme du corps
Fureur, amour, tension, imprécation
Je me lève sans Ève
Je tape un poème sur mon écran marécageux
Je me venge du printemps en croquant une amande verte
J'endeuille le poulain du crépuscule
Absence, gravité, sang sépia, néant floral
J'escalade, je maraude, je rampe
Je meurs comme mon être le veut
Incoercible printemps
Que faire ? Je fête ma kermesse
Éraflure antique, linge déchiré, veines de science-fiction
Je cours, j'endente la carne de l'éternité
J'ébranle, je lis des livres
Ma mère appelle l'exorciseur
Le jour hache la jeunesse
Clé déchue, faveur regimbée, vacarme et divorce
Je mange un oeuf dur contre gré
Je maudis un taxi
Je peins une peine
J'incendie les vergers du désir
Ne t'approche pas, zéphyr venimeux
Je ne peux être ce qu'on m'a dit d'être
Je suis un rien formel
Une lourde ubiquité
Un sens sans essence
De la chair
De la nuit
De l'encre
Date de naissance
Sur la paperasse mensongère
Inutile.

Requête d'outre-tombe

Moineaux

Cessez de boire sur mon crâne

Vous avez becqueté mes obsessions jusqu'aux nerfs

J'ai égaré ma force quelque part

N'est-il pas honteux de calomnier un défunt ?

Fleurs

Cessez de grimper sur mon absence

Cessez de desséver mes veines

Vos couleurs me rappellent mon péché

Ayez pitié de ma terre effritée

Tombe

Protège-moi contre les aveux du soleil

L'isthme est sans frontières

Ne te fais pas des garnitures mensongères

Serre-toi contre moi

Et écrase le désir de vivre à jamais

Amis

Si vous vous me rappelez

Faites l'aumône de cette existence

Apportez-moi la mégère du passé

Ses jambes lui font peine

Laissez-le couler des larmes

Anubis en a besoin

Laissez-le embrasser la chaux de mon épitaphe

Et toi, Dieu

Je n'étais jamais Dante dans la vie

Je suis un poète aux petits mots

J'ai peur des enfers

Aie merci de mes anges d'encre

Et réchauffe ma terre dans les nuits ocre.

La honte

Les gens qui ne rient pas ne sont pas sérieux

Dit Jean Cocteau

Eh bien, je ne suis pas sérieux
Ou je prétends l'être
Maman veut que je rie
Que je souris
La vie ne vaut rien
Je serai entombé demain
Vole, jouis, rougis
Elle me dit
Il faut que je prie
Dieu est sérieux
L'enfer et le paradis
Ris et ne songe plus
Sois le tonnerre terrestre
Sois un moineau dans un ciel de froment
Sois le désordre du moment
Fait-il vraiment rire ?
Je n'ai pas à nourrir une famille
Je ne suis pas coupable non plus
Mon sang est fait de rouille
Je suis de race préoccupante
Les poètes ont toujours la main sur la joue
Comme un petit largué d'école
Je ne ris pas
Je ne dis pas de gros mots
Je ne fais pas tomber une chaise par plaisanterie
Je ne rigole pas avec le serveur
Je ne m'amuse pas sur la déchéance
Je ne fais pas de pétards
Je ne me rappelle même pas quoi fait rire dans le monde
Je ne suis peut-être pas sérieux
Je suis haïssable, je le reconnais
Mais pas pour maman
Pour ma poésie
Laisse-moi avec mon humour propre à moi
J'aime faire la tronche
J'aime écrire (j'aime les lèvres malheureuses)

Le rire n'est que honte inopinée
Une erreur qui ne se purge jamais.

Foetus de feu

Sur le sentier
Tombant de l'utérus de l'aube
Un foetus de feu
Couvert de sang
De haine
De laine
Je le prends dans mes paumes
J'attends une maman farouche
Un papa pour me donner un coup de poing
Une parole obscurcie
Un berger me chassant de son râteau
Je l'embrasse
Il sent l'odeur des planètes
Le feu s'éteint
Innocence avortée
Ciel mal suturé
Je suis sous l'hémorragie de la morale
Les flaques se désertent
Je ne trouve qu'un crachat immonde
Pour baptiser ce brin d'existence
Puis je le dépose sur le perron du temps
Je sonne à la porte
Puis je fuis pour de bon.

SECȚIUNEA ESEU

PREMIUL I – ESEU CĂTĂLIN VERONEL VARGA TURDA, județul CLUJ

Motto: „Acoperit de frunze veștede pe-o stâncă zace Pan. E orb și e bătrân. / ...ochii-i s-au închis – ca melcii – peste iarnă”. (Pan)

MIT ȘI LOGOS LA BLAGA: DESPRE RENAȘTEREA ARHETIPALĂ A POEZIEI

A tăcut desăvârșit o vreme pentru ca miturile să prindă rădăcini întrânsul. Cât timp ele se formau în carnea-i plâpândă, cuvântul tremura pe buze într-o nerostire, într-o căutarea tăcerilor inițiale (*Hronicul și cântecul vârstelor*). Pe sub ochii lui de lapte, tablouri legendare lunecau, vrăjindu-i simțământul de copil. Mărgăritarele distilate în adâncuri vor fi mai apoi aruncate pe pânză. Ele vor constitui în sinea lor un drum inițiativ. Nu înspre Eleusis, ci până dincolo de creație – la Creator, la obârșiile logosice: „*Oh sâmburele negru aruncat în vânt de dinții albi ai Evei*” (*Legendă*).

Astfel, cu timpul, ia naștere hermeneutica blagiană a zeului Pan (gr. „tot, deplin”). Acesta este cunoscut din mitologia greacă (*Victor Kernbach*) drept monstrul jovial care pândește, în păduri, fecioarele (gr. *nymphos*) spre a le murdări. Afemeiat și seducător, cu cap uman și nas cârn, cu coarne, barbă, copite și păr de țap, pastelat sub o expresie libidinoasă, daimonul concupiscentei (cum îl numea *Platon*) lăsa impresia unei dominații universale. Aceasta, însă, până într-o zi, cu adieri blagiane...

Plutarh povestea cum oratorul Epitherses, profesor de literatură, se afla îmbarcat pe-o corabie de mărfuri, cu mulți pasageri, îndreptându-se înspre Roma. Când au acostat pe

insula Palodes, au primit năucitoarea veste a morții lui Pan (fiind daimon, adică ființă supranaturală de rang inferior, și nu zeu [*theoi*], mărețul idol luxurios putea să cadă pradă morții). Toată lumea a rămas împietrită, mai ales că majoritatea lor aveau, asemenea gânditorilor antici, darul de a cerne cu ciurul chibzuielii știrile proaspete despre zei. Povestea s-a rostogolit, cu o forță asemănătoare pietroiului lui Sisif, încât a ajuns până și la urechile împăratului Tiberius Cezar. Acesta a dat ordin să se facă ample cercetări și să se stabilească veridicitatea relatării (*William Hansen*).

Oracolele au păstrat, cu obstinație, tăcerea și au lăsat, în conivență cu Cronos, să se așterne totul pe sub straturi de uitare. Însă cerberii ignoranței n-au putut împiedica muzele să se apropie de urechea mistică a lui Blaga, spre a-i comunica adevărul logosic. Acesta, a întreprins apoi o muncă de bijutier: el a desfăcut fiecare frază șoptită în componentele ei inițiale și le-a reșezat în structurile firești ale mitului, rezultând un text poetic cât mai accesibil, mai direct, mai limpede, scutit de tributul încifrărilor stilistice. Primul tablou al poemului intitulat „Moartea lui Pan” îl prezintă pe eroticul daimon încercând să corupă o tânără fecioară:

„Ca dintr-o nevăzută amforă rotundă / îți verși mlădie
trupul gol în iarbă... / Ca pânea caldă eu te-aș frânge, /
mișcarea ta mi-asvârle clipe dulci în sânge”.

Frumoasa și bestia își dispută reciproc relația magico-erotică. În gesturile lor respiră un mit de întemeiere (*Andrei Oișteanu*). Legenda Sf. Gheorghe îl inspiră pe Blaga să-i ofere puteri fecioarei și cu sabia Logosului să-l străpungă pe balaurul curviei. Aceasta îi leagă trupul libidinos cu brăul ei curat, îl târăște *intra muros* și îl expune în fața tuturor. Damnându-i, mai apoi memoria, îi taie capul, pecetluind triumful iubirii curate, caste pentru totdeauna:

„Frumoaso, / ți-s ochii-așa de negri încât seara / când stau
culcat cu capu-n poala ta / îmi pare că ochii tăi, adânci, sunt

izvorul / din care tainic curge noaptea peste văi...” (*Izvorul nopții*).

Erosul carnal își pierde puterea mantrei doar atunci când este încercuit de zidurile fortificate ale inocenței inimii. În interiorul acestui topos, Pan – cuceritorul amant – se lasă înfrânt de statornicia iubirii Agape: „Subt clopot de vecerne Pan e trist. / Pe-o cărăruie trece umbra / de culoarea lunii a lui Crist” (*Moartea lui Pan*). Ca slujitor al mitului, și nu stăpân al lui, în viziunea blagiană a morții lui Pan, Don Quijote și Sancho Panza se rotesc pe aripile aceleiași mori, împărtaşindu-ne tuturor din vraja iubirilor fără de păcat.

Ultimul tablou al poeziei ni-l reliefează, într-o tușă ternă, implacabilă pe muribundul trubadur, tremurând sub sărutul veninos al timpului, nu al eternității. Retras în scorbura complexelor, în peștera obnubilantă a lui Platon, Pan își trăia ultimele clipe, finalul mărunț al unui destin ce se dorea eclatant:

„Gonit de crucile sădite pe cărări / Pan s-ascunse într-o peșteră... / A treia zi și-a-nchis coșciugul ochilor de foc. / Era acoperit cu promoroacă / și-amurgul cobora din sunetul de toacă. Neisprăvit rămase fluierul de soc” (*Moartea lui Pan*).

Înțelesul adânc din spatele poemului mitic blagian se revelează doar după mai multe relecturi. Mintea postmodernă încearcă doar să pipăie mesajul criptat al reînvierii logosice. De aceea, lectura mitului, la Blaga, se face pe dinăuntru textului, nu pe dinafară. Hegel propunea criticilor conceptul intitulat: „moartea artei”. În cheie hegeliană este vorba, de fapt, despre viața artei, adică specificul trăirii ca atare. Vechea artă totală trebuie să moară pentru ca arta specifică să trăiască rodnic. Pe același filon, erotismul blagian abstract moare și el pentru ca iubirea sa agapică, personală pentru soția Cornelia să trăiască chiar și după moartea lor. În puținele sale poeme erotice, iubita lui nu este descrisă în stil romanțat, fardat, augmentat ridicol, ci ea este însăși definiția dragostei sublime: „Doi suntem gata

s-ajutăm / brândușile ardorii / să înflorească iar în noi” (*Cântec în doi*). Erotismul blagian este neatins de aripa murdară a lui Pan. El comunică o iubire transfigurată, una ce scapă clișeelelor pariziene; iubirea, la Blaga, este un act totalizator, metafizic (*Giorgia Pițoiu*). Dovadă că poetul a asistat nemijlocit la moartea lascivului Pan.

Întocmai unui Sisif modern, poetul din Lancrăm a lăcrimat ridicând în spate întregul munte de păcate, urcându-l spre văzduh, în același timp. Lucian Blaga, în spirit de evanghelist, ne dăruiește o veste bună tuturor: Pan a murit! Erosul adulterin poate fi biruit! Putem, deci, să ne avântăm împreună spre piscul iubirilor curate, acolo unde aerul proaspăt întreține Logosul din carne, hrănindu-l până la măsura bărbatului desăvârșit.

Poemul mitologic blagian despică valurile amoroase de-ntuneric, dezvăluind epopei de plonjări temerare în simbol, de parcă ar spinteca ludic pânțelele balaaurului gastrimarghic, asemenea personajului Iona, creat de Marin Sorescu. Această înscenare mitică exemplară a morții lui Pan, relevă felul original în care figura obiectului sensibil se încheagă la Blaga. O semnificativă tensiune între două spații arhetipale este reliefată aici: spațiul matern, embrionar și cel damnat, expulzat să trăiască (Ion Pop). Erosul crescut la sân și alăptat de către nimfă se năpustește ca un șarpe vinovat. Într-o clipă de neatenție, își vâra colții nemiloși în carnea fragedă, transformând totul într-o marfă de consum. Expulzat să trăiască în lumea formelor nevinovate, el nu știe altceva decât să întineze, să corupă și mai apoi să vitrioleze la nesfârșit.

Se cere vigilență de madonă și castitate de Penelopă. Poetul poate fi un Sfânt Gheorghe care învață tineretul cum să țină sabia Cuvântului în mână, ca astfel să reteze capul blestemat dintr-o singură lovitură. Cântecul de sirenă – acest mal du siècle – se propagă cu înverșunare pe toate canalele media. Privind în jur, exclamăm parcă odată cu poetul: „*Où sont les neiges d’antan?*”...

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Mutatis mutandis, Blaga ne oferă tuturor speranță:
„Mărețul zeu Pan a murit”. Sus inimile!

**PREMIUL II – ESEU
ANDREEA FOLDVARI-LIPOVAN
ZLATNA, județul Alba**

**Motto: „Tânjesec pe streșinile catedralei/medievale duhuri de
pădure”.**

Eseu despre viața și teatrul lui Lucian Blaga

Lucian Blaga este considerat a fi unul dintre cei mai prolifici autori ai perioadei interbelice activând în domenii precum: poezie, dramaturgie, proză, filosofie, eseistică. Primii ani de viață ai autorului au fost sub semnul unei tăceri care i-a pus acestuia pecetea unei persoane „mute ca o lebădă” deoarece până la vârsta de patru ani acesta nu a vorbit, precum o lebădă care cântă doar când moare. Deși a avut parte de o copilărie încercată după ce a început școala în satul natal, apoi s-a mutat la școala săsească din Sebeș, liceul îl face la Brașov, iar din pricina războiului se înscrie la Facultatea de Teologie pentru a nu fi recrutat în armată. Elevul Blaga devine atras de lectură și spune despre ea că este cea „care i-a adus primele mângâieri sufletești”.¹ Perioada liceului este cea care îi deschide drumul spre calea filosofiei, acesta începe să citească din biblioteca tatălui său operele lui Goethe și Schiller, dar are contact și cu scriitori români precum: Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu. Pasiunea pentru filosofie se continuă când reușește să meargă într-o excursie școlară și își cumpără o revistă despre filosofia bergsoniană.

¹ Eugeniu Nistor, *Lucian Blaga-Biografie și destin*, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2019, p. 14.

Anul 1910 este anul său de debut, acesta publicând în revista „Tribuna” poezia *Pe țărni* semnată doar cu inițialele, iar câteva luni mai târziu tot aici reușește să publice poezia *Noapte*. În perioada premergătoare debutului editorial acesta scrie mai multe eseuri filosofice, dar și despre alte domenii care îl interesau precum: matematica și fizica. Tânărul debutează editorial în 1919 cu două volume, unul de poezii intitulat *Poemele luminii* și un altul de aforisme intitulat *Pietre pentru templul meu*. Lucian Blaga consideră că volumul de versuri reprezintă „un dar pe care Ardealul îl face României de ziua Marii Uniri”², deoarece contextul istoric în care a apărut este determinat de terminarea Primului Război Mondial și Marea Unire. Cele două volume au creat un ecou în epocă, fiind discutate intens în cadrul cercurilor și cronicilor literare ale vremii, atrăgând atenția unor personalități importante precum: Sextil Pușcariu, Al. Brătescu-Voinești, Nichifor Crainic. Deceniul următor îi surprinde scriitorului tripla ipostază de debut: poet (*Poemele luminii*, *Pașii Profetului*, *În marea trecere*), dramaturg (*Zamolxe*, *Tulburarea apelor*, *Daria*, *Fapta*, *Înviere*, *Meșterul Manole*), filosof (*Filozofia stilului*, *Fenomenul originar*), dar și încercarea de a obține un post la catedra de estetică din cadrul Universității de Litere și Filosofie din Cluj, post pe care îl primește abia în anul 1938.

Carierea prodigioasă a scriitorului este răsplătită prin numirea ca membru al Academiei Române în anul 1936, la doar 41 de ani, iar la 5 iunie 1937 rostește discursul său consemnat în istoria literaturii prin care spune: „... fac elogiu satului românesc, creatorul și păstrătorul culturii populare, purtătorul matricei noastre stilistice”.³ După instaurarea comunismului la conducerea țării, Lucian Blaga

² Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, apud Eugeniu Nistor, *Lucian Blaga-Biografie și destin*, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2019, p. 21.

³ Idem, *La obârșie, la izvor*, antologie alcătuită și ediție îngrijită de Dorli Blaga, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2019, p. 16.

și opera lui sunt puse într-o umbră, însă scriitorul nu se oprește din a scrie. Acum apar volumele sale de traduceri, ultimele volume care sfârșesc *Trilogia cunoașterii* și *Trilogia cosmologică*, dar reușește să scrie și romanul *Luntrea lui Caron* care apare postum și care vorbește despre trăirile scriitorului din anii '50. Deși, în România acesta nu mai este privit cu ochi buni și este trecut pe lista scriitorilor interziși, în Europa este apreciat și cunoscut, iar în 1946 apare în Italia volumul *Orizont și stil* tradus de Eugeniu Coșeriu și Mircea Popescu.

Cu toate că ultimele decenii ale vieții lui au fost încercate, prin restricția de a publica, demiterea scriitorului de la catedra de estetică a facultății din Cluj, angajarea lui cu jumătate de normă la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române, Lucian Blaga este un pilon al literaturii române interbelice, un reprezentant al modernismului și expresionismului românesc. Datorită studiilor sale efectuate la Universitatea din Viena, autorul a intrat în contact cu poeți expresioniști precum: Stephan George, Rike și Frakl, dar și cu teatrul lui Strindberg, ale căror influențe se pot observa mai târziu în opera acestuia. Lucian Blaga este singurul exponent al acestei mișcări apărute în continuarea supraréalismului prin revolta „împotriva civilizației moderne, propuneau întoarcerea la origini, la mituri, exprimarea elanului vital, a neliniștii metafizice.”⁴ Expresionismul în opera blagiană se poate observa prin aspirația autorului spre absolut, unde creația are funcții magice și liturgice. Drama *Meșterul Manole* stă sub conceptul de expresionism mitic, fiind inspirată din mitul popular al *Monastirii Argeșului* și care se caracterizează prin transcendental, apocaliptic, stihial. Lucian Blaga afirmă că miturile sunt cele care stau la baza creației lui și care sporesc valorile poporului, dar care în teatru reprezintă opoziția dintre transcendență și realitate.

⁴ George Bădăraș, *Modernismul interbelic*, Editura Institutul European, Iași, 2005, p. 40.

Scriitorul alege să-i ofere piesei de teatru un titlu simplu care denumește meseria figuri principale a operei. Protagonistul este singurul dintre cei care muncesc la ridicarea bisericii căruiua îi este precizată funcția, ceea ce îl distinge oarecum față de celelalte personaje și îi arată importanța în lucrarea pe care o are de înfăptuit. Piesa de teatru este compusă din cinci acte și un număr variabil de scene pentru fiecare act.

Primul act se desfășoară în încăperea în care Manole își ținea machetele pentru biserica pe care trebuia să o construiască alături de multe lumânări aprinse, simbol al alungării spiritelor rele. Aici, Manole încearcă să găsească o explicație pentru prăbușirea zidurilor, pentru nereușita încercare de a ridica lăcașul de cult de șapte ani. Starețul Bogumil îl îndeamnă pe meșter și îi spune că singurul mod prin care construcția va rezista este realizarea unei jertfe umane. Însă Manole nu vrea să facă asta deoarece considera că Dumnezeu nu ar cere o astfel de jertfă, ceea ce îl determină pe meșter să se frământa. Protagonistul are un moment în care se întreabă „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?”⁵, ceea ce reflectă natura umană prin care omul se simte părăsit de către divinitate în momentele de cumpănă. Manole poate fi asemănat cu Isus Cristos care spune aproape aceleași cuvinte în momentul în care se află pe cruce și strigă spre Tatăl Ceresc. Găman este și el alături de ceilalți doi și se oferă ca să fie jertfit în zid pentru a duce la capăt misiunea dată de către domnitor. Deși țara este plină de lăcașuri sfinte, această biserică este minunea lui Manole și nu vrea să renunțe la construcția ei, deși totul pare a fi în zadar. Înăuntrul lui Manole se dă o luptă aprigă între demon care îi spune să clădească și între pământ care îi zice să jertfească. În scenă apar apoi cei șase care vin să îl înștiințeze pe Manole că zidurile iar s-au surpat și că acel loc este blestemat și îl aseamănă cu „gura iadului”. Mira, soția

⁵ Lucian Blaga, *Teatru. Proză autobiografică*, Editura Albatros, București 1980, p. 67.

lui Manole este prezentată ca fiind geloasă pe mânăstire, ea se roagă pentru ca lăcașul să nu fie ridicat. Iubirea celor doi este un sentiment pur, iar Mira este o ființă pură lângă care blestemul nu există, ea fiind începutul și sfârșitul ceea ce o poate asemăna cu Isus.

Acțiunea celui de-al doilea act are loc la „ruinele bisericii veșnic reîncepute”⁶ dimineața când încă este întuneric, iar Manole cercetează zidurile surpate, în timp ce meșterii ceilalți dorm. La locul precizat, apare un sol trimis de Vodă care le aduce vești din partea acestuia. Cei nouă meșteri îi spun că totul se întâmplă fără voința lor, dar solul le spune că Vodă nu mai așteaptă și nu mai crede. Manole spune că forța de sub pământ este fără margini și nu se sfârșește, de aceea biserica nu poate fi clădită. Totuși, Manole îi făgăduiește solului că dintr-o singură încercare va reuși să ridice biserica. Cei nouă meșteri cred că Manole a înnebunit, vor să plece și să-l lase să construiască singur. Manole spune atunci că trebuie făcută o jertfă scumpă de om, o jertfă care dă viață, iar persoana jertfită va fi o soție care încă nu a născut, o soră sau o fiică care va veni la ei.

Actul al treilea surprinde suferința meșterilor care nu mai pot dormi de teama ca nu cumva fiica, soția sau sora unuia dintre ei să fie cea sacrificată. Manole a stat toată noaptea lângă zid, dar meșterii nu cred că jertfa va fi din partea lui, considerând jurământul nedrept și îl acuză pe Manole că a știut despre jertfă. Acesta spune că jurământul a fost făcut cu Cel de Sus și că nu poate fi desfăcut. Ca în textul original, soția lui Manole este cea care vine și cea care este menită pentru a se ridica construcția. Când o vede, meșterul înlemnește, nu mai gândește, nimeni nu îi răspunde. Autorul îi caracterizează pe cei prezenți ca fiind „nouă ucigași. Și cu Manole zece...” păstrând formula de adresare din balada populară. Mira vine pentru că starețul i-a spus de jertfa pe care Manole vrea să o facă și vrea să-l

⁶ *Ibidem*, p. 90.

împiedice. Ea nu crede că încă nu este zidit nimeni deoarece aude voci, iar momentul în care ajunge acolo, ea devine altar, o jertfă pentru creație, pentru divinitate. De aici, jertfa omenească devine un joc, iar Manole și Mira se joacă inițial de-a viața, ca în final să se joace de-a moartea. Mira este exponentul potrivit pentru jertfă, ea fiind o viață fără pereche, un trup tânăr care are sânge pur. Jocul este scurt, însă lungă și fără sfârșit e minunea.

Actul al patrulea surprinde zidurile ridicate, meșterii lucrând repede, Manole este agitat din pricina faptei pe care o făcuse. Locul unde a fost zidită Mira este luminat de razele soarelui, ca semn pentru cei neștiutori că acolo se află jertfa care a dus la finalizarea lucrării. Al treilea zidar, un fost călugăr, consideră că în tot răul e și un bine, astfel subliniază ideea că pentru orice creație este nevoie de o jertfă. După ce sacrificiul a fost făcut, construcția se înalță spre cer, simbol al divinității, însă Manole îndurerat pare că aude „vaierul din zid”. Femei care au auzit despre cele întâmplate vin să se convingă de cele auzite. Meșterii lucrează de șapte zile, însă Manole care este pierdut și frânt simte că au trecut săptămâni întregi de când lucrează. Manole nu mai poate, este doar un trup care începe să distrugă ceea ce a construit deoarece o vrea pe Mira înapoi, lucru care nu se poate. Ultimele cuvinte ale Mirei au fost că zidul o strânge precum doar Manole o strângea, ceea ce arată că iubirea lor a fost puternică deoarece chiar și în momentele critice tot la soțul ei s-a gândit.

Ultimul act surprinde imaginea zidarilor care urcă clopotul și care lasă în urmă doar înfăptuirea. Vodă este mândru de construcție și vrea să pună pe stema țării imaginea construcției alături de doi vulturi, simbol al puterii, al conducerii, iar în religia creștină este simbolul evanghelistului Ioan. Manole dă târcoale în jurul bisericii timp de săptămâni, pare îmbătrânit, un trup fără viață. Țara vrea ca Manole să fie judecat pentru omor, însă el spune că Dumnezeu a ridicat biserica și că el a fost doar o unealtă.

Protagonistul crede că Mira se poate trezi precum Cristos după trei zile și vrea să distrugă tot, însă meșterii hotărâsc să-l închidă în turn și astfel Manole cuprins de tristețe și suferință se aruncă de pe biserică.

Acțiunea dramei este plasată într-un timp mitic românesc, în care se petrece ritualul jertfirii umane pe care încearcă să o explice prin elemente ale realității umane, iar sacrificarea iubitei nu este altceva decât o dramă. Autorul explică conceptul creației din cadrul acestei piese de teatru, creație care îl devastează pe creator, creație care are nevoie de jertfă pentru a asigura eternitatea zeității. Din perspectivă sofianică, pentru o creație divină este nevoie de un sacrificiu uman pentru a combate păgânismul din bisericile străvechi în care se practicau diferite ritualuri. Prin urmare, se poate afirma prezența acestui mit al jertfei pentru creație încă din cele mai îndepărtate timpuri, mit folcloric utilizat de către Lucian Blaga pentru a crea o dramă poetică și filosofică prin care să exprime transcendența omului într-un spațiu limitat.

Bibliografie

- Bădărău, George, *Modernismul interbelic*, Editura Institutul European, Iași, 2005.
- Blaga, Lucian, *Teatru. Proză autobiografică*, Editura Albatros, București, 1980.
- Blaga, Lucian, *La obârșie, la izvor*, antologie alcătuită și ediție îngrijită de Dorli Blaga, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2019.
- Nistor, Eugeniu, *Lucian Blaga-biografie și destin*, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2019.
- Tudoran, Eugen, *Lucian Blaga mitul dramatic*, Editura Facla, Timișoara, 1985.

PREMIUL III - ESEU
MARIA-NICOLETA MOCEAN
sat BÂRLIBAȘ, localitate SÂNPETRU DE CÂMPIE,
județul MUREȘ

Motto: „*Orizont și stil*”.

de Lucian Blaga

**Explorând Inconștientul – navigând prin substraturile
creației spirituale**

Studiul face parte din volumul *Orizont și Stil*, reeditat în anul 1969. (Editura pentru Literatura Universală, București, 1969). Lucian Blaga dorește să explice în volumul menționat anterior că în adâncurile psihicului uman se întinde un vast și enigmatic teritoriu cunoscut sub numele de „Celălalt Tărâm” sau inconștientul. Acest concept a captivat imaginația și curiozitatea oamenilor de știință, filosofi și artiști de-a lungul timpului, generând o serie de întrebări și speculații.

Înțelegerea inconștientului nu este însă deloc ușoară. De-a lungul istoriei, s-au conturat diferite perspective și teorii despre natura și funcționarea sa. De la concepția romantistă a inconștientului, ca o entitate mistică și plină de profunzime, până la interpretările moderne, explorarea acestui teritoriu psihic a fost mereu însoțită de mister și intrigă.

Psihologia contemporană, cu ajutorul unor abordări diverse precum psihanaliza, neuropsihologia și psihologia cognitivă, încearcă să aducă lumină în această regiune întunecată a minții umane. Psihanaliza, în special, a adus contribuții semnificative la înțelegerea inconștientului, susținând că acesta este locul unde sunt îngropate dorințe,

traume și motive care influențează comportamentul și gândirea noastră în moduri adânci și adesea neobservate.

Cu toate acestea, există încă multe mistere și aspecte neexplorate ale inconștientului. Este el un rezervor al tuturor experiențelor noastre trecute și un ghid pentru comportamentul nostru viitor? Sau este mai degrabă o rețea complexă de procese mentale automate și instincte primare? Încă nu există toate răspunsurile, iar căutarea lor continuă să fie una captivantă și provocatoare.

Critica adusă concepției despre inconștientul psihic uman, ca „rezervor de fosforescențe putride și haotice”, propune o viziune mai domestică și mai amplă asupra acestuia, reamintind de tradiția romantică. Totuși, această viziune romantică, deși promițătoare, a rămas nespeculată și goală, necesitând să fie umplută acum cu substanță, forme și structuri articulate. Deși ideea despre inconștientul psihic nu este unanim acceptată de psihologi și filosofi, aceasta încă întâmpină rezistențe. Unele critici vin din partea unor gânditori prestigioși, care consideră inconștientul doar ca o „lipsă de conștiință”, iar alții sunt sceptici în privința necesității existenței acestuia în cadrul psihologiei.

Gânditorul german Ludwig Klages, argumentează că inconștientul nu poate fi doar o formă de conștiință, ci ar trebui să fie complet diferit de conștiință. Totuși, critica sa este considerată fragilă și nu reușește să submineze ideea de inconștient psihic.

Ideea de inconștient psihic este văzută ca un punct câștigat în sensul unui postulat teoretic. Cu toate acestea, trebuie să ne concentrăm acum pe elucidarea structurii inconștientului, înțelegând că acesta funcționează în moduri diferite față de conștiință.

În ceea ce privește obiectivele noastre, ne concentrăm pe identificarea factorilor inconștienți care stau la baza fenomenului stilistic în creația spirituală. Această incursiune în inconștient își propune să evidențieze substraturile care contribuie la consistența stilistică a creației spirituale.

În final, este important să subliniem că inconștientul rămâne unul dintre cele mai fascinante și enigmatice domenii ale psihologiei. Deși încă ne aflăm la începuturile înțelegerii sale profunde, este clar că acest aspect al psihicului uman joacă un rol crucial în formarea personalității și în funcționarea mentală. Prin explorarea și înțelegerea inconștientului, putem spera să descoperim noi aspecte ale sinelui și ale naturii umane, care să ne ajute să ne cunoaștem mai bine și să ne dezvoltăm în moduri mai sănătoase și mai autentice. Așadar, „Celălalt Tărâm” rămâne un domeniu vast și nelimitat al psihicului uman, plin de posibilități și de mistere neexplorate.

Bibliografie:

Lucian Blaga, *Orizont și stil*, Editura pentru Literatură Uniersală, București, 1969.

Eugeniu Nistor, *Teoria blagiană despre matricea stilistică*, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 1999.

MENTIUNE ȘI PREMIUL REVISTEI „IZVOARE FILOZOFICE” – ESEU

SORIN GHEORGHE SUCIU
TÂRGU MUREȘ, județul MUREȘ

**Motto: „Nu știi, că numa'n lacuri cu noroi în fund cresc
nuferi?”**

Lucian Blaga. Puncte de observație

A scrie un eseu într¹ Lucian Blaga e o adevărată piatră de încercare, mai ales dacă nu avem la dispoziție o temă dată. Exagerând nițel, încercuirea scrisului blagian într^u aflarea unui punct de pornire ne poate plasa în situația ipotetică a lui Arhimede². Frustrant, bineînțeles, pentru că, oameni fiind, am vrea și noi, mai în glumă, mai în serios, să urnim nițel pământul din loc... Metodic³. Prin urmare,

¹ Folosim această prepoziție din vocabularul limbii române (care, după spusele lui Constantin Noica, i-ar fi putut fi de mare folos și lui Hegel) deoarece ea indică atât direcția și procesul ajungerii „în spre” scopul urmărit, cât și existența, în, modul de a fi în, într-un spațiu pe care, parafrazându-l pe Pascal, nu l-am fi căutat dacă nu l-am fi găsit deja: „Întru înseamnă și în spre și în; așadar spune, nici înăuntru, nici în afară, și una și alta; este un fel de a nu fi în, înțeles ca a fi în; sau, mai degrabă, un a nu fi în, înțeles ca un a fi în; sau, mai degrabă, un a fi în, înțeles ca un a deveni în. Ca atare, el indică deopotrivă faptul de a sta și de a se mișca în, o odihnă care e și neodihnă, după cum exprimă o deschidere către o lume închisă, măcar determinată, ori, sub un alt unghi, o căutare în sinul a ceva dinainte găsit” (Constantin Noica, *Cuvînt împreună despre rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 27).

² „Dați-mi un punct de sprijin și voi muta pământul din loc” (Toomer, Gerald J., *Archimedes*, Encyclopedia Britannica, 12.03.2024, disponibil la <https://www.britannica.com/biography/Archimedes>, accesat la 03.04.2024).

³ Aici deja îl simțim pe Petre Țuțea de mânăcă trăgându-ne: „Ce altceva este metoda decât forma logică a omului căutător, care renunță la puterea zeului revelator. (...) Metoda aceasta [presupusă] cale spre adevăr aparține omului rătăcitor în natură, mereu limitat în voința lui de a-i da de fund,

având în gând o peliculă americană, numită *Vantage Point/Punct de observație*⁴, inspirată, probabil, din ideea lui Akira Kurosawa, la rândul ei ecranizată în *Rashomon*⁵, capodopera cinematografică în care se pune sub semnul întrebării posibilitatea existenței adevărului prin narațiuni ale unui eveniment privit din diferite perspective, ne rostim⁶ eseu de la schimbările radicale de macaz în interpretarea operei blagiene, schimbări efectuate de principalele voci ale criticii literare a României interbelice, respectiv G. Călinescu și E. Lovinescu. Trebuie subliniat, totuși, că Blaga nu a fost singurul beneficiar al acestui „privilegiu”⁷. În acest sens, pornim la drum prin evidențierea contribuției esențiale a lui Blaga în împlinirea generosului orizont al uneia dintre principalele reviste literare interbelice, „Gândirea”, deoarece, pare-se, tot de aici i se trage această schimbare de perspectivă a exponenților criticii literare interbelice... și nu numai. În plus, readucem în discuție și câteva puncte de vedere asupra personalității lui Blaga, apelând la mărturiile unora dintre apropiații

iar inspirația aparține Zeului” (Petre Țuțea, *Reflecții religioase asupra credinței*, Ed. a II-a, cuvânt înainte și îngrijitor ed. Tudor B. Munteanu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p. 36).

⁴ Peter Travis (regizor), *Vantage Point*, Columbia Pictures, S.U.A., 2008.

⁵ Akira Kurosawa (regizor), *Rashomon*, Daiei, Japonia, 1950. Pelicula a dat naștere termenului „efectul Rashomon”, folosit pentru a se ilustra fenomenul nivelului scăzut al credibilității martorilor oculari ai unui eveniment.

⁶ Un alt cuvânt românesc plin de înțelesuri, petrecut în toată adâncimea lui de același Noica, în cartea amintită nițel mai sus.

⁷ De același tratament a avut parte și Vasile Voiculescu, de exemplu. Liviu Grăsoiu subliniază că „monumentala istorie a literaturii noastre nu s-a născut din punerea cap la cap a unor cronici risipite prin periodice; atitudinea lui G. Călinescu este mereu imprevizibilă și dictată, probabil, de o sumedenie de factori ce se întâlneau cu temperamentul său” (Liviu Grăsoiu, *Poezia lui Vasile Voiculescu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 11). Care vor fi fost acești factori care au dus la schimbarea opticii călinesciene asupra poeziei unora dintre marii poeți români, rămâne de văzut.

omului de cultură român, pentru a evidenția consecințele „efectului Rashomon”.

Aflați pe cale deja, primul popas îl vom face în ograda primitoare a „Gândirii”, apreciată astfel de Hugo von Hofmannsthal, reprezentant de marcă al modernității vieneze:

„Noi, scriitorii germani, am fi mândri să avem o revistă literară ca a voastră. O comparație cu «La Nouvelle revue française», sau cu corespondenta ei de peste Rin, «Die Neue Rundschau» e în avantajul «Gândirii»”⁸.

Reamintindu-ne că Blaga a fost unul dintre membrii fondatori ai revistei, relevăm, prin cuvintele sale, una dintre caracteristicile acesteia:

„«Gândirea» a avut câteva linii de conduită, atitudini, orientări, dar la curțile ei personalitatea creatoare n’a suferit niciodată vreo îngrădire. «Gândirea» a îndrumat cu generozitate, dar n’a retezat aripile nimănui. Personalitățile grupate în jurul revistei se întregeau de multe ori, dând publicației siguranță și suplețe și o înfățișare mișcată, de manifestări uneori aproape contrapunctice...”⁹.

De fapt, aceste manifestări contrapunctice l-au atins și pe el, odată cu adâncirea dezacordului avut cu teologii ortodocși¹⁰ de la „Gândirea”. Un exemplu edificator în acest

⁸ Hugo von Hofmannsthal *apud* Emil Pinte, *Gândirea. 1921-1944. Indice bibliografic adnotat*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1998, p. 23.

⁹ Lucian Blaga, *Nichifor Crainic*, în *Gândirea*, an. XX, nr. 6, iunie, 1941, p. 281.

¹⁰ Blaga privea ortodoxia prin prisma matricei stilistice, considerându-se mai degrabă „heterodox” decât ortodox. Când Crainic îl vedea ca pe un Toma d’Aquino al ortodoxiei, Blaga se declara a fi un Toma necredinciosul. Un exemplu despre cum era perceput Blaga de către Dumitru Stăniloae găsim în *Veghea*: „Trebuie să recultivăm portul românesc, doina românească. Blaga n-a văzut prea adânc: spațiul mioritic - deal și vale; deal și vale mai sunt și la alte popoare, dar e o reflexiune a poporului nostru în doină, e o reflexie cum nu e în nicio cântare din Occident; bățaielile lor; nu-i o gândire, nu-i o reflexie, nu-i o contemplație. Și ne-a dus așa intelectualitatea asta cu spiritul ei occidental superficial, cu individualismul acesta...” (Dumitru Stăniloae, *Noi unim*

sens este replica la *Parsifal*, unul dintre articolele definitorii ale lui Nichifor Crainic, care vine din interiorul revistei, de la Tudor Vianu¹¹, și nu de la adversarii literari și/sau ideologici ai acesteia, fapt ce dovedește atmosfera de libertate a aparent eclecticei reviste literare românești.

Pe scurt, redăm cifrele documentate de Emil Pinte, cifre care vorbesc de la sine despre importanța omului de cultură Lucian Blaga în cumpăna „Gândirii”. Astfel, Pinte îl alătură membrilor fondatori ai revistei înființate la Cluj, pe întâi mai, 1921, ca urmare a eforturilor lui Cezar Petrescu, ajutat de Gib I. Mihăescu și Adrian Maniu. Blaga apare încă din primul număr, semnând articolul *Un Copernic al istoriei: Oswald Spengler*, la Rubrica ideilor. Cu 80 de poezii, e unul dintre cei mai publicați poeți de la „Gândirea”. Ca eseist, este pe primul loc. De asemenea, publică articole de memorialistică și este printre cei mai frecvent publicați autori de piese de teatru în paginile „Gândirii”. În fine, dar nu în cele din urmă, are și un număr dedicat exclusiv, cel din decembrie 1934.

Revenind pe făgaș, după acest scurt popas în ograda „Gândirii”, amintim că Mircea A. Diaconu, punând în discuție vinovăția criticii literare, afirmă că „orgoliul adevărilor apodictice ced(e)a(ză) [n.n.] în fața complexi-

luciditatea latină cu sentimentul de taină răsăritean, în *Veghea*, nr. 1, mai - iunie, 2008, p. 3).

¹¹ Subliniind faptul că aproape toți scriitorii români preocupați de problema culturală au cochetat cu ideea maioreșciană a antitezei dintre formă și fond, Vianu îl plasează și pe Crainic în această descendență. „Concepțiunea culturalismului etnic se găsește însă în situațiunea particulară de a nu fi destul de veche pentru a fi intrat în rîndul evidențelor și a fi veche destul pentru a putea fi socotită drept uzată. (...) Dacă totuș printr'o ciudățenie oarecare programul culturalismului etnic ar ajunge să se impună de aci înainte, cultura română, ar descinde hotărît în subdemnitatea unei provincii. Aci stau motivele generației noastre, răzvrătite, inovatoare, progresiste și optimiste. În locul «sufletului etnic» ea vrea să-și scoată un îndreptar din ideea Statului” (Tudor Vianu, *Statul ca îndreptar*, în *Gândirea*, an III, nr. 11, 5 februarie 1924, pp. 241-243).

tății fenomenului literar”¹², remarcând că Blaga este cazul cel mai elocvent, prin situarea sa alternativă, când în tabăra moderniştilor, când în cea a tradiţionaliştilor, fapt ce denotă, procustian, zicem noi, „incapacitatea criticului şi a istoricului literar de a include opera literară într-un model/tipar”¹³. Acuma, suntem convinşi că Lovinescu şi Călinescu erau conştienţi de acest adevăr, chiar dacă, glumind niţel, *Opera aperta*¹⁴ încă nu se ivise pe lume. Lăsând gluma la o parte, ne întoarcem la Diaconu, care observă acea schimbare de macaz la Lovinescu, cel care, în *Istoria literaturii contemporane* din 1926 consideră poezia lui Blaga, alături de cea a lui Emil Isac şi Aron Cotruş, ca fiind „o contribuţie modernistă a Ardealului”, criteriul principal al acestei aprecieri fiind, pe lângă *sincronicitate* şi *saeculum*, „adâncimea în subiect”¹⁵. Autorul sintezei *Poezia de la Gândirea* se întreabă care să fi fost motivele schimbării lovinesciene de optică privitor la opera lui Blaga, schimbări apărute la niţel peste o decadă, într-un compendiu din 1937? Poate devenirea „Gândirii” ca revistă strict tradiţionalistă, deşi Blaga colaborase şi până în 1926 acolo? Sau poate „absenţa explicită a eului” din poezia sa. Ori poate prozodia de tip folcloric? Sau „coborârea inspiraţiei spre universul rural”? Cine ştie, poate toate acestea şi ceva în plus? Pe de altă parte, interesant e că şi Nicolae Iorga îl reconsideră pe Blaga, etichetându-l decadent, deşi fusese entuziasmat la apariţia *Poemelor luminii*. Deh! Imposibil a mulţumi pe toată lumea... iar pe Iorga, Blaga fiind, nici atât¹⁶...

¹² Mircea A. Diaconu, *Poezia de la „Gândirea”*, ediţia a II-a, revăzută, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2008, p. 15.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Umberto Eco, *Opera deschisă*, EPLU, Bucureşti, 1969.

¹⁵ Mircea A. Diaconu, *op. cit.*, p. 15.

¹⁶ Regretabila dispută dintre cei doi a culminat cu evenimentul prilejuit de acceptarea lui Blaga în Academia Română, în special discursul regelui menit a zgândări orgoliul marelui nostru istoric, ceea ce dovedeşte, dacă mai era nevoie, că oameni suntem, cu toţii, supuşi mereu greşelilor

Pe de altă parte, Călinescu pare a nu-și schimba atât de radical viziunea asupra poeziei lui Blaga. Poetul e atins mai mult de umorile criticului cauzate de existența sa în atmosfera „Gândirii”, cu toate că și Călinescu semnează texte în cea mai consistentă rubrică a revistei, Cronica literară, sub pseudonimul Aristarc, deoarece în primii opt ani această rubrică nu a avut titular. Călinescu îl consideră „ortodoxist”, alături de Vasile Voiculescu și Crainic, cu toate că la Blaga nu este vizibil acel element „ortodoxist” programatic. Culmea ironiei e că Blaga, la un moment dat, intră în conflict cu teologii ortodocși de la „Gândirea”, distanțându-se de revistă. Este din nou ilustrativă această schimbare de macaz pentru că într-un număr din 1928 al „Gândirii”, Călinescu „îl prezentase apologetic pe Blaga”¹⁷. Însă, cel mai important aspect al criticii privitoare la poezia blagiană este subliniat tot de Diaconu:

„Constatăm, cu surprindere, împreună cu G. Gană, că Lovinescu și Călinescu îl judecă și situează pe Blaga aproape exclusiv prin prisma primelor două volume – G. Gană se și întreabă dacă Lovinescu a citit *În marea trecere* din moment ce studiul despre Blaga din 1926 este transcris din *Critice*, IX, 1923 –, și asta în timp ce receptivitatea unor poeți ca Pillat și Ion Barbu mută accentul pe volumele ulterioare”¹⁸.

La acest moment al parcursului nostru, trăgând linie și socotind, observăm că doi dintre exponenții criticii literare interbelice românești au schimbat macazul în ceea ce privește interpretarea poeziei acestuia, din motive mai mult sau mai puțin obiective, relevate de exegeții mai recentii ai

omenești. Pentru aprofundarea relației dintre Blaga și Iorga, vezi lucrarea Mihaelei Bacali, *Relația Lucian Blaga – Nicolae Iorga. Între adulție și negație sau o „incrucisare” de destine*, în *Transilvania*, nr. 6, 2016, pp. 37-43, disponibil la <https://revistatransilvania.ro/relatia-lucian-bлага-nicolae-iorga-intre-adulatie-si-negatie-sau-o-incrucisare-de-destine/>, accesat la 03.04.2024.

¹⁷ Mircea A. Diaconu, *op.cit.*, p. 18.

¹⁸ *Ibidem*.

operei omului de cultură care a fost Lucian Blaga. Personalitate complexă, aflată pe valul modernității românești, dar bine ancorat în tradiție, aflat chiar și în grațiile regalității României, Blaga a călcat pe bătători orgolii ale unor alte mari personalități, precum Nicolae Iorga, de exemplu. Prin urmare, atât el cât și opera sa au experimentat rezultatele umorilor unor critici precum Călinescu, de pildă, personalitate histrionică, care a reușit a performa și în sistemul de tristă amintire, sistem în care Blaga a fost complet marginalizat. În acest sens, grăitoare e amintirea lui Gheorghe Grigurcu, cel care povestește de un drum în compania poetului, dinspre „centru” către casa de la periferia Clujului, unde locuia pe atunci, într-o după-amiază ploioasă: „Te-am adus pînă aici ca să vezi că poezia poate crește și din noroi”¹⁹.

Mergând mai departe, ultima haltă a drumului nostru va fi încercarea de a creiona câteva aspecte din personalitatea poetului²⁰. Astfel, amintindu-ne de *Vantage Point*, redăm cuvintele aceluiași Grigurcu:

„Tradiționalul său bun simț protocolar l-a făcut să-mi ceară permisiunea pentru a mă tutui, iar cînd îl salutăm, ridică ceremonios pălăria. Vorbeam «de toate». Simt nevoia de-a corecta imaginea curentă a lui Blaga, cea de taciturn. «Lucian Blaga e mut ca o lebădă»? Mult mai curînd un alint de sine, similar cu orbirea lui Borges. Cu mine n-a fost defel așa. Se dovedea mai mereu cursiv în rostire și chiar iubitor al vorbei de duh. Presupun, cred că nu fără temei, că legenda «omului tăcerii» provine din partea unor foști studenți ai săi, față de care, în pofida amabilității ce-l

¹⁹ Lucian Blaga, apud Gheorghe Grigurcu, *În preajma lui Blaga*, în *România literară*, nr. 20, 2021, disponibil la <https://romanaliterara.com/2021/05/in-preajma-lui-bлага/>, accesat la 04.04.2024.

²⁰ Nu credem că filosoful sau dramaturgul din el se vor fi supărat că dăm înțaietate poetului, având în vedere că acesta integrează toate nivelele de creație ale omului de cultură care e Lucian Blaga, fie și doar dacă ne gândim la etimologia cuvîntului *poet*.

caracteriza și a prețuirii pe care le-o purta, nu putea a nu nutri și rezerve”²¹.

Trebuie să mărturisesc aici de niscăi emoții ce mă copleșiră la citirea acestui text, amintindu-mi de povestirile unui drag profesor de-al meu, de la care aflai cum reușiseră a se salva unii dintre românii de valoare pierzându-se în masa primitoare a corpului didactic preuniversitar românesc, în anii prigoanei din era proletcultistă. De pildă, ca tânăr student al zilelor noastre, nu-i ușor a-ți imagina cum un fost diplomat de valoare al României interbelice să răspundă protocolar la salutul elevilor de clasa a IV-a, prin reverență și ridicarea pălăriei.

Revenind la oile noastre, însă, constatăm că ne cam fuge pământul de sub picioare, dacă e să ne amintim de zisa lui Arhimede. Deh! Coala albă-i pe sfârșite și nici moș Timp nu mai are răbdare. Mai adăugăm, totuși, o imagine de pe un pod din Cluj, unde un grup de tineri poeți, dintre care unul mai abitir, îl supune unui tratament ireverențios, eufemistic vorbind, pe-al lor mai mare confrate, „mut ca o lebădă”:

„Baconsky singur s-a desprins din grup și ne-a făcut – el, fiul de popă, marele amator de mobilă aristocratică – gestul acela țigănesc, scabros, din cot... Am rămas stupefiat. Blaga înverzise. Nu și-a revenit nici când ne-am despărțit. Atâta mi-a spus: «Am să-l trăznesc!»”²².

Evident, punctele de observație se schimbă, la fel ca interpretările, mai ales când dispar constrângerile ideologice. Peste ani, și perspectiva lui A. E. Baconski asupra lui Blaga s-a schimbat, așa cum, în același interviu, I. D. Sârbu remarcă:

„Cu moartea pe moarte... Dar povestind. Deci, nu-l mai văzusem din 1955, cunoșteam foarte bine schimbarea sa la

²¹ Gheorghe Grigurcu, *op. cit.*

²² I. D. Sârbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, ediția a doua, Scrisul Românesc, Craiova, 1996, în fragment disponibil la <https://www.cotidianul.ro/a-e-baconsky-un-pupincurist-sovietic-a-produs-un-ortodox-filo-american-si-mai-nou-crestin-democrat/>, accesat la 04.04.2024.

față, recunoșteam locul de frunte pe care – de astă dată, pe merit – îl ocupa în literatura română. Îl citeam – și-l admiram. Admiram mai ales ce spunea el acum despre Lucian Blaga. Trecutul era mort, în fața istoriei deveniserăm confrăți și colegi de breaslă”²³.

De trăznit, însă, nu Blaga l-a trăznit pe Baconski²⁴... sau poate... cine știe? Nebănuite sunt căile Domnului.

Și iată-ne ajunși la finalul călătoriei noastre! Ei! Nu chiar, deoarece punctele de observație în ceea ce privește opera lui Lucian Blaga sunt multe, puzderie chiar, precum stelele pe cer, oglindite în ochii pământului... ce nuferi nasc... în creierii munților... și peste care lin se-așterne... transcendentul...

Bibliografie

Bacali, Mihaela, *Relația Lucian Blaga – Nicolae Iorga. Între adulație și negație sau o „incrușiare” de destine*, în *Transilvania*, nr. 6, 2016.

Blaga, Lucian, *Nichifor Crainic*, în *Gândirea*, an. XX, nr. 6, iunie, 1941.

Diaconu, Mircea A., *Poezia de la „Gândirea”*, ediția a II-a, revăzută, Editura Ideea Europeană, București, 2008.

Eco, Umberto, *Opera deschisă*, EPLU, București, 1969.

Grăsoiu, Liviu, *Poezia lui Vasile Voiculescu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977.

Grigurcu, Gheorghe, *În preajma lui Blaga*, în *România literară*, nr. 20, 2021, disponibil la <https://romanaliterara.com/2021/05/in-preajma-lui-bлага/>, accesat la 04.04.2024.

Kurosawa, Akira (regizor), *Rashomon*, Daiei, Japonia, 1950.

Noica, Constantin, *Cuvînt împreună despre rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1987.

Pintea, Emil, *Gândirea. 1921-1944. Indice bibliografic adnotat*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1998.

Sârbu, I. D., *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, ediția a doua, Scrisul Românesc, Craiova, 1996.

Stăniloae, Dumitru, *Noi unim luciditatea latină cu sentimentul de taină răsăritean*, în *Veghea*, nr. 1, mai - iunie, 2008.

Toomer, Gerald J., *Archimedes*, Encyclopedia Britannica, 12.03.2024, disponibil la <https://www.britannica.com/biography/Archimedes>, accesat la 03.04.2024.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Omul a murit în cutremurul din 1977.

Travis, Peter (regizor), *Vantage Point*, Columbia Pictures, S.U.A., 2008.

Țuțea, Petre, *Reflecții religioase asupra credinței*, Ed. a II-a, cuvânt înainte și îngrijitor ed. Tudor B. Munteanu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013.

Vianu, Tudor, *Statul ca îndreptar*, în *Gândirea*, an. III, nr. 11, 5 februarie 1924.

MENȚIUNE ȘI PREMIUL REVISTEI „DACICA LATINITAS” – ESEU

ANA MARIA FRICIU
TOPLIȚA, județul HARGHITA

Motto: „*Trilogia Culturii*”.

Lucian Blaga despre personanță

Studiul dedicat fenomenului stilistic face parte din volumul *Orizont și stil*, publicat de Lucian Blaga în 1936 (București, Fundația pentru Literatură și artă „Regele Carol II”). Volumul menționat este cartea de deschidere a celei mai împlinite părți din sistemul filosofic blagian: *Trilogia Culturii*, din care mai fac parte cărțile: *Spațiul mioritic*, *Geneza metaforei și sensul culturii*.

Lucian Blaga, unul dintre cei mai de seamă filosofi și poeți români, a adus o contribuție deosebită în înțelegerea complexității ființei umane prin opera sa. În fragmentul consacrat conceptului de „personanță”, Blaga dezvăluie profunzimea inconștientului și influența sa asupra conștiinței umane, evidențiind modul în care inconștientul se infiltrează în conștiință și îi conferă acesteia nuanțe și profunzimi uluitoare. Pentru a înțelege mai bine această idee, este esențial să explorăm rolul observației în raport cu inconștientul și cum acesta se manifestă atât individual, cât și colectiv (la colectivități mai mici sau mai mari, de la

familiei până la grupuri umane, grupuri etnice, popoare și națiuni).

În primul rând, Blaga subliniază că inconștientul depășește barierele conștiinței în mod fundamental. El argumentează că, cunoașterea inconștientului nu este posibilă decât pe temeuri constructive, sugerând că există un teren vast și adânc al psihicului care scapă observației directe. Această credință în existența inconștientului este fundamentată pe convingerea că nu există fenomene psihice fără sens, iar această idee deschide porți către explorări metafizice și psihologice complexe.

În ceea ce privește metodologia, observația joacă un rol crucial în înțelegerea inconștientului. Înainte de a enunța ipoteza inconștientului, observația (introspectivă sau analogică) ne permite să identificăm și să înțelegem faptele psihologice care, în ordinea conștiinței, par absurde sau suspendate în vid. Apoi, odată ce ideea inconștientului este acceptată, observația dirijată, înrămată de teorie, ne ajută să identificăm aspectele și fenomenele de conștiință care ar putea fi interpretate ca o prelungire sau reflex al inconștientului. Blaga subliniază că inconștientul este o forță persistentă și dinamică în viața noastră conștientă. El vorbește despre „personanța” inconștientului, o calitate care conferă psihicului uman nuanțe și profunzimi inimaginabile. Acest fenomen se manifestă în mod special în procesul creației spirituale, evidențiindu-se în lucrările artistice sau în momentele de inspirație (Lucian Blaga, *Orizont și stil*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, pp. 50-51).

Procesul de „sublimare” a conținutului inconștient, discutat și de psihanaliști, este complementat în lucrarea lui Blaga de conceptul de „personanță”. Acest proces permite conținuturilor inconștiente să apară în conștiință, scăzute ca un ecou, dar autentice și nedeghizate. Personanța este descrisă ca fiind o însușire prin care inconștientul pătrunde în structurile și conținuturile conștiinței, oferindu-i acesteia

relief, adâncime și plasticitate. Blaga argumentează că viața conștientă este îmbogățită și modelată de influența personanței inconștientului, care se manifestă în mod special în procesele de creație spirituală, cum ar fi arta.

În concluzie, lucrarea lui Lucian Blaga despre inconștient și personanță ne îndeamnă să explorăm adâncimile psihicului uman și să recunoaștem influența profundă pe care o are inconștientul asupra conștiinței noastre. Prin intermediul observației și a unei abordări constructive, putem începe să descifrăm aceste mistere și să ne îmbogățim înțelegerea asupra naturii umane. Gânditorul oferă o perspectivă profundă asupra naturii umane și a relației complexe dintre conștient și inconștient. Prin conceptul de „personanță”, el ne invită să explorăm adâncimile psihicului uman și să recunoaștem importanța influenței inconștientului în modelarea vieții noastre conștiente (*ibidem*, p. 48).

Bibliografie

Blaga, Lucian, *Orizont și stil*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936.

Nistor, Eugeniu, *Conceptul de spațiu mioritic în filosofia lui Lucian Blaga*, Târgu Mureș, Editura Ardealul, 2007.

Idem, *Lucian Blaga – filosof al culturii*, Târgu Mureș, Editura Mentor, 2014.

SECȚIUNEA TRADUCERE

Comisia de jurizare a lucrărilor domeniului **Traducere** a avut următoarea componență: prof. univ. dr. Cristian STAMATOIU, Târgu Mureș – președinte, prof. Rodica HĂPREAN, Sebeș, prof. Cornelia COSMA, Sebeș, prof. Ioana BARBU, Sebeș, prof. Lucia DREGHICIU și prof. Codruța RAHOVEAN – membri.

PREMIUL I – TRADUCERE

TIMEA VODĂ-BATHA TOPLIȚA, județul HARGHITA

Motto: „I took a deep breath and listened to the old brag of my heart. I am, I am, I am”. (Sylvia Plath)

Hronicul și cântecul vârstelor

Timpul ni-l iroseam în joacă aproape neîntreruptă. Cugetul nostru își învăța imperativele de la păsări și flori, astfel că datoria noastră era numai aceea de a crește. Uneori puteam să fim, totuși, și folositori gospodăriilor, cel puțin de la margini. Cădea asupra noastră sarcina de a ne duce după-amiază cu găștele, la pășune, „sub arini”, un loc în partea mai de sus a satului, între iaz și răzoare. Locul era pe-atunci cuprins de arini stingheri și de pajiște. Luaserăm obiceiul de a sta-ntr-o rână la umbra unui arin, din care cădeau arome amărui peste noi, în timp ce puii de găscă, cu un dulce găgâit conversau întinzându-și gâturile lungi unul spre celălalt, și se împrăștiu în căutarea ierbii și a troscotelului. Din când în când, unul dintre noi trebuia să se ridice să controleze, dacă găștele n-au trecut râul pe pășunea vitelor. De altfel, pentru astă treabă, în primul rând, eram puși pe pază. În

mijlocul cercului nostru, după-amiezile deveneau parcă mai lungi, după cum erau jocurile și poveștile. Ne istoriseam, în termeni pe care priceperea nu-i putea consuma, culeși din văzduh și de la feciorii fără rușine, întâmplări mai vechi sau mai noi, din cutare sau cutare uliță, și evenimente suspecte, acoperite de noapte, din cronica erotică a satului. Sau născoceam cu închipuire drăcească vreo cruzime ce urma s-o ducem la îndeplinire pe socoteala mai ales gușăților, tonților, zănaticilor sau bicusnicilor din localitate. Blestemățiile plănuite nu erau totdeauna inofensive, căci uneori ne dădeau îndemn, fără de astâmpăr până ce le duceam la capăt. În acest cadru de completă nuditate a naturii răsărea în noi flora confuză a tuturor instinctelor și ciuguleam din ciorchinii celor mai varii stricăciuni ale închipuirii cu desăvârșită nevinovăție. După dezmăturile și alergările fără frâu ale imaginației, cea mai mare mulțumire a noastră era să ne întoarcem seara acasă cu găștele sătule. Din asta ne făceam un punct de onoare. Gușile găștelor trebuiau să fie doldora, adică asimetric umflate de o parte a gâtului până sus, aproape de apertura urechii. Descoperirăm și calea de a sili găștele să pască mai mult decât le era pofta: pentru aceasta era de ajuns să nu le lăsăm nici o clipă să se odihnească pe abdomen. Am remarcat că găștele mânate neîntrerupt deveneau în fața firelor de iarbă un fel de automate consumatoare, ce se declanșau de la sine. Când gușile prezentau contururi onorabile, o luam agale, cu pâlcurile prin sat. Ne arătam mândri de isprava noastră, și pe bună dreptate, căci noi eram aceia cari descoperiserăm metoda de a obține guși de-o performanță ce nu lăsa nimic de dorit. Într-o seară, când să-mi culeg găștele de sub arini, ia-le de unde nu-s! Un ceas rău, o clipă de nebăgare de seamă sau pizma altor puteri intervenise în slujba noastră. Era sigur că găștele, folosindu-se de neatenția noastră, trecuseră gârla. Am luat și eu apa în diagonală, am descins pe celălalt țărm, dar nu le-am mai dat de urmă. Căutai pe unde putui până târziu. Îmi ascuții urechile, în dreapta, în

stânga. Nimic! În cele din urmă am fost nevoit s-o iau spre casă, să-mi mărturisesc, cu un simțământ de scrâșnire, păcătoșenia. Era, orice s-ar spune, un dezastru: să-ți lipsească cincisprezece găște! De m-aș fi întors cel puțin cu una-două! Dar nu! La apelul nominal nu mi se răspunse cu nici un găgâit. Mi-am rostit fără înconjur, singur, sentința, numindu-mă „porc de cîne”, iar Mama și cu Tata m-au lăsat sa plâng. Pe urmă Tata îmi zise: „Haid’ cu mine!”. Ca un păcătos ce mă simțeam, pornii trecând lângă Tata. O luarăm prin „guruieț” spre biserică, de-acolo am cotit în ulița din fundul grădinilor. Încotro o țineam pe cărări atât de întortocheate? Eram nerăbdător s-o știu, dar Tata nu-și grăbea pasul. Mă ducea oare până în Șirini, un câmp neted către cetatea Bălgradului, ca să mă arunce în sorbul de nămol, fără fund, despre care se spunea c-ar fi „gura iadului”? Ne-am oprit la capătul de deasupra al uliței de mijloc ce taie satul de-a curmezișul. Ajunserăm în fața „călășturii”, un colț de răzor închis cu garduri înalte, unde jitarii și paznicii adunau toate vietățile domestice găsite în abateri de la pravila câmpului. Tata a plătit „gloaba” reglementară, câțiva bani de fiecare găscă, iar eu putui să-mi scot pîlcul din călăștură. Acum îmi îndrumam iarăși cărdul prin sat în bătaia lunii. Niciodată nu-mi văzusem găștele cu gușile așa de pline! Pe calea pierdută, pe unde rătăciseră, au dat de trifoi și varză. Eram de două ori fericit. Fericit că Tata nu m-a lepădat în sorb, și fericit că mi-am găsit „sufletele”. „Pentru gloaba ce-ai plătit, zic eu ca să leg vorbă cu Tata, încaltea de-ar fi murdărit cum se cuvine pajiștea vitelor! Da’ ce? Numai vitele să aibă iarbă mare, găștele nu?”. Vorbele mi le-am spus și pentru ca să întrebuițez cuvântul „încaltea” ce nu era uzual în sat dar pe care îl auzisem într-una din zile de la un trecător străin. Tata și-a ascuțit urechea zâmbind, când auzi cuvântul și-l rosti în șoaptă și el: încaltea.

Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Editura Hyperion, Chișinău, 1993, pp. 199-201.

Chronicle and Song of Ages

We used to play ducks and drakes with our time, in virtually unceasing recreation. Birds and flowers were teaching the fundamental truths of our conscience, therefore our liability was solely to grow up. At times, however, we could also be useful to our households, at margins, at least. Taking the geese to the grazing field in the afternoon, „underneath the alder trees”, a spot in the northern part of our village, betwixt the pond and the balk, was a task that had been set before us. At that time, the spot used to be embraced by solitary alder trees and lawn. We would recline on one side, in the shade of an alder tree, whence bitterish fragrances were falling down on us, whilst the chicks were chattering with their sweet honk, stretching their long necks one towards the other and scattering in search of grass and chickweed. Now and then, one of us had to stand up and make sure that the geese had not crossed the river, to the grazing field of the cattle. It was precisely for this task that we had been placed on the watch, for that matter. It seemed as if, in our circle, the afternoons were growing longer, in the same manner as the games or the fables were. We would recount, in words beyond our comprehension, picked up from thin air, from shameless lads, both older and more recent happenings, covered by darkness, from so-and-so lane, as well as doubtful occurrences, from the erotic chronicle of our village. Other times, with devilish imagination, we would think up some cruelty that we would carry out particularly at the expense of the goitrous, the snuffler, the thick-headed, the scatter-brained or the weakling in the village. The knavish acts were not always schemed, as they would incite us incessantly, until we would carry them through. In this frame of nature's utter nudity, the blurry flora of every instinct would sprout inside of us, and we would nibble at

the cluster of the most various corruption of imagination, with thorough naiveté. Following the debaucheries and the unrestrained flows of imagination, our greatest satisfaction used to be to return home with the geese full to satiety. This we laid down as a matter of honor. The gizzards of the geese needed to be crammed, that is asymmetrically swollen on the one side of the neck, high up, close to the aperture of the ear. We have even discovered the way to constrain the geese to gaze more than they had desired; in order to do that, it was sufficient not to allow them to rest on their bellies, not even for a moment. We have noticed that, if driven on ceaselessly, in front of grass blades, the geese would turn into some self-acting consumers, that could be set afoot by themselves. As soon as the gizzards displayed honorable outlines, we would saunter with our gaggles through the thorp. We used to take pride in our deed, and with good reason, since we were the ones that had discovered the way to obtain gizzards of a notable feat, that left nothing to be desired. One evening, when I was just about to gather my geese from underneath the alder trees, they had vanished in thin air! It was the evil eye, a moment of inattention or the envy of other forces, that had worked against us. It was certain that, taking advantage of our lack of attention, the geese had crossed the brook. I crossed the water myself diagonally, I reached the other bank, but I did not come across them. I had been searching everywhere I could, until it grew late. I pricked up my ears, to the right, to the left. Nothing! Eventually, I needed to head home, to admit that wretchedness to myself, with a feeling of grudge. It was, no matter what, an absolute disaster: fifteen geese to be missing! Had I taken back at least one or two! But, no! The roll call – returns not even a single honk. I pronounced my sentence in plain terms, calling myself a „snick-thief”, and Mother and Father let me cry. After that, Father said to me; “Come with me!” Guilty as I was feeling, I set out, close to Father. We went through the hillock, towards the

church, there we turned into the alley at the back of the gardens. Where were we heading, on these meandering lanes? I was eager to find out, but Father was not mending his pace. Was he, indeed, taking me as far as Șirini, a smooth field towards the fortress of Bălgrad, so as to throw me into the bottomless whirl of mud, that, rumor has it, could be the “thresholds of Hades”. We came to a halt at the upper end of the middle lane that goes through the village crosswise. We reached the „cloister”, a piece of baulk, enclosed by high fences, where field guards and watchmen would gather up every domestic creature found to have turned aside the code of the field. According to the regulation, Father paid the “duty”, a few coins for each goose, so I was able to take my gaggle out of the cloister. There I was, leading once again my gaggle through the village, in moonlight. Never had I seen my geese with their gizzards so full. While gone astray, they had found clover and cabbage leaves. I felt twice blessed. Blessed because Father had not abandoned me in the whirl, and blessed because I had managed to find my „souls”. „For the duty that you paid”, I said, only to engage Father in conversation, „leastwise they should have soiled the cattle field properly! I mean, what? Only the cattle are supposed to have good grass, whereas the geese are not? I said those words so as to use the word „leastwise”, too, a word that was not common in our village, but one that I had heard one of those days from an unknown visitor. Hearing that word, Father pricked up his ears smiling and whispered it, too: „leastwise”.

**PREMIUL II – TRADUCERE
SOFICA RUSU
SEBEȘ, județul ALBA**

**Motto: „Soarele-n zenit ține cântarul zilei”.
(*În marea trecere*, de Lucian Blaga)**

Psalm

O durere totdeauna mi-a fost singurătatea ta ascunsă,
Dumnezeule, dar ce era să fac?
Când eram copil mă jucam cu tine
Și-n chipuire te desfăceam cum desfaci o jucărie.
Apoi sălbăticia mi-a crescut,
Cântările mi-au pierit,
și fără să-mi fi fost vreodată aproape
te-am pierdut pentru totdeauna
în țărână, în foc, în văzduh și pe ape.

Între răsăritul de soare și-apusul de soare
sunt numai tină și rană.
În cer te-ai închis ca-ntr-un coșciug.
O, de n-ai fi mai înrudit cu moartea
Decât cu viața,
mi-ai vorbi. De acolo de unde ești,
din pământ sau din poveste mi-ai vorbi.

În spinii de-aici, arată-te, Doamne,
să știu ce aștepți de la mine.
Să prind din văzduh sulita veninoasă
din adânc azvârlită de altul să te rănescă sub aripi?
Ori nu dorești nimic?
Ești muta, neclintita identitate
(rotunjit în sine a este a),
nu ceri nimic. Nici măcar rugăciunea mea.

Iată stelele intră în lume
deodată cu întrebătoarele mele tristeți.
Iată, e noapte fără ferestre-n afară.
Dumnezeule, de-acum ce mă fac?
În mijlocul tău mă dezbrac. Mă dezbrac de trup
Ca de-o haină pe care-o lași în drum.

Psaume

Une douleur a toujours été pour moi ta solitude cachée,
Seigneur, mais que pouvais-je y faire ?
Enfant, je jouais avec toi
et en imagination je te démontais comme on démonte un
jouet.
Plus tard ma sauvagerie s'est accrue,
mes chansons ont péri,
et sans que tu me fusses jamais proche
je t'ai perdu pour toujours
dans la poussière, dans le feu, dans l'air et sur les eaux.

Entre le lever et le coucher du soleil
je ne suis que boue et plaie.
Dans le ciel tu t'es renfermé comme dans un cercueil.
Ô, si tu n'étais plus apparenté à la mort
qu'à la vie,
tu me parlerais. De là d'où tu es,
depuis la terre ou des contes, tu me parlerais.

Dans les épines d'ici, montre-toi, Seigneur,
pour que je sache ce que tu attends de moi.
Dois-je saisir au vol la lance empoisonnée
que quelqu'un d'autre de l'abîme a jetée afin de te blesser
sous les ailes ?
Ou bien tu n'as aucun désir ?
Tu es la muette, l'inébranlable identité
(arrondi en soi-même le « a » reste toujours un « a »)
tu ne demandes rien. Pas même ma prière.

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Regarde, les étoiles font leur entrée dans le monde
en même temps que mes tristes questions dépourvues de
réponses.

Regarde, il fait nuit noire sans fenêtres au-dehors.

Seigneur, à partir de maintenant que vais-je devenir?

En toi je me déshabille. Je me défais de mon corps
comme d'un habillement qu'on abandonne sur le chemin.

Din cer a venit un cântec de lebedă

Din cer a venit un cântec de lebedă.

Îl aud fecioarele ce umblă cu frumuseți desculțe
peste muguri. Și pretutindeni îl aud eu și tu.

Călugării și-au închis rugăciunile
în pivnițele pământului. Toate-au încetat
murind sub zăvor.

Sângerăm din mâini, din cuget și din ochi.

În zadar mai cauți în ce-ai vrea să crezi.

Țărâna e plină de zumzetul tainelor,

dar prea e aproape de călcâie

și prea e departe de frunte.

Am privit, am umblat, și iată cânt:

cui să mă-nchin, la ce să mă-nchin?

Cineva a-nveninat fântânile omului.

Fără să știu mi-am muiat și eu mâinile

în apele lor. Și acum strig:

O, nu mai sunt vrednic

să trăiesc printre pomi și printre pietre.

Lucruri mici,

lucruri mari,

lucruri sălbatice – omorâți-mi inima!

Un chant de cygne est descendu du ciel

Un chant de cygne est descendu du ciel.

L'entendent les vierges qui marchent pieds nus en étalant
leur beauté
au-dessus des bourgeons. Et partout nous l'entendons aussi,
toi et moi.

Les moines ont renfermé leurs prières
dans les caves de la terre. Toutes les prières ont cessé,
en mourant verrouillées.

Nous saignons de nos mains, de nos esprits et de nos yeux.
En vain cherche-t-on ce en quoi on voudrait croire.
La poussière de la terre est pleine du murmure des secrets,
mais elle se trouve trop près des talons
et trop loin du front.
J'ai regardé, j'ai erré et voilà que je chante:
à qui me soumettre, devant quoi me prosterner?

Quelqu'un a empoisonné les puits de l'homme.
Sans m'en rendre compte j'ai trempé mes mains moi aussi
dans leurs eaux. Et maintenant je crie:
Ô, je ne suis plus digne
de vivre parmi les arbres et les pierres.
Vous, petites choses,
grandes choses,
choses sauvages – tuez mon cœur!

Semne

Porumbii-proroci își scaldă
aripile înnegrite de funingine
în ploile de sus.
Eu cânt –
semne, semne de plecare sunt.

Din orașele pământului
Fecioarele albe vor porni
cu priviri înalte către munți.

Pe urma lor vor merge tineri goi
spre sori păduratici,
și tot ce e trup omenesc purcede
să mai învețe odat’
poveștile uitate ale sânelui.

Mi-am pecetluit cu ceară casa,
să nu mai întârziu
unde jocuri și răstigniri
n-or mai trece pe uliți
și nici o adiere de om
din veac în veac pe subt bolți.
Poduri vor tăcea.
Din clopote avântul va cădea.
Din depărtatele sălbăticii cu stele mari
doar căprioarele vor pătrunde în orașe
să pască iarba rară din cenușă.
Cerbii cu ochii uriași și blânzi
intra-vor în bisericile vechi
cu porțile deschise,
uitându-se mirați în jur.
Lepădați-vă coarnele moarte,
Bătrânilor cerbi,
cum pomii își lasă frunza uscată,
și-apoi plecați:
aci și țărâna înveninează,
aci casele au încercat cândva
să ucidă pe copiii omului.
Scuturați-vă de pământ
și plecați,
căci iată- aici vinul nebun al vieții
s-a scurs în scrum,
iar orice alt drum duce în poveste,
în marea, marea poveste.

Signes

Les colombes augurales baignent
leurs ailes de suie
dans les pluies tombant du haut du ciel.
Moi, je chante –
ce sont des signes, signes de partance.

Des cités de la terre,
des vierges vêtues de blanc partiront,
leurs regards rivés vers le haut des montagnes.
Sur leurs traces, des jeunes hommes nus iront
vers les soleils sylvestes,
et tout ce qui a corps humain partira
afin de retrouver
les contes oubliés du sang.

J'ai scellé de cire la porte de ma maison
pour ne plus m'attarder
dans ces rues
où ni jeux ni crucifixions ne passeront plus
ni souffle d'homme ne passera sous ses voûtes pour les
siècles des siècles.
Les ponts se tairont.
Des cloches l'élan tombera.
Des lointains mondes sauvages où luisent de grandes étoiles
seules les biches entreront dans les villes
pour y paître l'herbe rare parmi les cendres.
Des cerfs aux yeux immenses et doux
pénétreront dans les vieilles églises
par les portes ouvertes,
jetant autour d'eux un regard étonné.
Laissez choir vos bois morts,
vieux cerfs,
Tels les arbres qui laissent tomber leurs feuilles sèches,
et ensuite partez :

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

ici la poussière même empoisonne,
ici jadis les maisons ont tenté
de tuer les enfants de l'homme.
Secouez-vous de la terre
et partez,
car voilà - ici le vin fou de la vie
s'est écoulé dans les cendres,
mais tout autre chemin mène au conte,
au grand conte, à l'éternel conte.

PREMIUL III – TRADUCERE

SORIN GHEORGHE SUCIU
TÂRGU-MUREȘ, județul MUREȘ

**Motto: „Nu știi, ca numa'n lacuri cu noroi în fund cresc
nuferi?”.**

Izvorul nopții

Frumoaso,
ți-s ochii-așa de negri încât seara
când stau culcat cu capu-n poala ta
îmi pare
că ochii tăi, adânci, sunt izvorul
din care tainic curge noaptea peste văi
și peste munți și peste șesuri
acoperind pământul
c-o mare de-ntuneric.
Așa-s de negri ochii tăi,
lumina mea.

The Spring of Night

My beautiful,
so black thine eyes are in the evening,
that when my head is resting in thy lap,

I see thine eyes so deepened
as they become the spring of night,
which flows through vales, mysteriously,
and through the mountains and through the plains
an endless sea of darkness
as cover to the earth.
That black thine eyes are,
my gentle light.

Vei plânge mult ori vei zâmbi?

Eu
nu mă căiesc,
c-am adunat în suflet și noroi –
dar mă gândesc la tine.
Cu gheare de lumină
o dimineață-ți va ucide-odată visul,
că sufletul mi-așa curat,
cum gândul tău îl vrea,
cum inima iubirii tale-l crede.
Vei plânge mult atunci ori vei ierta?
Vei plânge mult ori vei zâmbi
de razele acelei dimineți,
în care eu ți-oi zice fără umbră de căință:
„Nu știi, că numa-n lacuri cu noroi în fund cresc nuferi?”

Will Thou Weep or Will Thou Smile?

I
do not repent,
for in my soul I've gathered mud as well –
but, sure, I have thee in my mind.
With claws of light
a morn, someday, will slay thy dream,
because my soul... so clean it is,
as needed by thy thought,
and as your love's heart sees it.

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Will thou weep, then? Will thou forgive?
Will thou weep or will thou smile
of that morn's rays,
when I'll tell thee, no shadow of remorse:
'Thou do not know, that water lilies only grow in lakes with
muddy beds below?'

Ardere

Ființă tu – găsi-voi cândva cuvenitul
sunet de-argint, de foc, și ritul
unei rostiri egale
în veci arderii tale?

Al seminției mele cel din urmă sunt.
Pumn de lumină - tu, pumn de pământ. Tu rodie,
Tu floare mie, cu puteri de zodie,
unde și când găsi-voi singurul cuvânt
în cercul nopții să te-ncânt?

Nepriceput pe lângă vetre
dar înțeles de zei și pietre,
cuvântul unde-i – ca un nimb
să te ridice peste timp?

Cuvântul unde-i – care leagă
de nimicire pas și gând?
Mă-ncredințez acestui an, tu floare mie,
ca să sfârșesc arzând.

Burning

Thou being - will I, someday, be able to find the right
of silver sound, of fire, and the rite
of an exquisite phrasing
to match thy deathless burning?

I'm from my kin the last.

Fist of light – thou, fist of dirt. Thou pomegranate,
Thou to me flower, with zodiacal might,
when will I find the one word right
to charm thee in the ring of night?

Unskilled along the earthly hearths
but understood by stones and gods,
where is the word – an aura like
to send thee up, above the time?

Where is the word – the one to bind together
footstep and thought to nothingness?
To this hour I entrust myself, thou to me flower,
to reach my end in flames.

MENTIUNE – TRADUCERE

ANA-MARIA CHIRCEA
ORADEA, județul BIHOR

Motto: *„Dacă ai de gând să fii un învingător în viață, trebuie să depășești constant cea mai bună variantă a tă”. Robert Kiyosaki*

Scrisoare

Nu ți-aș scrie poate nici acum acest rând,
dar cocoși au cântat de trei ori în noapte –
și-a trebuit să strig :
Doamne, Doamne, de cine m-am lepădat?

Sunt mai bătrân decât tine, mamă,
ci tot așa cum mă știi :
adus puțin de umeri
și plecat peste întrebările lumii.

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Nu știu nici azi pentru ce m-ai trimis în lumină.
Numai ca să umblu printre lucruri,
și să le fac dreptate spunându-le
care-i mai adevărat și care-i mai frumos?
Mâna mi se oprește : e prea puțin.
Glasul mi se stinge : e prea puțin.
De ce m-ai trimis în lumină, Mamă,
de ce m-ai trimis ?

Trupul meu cade la picioarele tale
greu ca o pasăre moartă.

Letter

Perhaps, I would not write you this line here and now,
but roosters sang three times in the night –
and I had to shout,
Lord, Lord, whom have I denied?

I am older than you, mother,
but just as you know me,
shoulders rounded forward
and bent over the world's mysteries.

I do not know to this day why you sent me into the light.
Just to walk among things,
and to do them justice by telling them
which is truer and which is more beautiful?
My hand stops: it is too little.
My voice fades out: it is too little.
Why did you send me into the light, Mother?
why did you send me?

My body falls at your feet
heavily as a dead bird.

Părinții

Coboară-n lut părinții, rând pe rând,
în timp ce-n noi mai cresc grădinile.
Ei vor să fie rădăcinile,
prin cari ne prelungim pe subt pământ.

Se-ntind domol părinții pe subt pietre,
în timp ce în lumini mai adăstăm,
în timp ce fericiri ne-mprumutăm
și suferinți și apă vie pe la vetre.

Our parents

Our parents descend to clay, one by one,
while in ourselves still grow the gardens,
They want to be the roots below,
through which we extend ourselves underneath the earth.

Our parents slowly grow beneath the stones,
while under lights we linger for a while,
while blessedness we borrow,
and suffering, and living water in the hearths.

Risipei se dedă Florarul

Ne-om aminti cândva târziu
de-această întâmplare simplă,
de-această bancă unde stăm
tâmplă fierbinte lângă tâmplă.

De pe stamine de alun,
din plopilor albi, se cerne jarul.
Orice-nceput se vrea fecund,
risipei se dedă Florarul.

Polenul cade peste noi,
în preajmă galbene troiene

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

alcătuiește-n aur fin.
Pe umeri cade-ne și-n gene.

Ne cade-n gură când vorbim,
și-n ochi, când nu găsim cuvântul.
Și nu știm ce păreri de rău
ne tulbură, pieziș, avântul.

Ne-om aminti cândva târziu
de-această întâmplare simplă,
de-această bancă unde stăm
tâmplă fierbinte lângă tâmplă.

Visând, întrezărim prin doruri –
latente-n pulberi aurii –
păduri ce ar putea să fie
și niciodată nu vor fi.

May in abundance overflows

We shall remember, sometime later,
This seriously simple episode,
This very bench where we are seated,
My burning temple next to yours.

From hazel stamens,
from the white poplars, the embers sift out.
Every beginning is meant to be fruitful,
May in abundance overflows.

The pollen falls on both of us,
Around, yellow pills
turn into fine gold.
On our shoulders and our lashes it falls.

It falls into our mouths when speaking,
And on eyes, when we are mute with wonder.

And we do not know what sorrows disturb,
spiteful, the momentum.

We shall remember, sometime later,
This seriously simple episode,
This very bench where we are seated,
My burning temple next to yours.

In dreams, through longings, we can see –
Possibilities in golden dust –
Woods that, perhaps, could be,
and never, ever, will exist.

MENȚIUNE – TRADUCERE

RALUCA-LUCIA CÎMPEAN-LANCEA
BRAȘOV, județul BRAȘOV

Motto: „Frumusețea, ca și zborul și iubirea / de cenușe-și
leagă firea”.

(Lângă un fluture, Cântecul focului)

Liniște între lucruri bătrâne

În apropiere e muntele meu, munte iubit.

Înconjurat de lucruri bătrâne

acoperite cu mușchi din zilele facerii,

în seara cu cei șapte sori negri

cari aduc întunericul bun,

ar trebui să fiu mulțumit.

Liniște este destulă în cercul

ce ține laolaltă doagele bolții.

Dar mi-aduc aminte de vremea când încă nu eram,

Ca de-o copilărie depărtată,

și-mi pare așa de rău că n-am rămas

în țara fără de nume.

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Și iarăși îmi zic:
nici o larmă nu fac stelele-n cer.
Da, ar trebui să fiu mulțumit.

Peace among Old Things

Nearby rises my mountain, beloved mountain
Surrounded by old things
covered in moss as old as the days of Genesis.
on the evening of the seven black suns
which foster good darkness,
I should be content.
Enough peacefulness resides in the ring
holding together the staves of the sky vault.
Yet I remember the times before I came into being
as a distant childhood
and I regret it tremendously that I didn't stay back
in the unnamed country.
And I say to myself again:
There is no quarrel among the stars up there in the sky.
Yes, I should be at peace with myself.

Scrisoare

Nu ți-aș scrie poate nici acum acest rând,
dar cocoși au cântat de trei ori în noapte –
și-a trebuit să strig:
Doamne, Doamne, de cine m-am lepădat?

Sunt mai bătrân decât tine, Mamă,
ci tot așa cum mă știi:
adus puțin de umeri
și aplecat peste întrebările lumii.

Nu știi nici azi pentru ce m-ai trimis în lumină.
Numai ca să umblu printre lucruri
și să le fac dreptate spunându-le
care-i mai adevărat și mai frumos?

Mâna mi se oprește: e prea puțin.
Glasul se stinge: e prea puțin.
De ce m-ai trimis în lumina, Mamă,
de ce m-ai trimis?

Trupul meu cade la picioarele tale
greu ca o pasăre moartă.

Letter

I would shy away from writing you these lines even this
moment
but roosters have crowed three times in the night –
and I had to cry out:
Lord, oh, Lord, whom have I given away?

I feel older than you, Mother,
yet still as you know me:
slightly bent
and pondering over this world's dilemmas.
I am still at a loss as to why you delivered me into this
world.
For the sole reason of walking among things
and bringing them justice
by telling them which is the truest and the most beautiful?
My hand stops: it is too little.
My voice dies out: it is too little.
Why did you deliver me into this world, Mother?
Why did you?

My body crumbles at your feet
as heavy as a dead bird.

Viori aprinse, femeile

Viori sunt femeile,
tremur în palme răsfărânt.
Le slăvesc și le cânt

Premiile Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

pentru sfârșitul de drum
ce-l au pe pământ.
Lemn moale, lemn sfânt!
Viori sunt femeile,
vibrație fără cuvânt,
viori aprinse sub arc
în flăcări și fum.

Impassioned violins, women

Violins is what women are,
a thrill's echo in the palms of men.
I worship and praise them
for the end of the road, they walk on this earth
over and over again.
Of soft wood and sainted gain!
Violins is what women are,
vibrant meaning without a word's pain,
violins arched with passion
veiled in flames and smoke.

MENTIUNE – TRADUCERE

MARIA-CRISTINA MONTANARI
CUGIR, județul ALBA

**Motto: „Nu judeca ziua după recolta ce ai recoltat, ci după
semințele ce le-ai plantat”.**

Robert Louis Stevenson

Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*

Timpul ni-l iroseam în joacă aproape neîntreruptă.
Cugetul nostru își învăța imperativele de la păsări și flori,
astfel că datoria noastră era numai aceea de a crește. Uneori
puteam să fim, totuși, și folositori gospodăriilor, cel puțin pe

la margini. Cădea asupra noastră sarcina de a ne duce după-amiaza cu găștele, la pășune, „sub arini”, un loc în partea mai de sus a satului, între iaz și răzoare. Locul era pe-atunci cuprins de arini stingheri și de pajiște. Luaserăm obiceiul de a sta-ntr-o rână la umbra unui arin, din care cădeau arome amărui peste noi, în timp ce puii de găscă, cu un dulce gălgâit, conversau întinzându-și gâturile lungi unul spre celălalt și se împrăștiu în căutarea ierbii și a troscotelului. Din când în când, unul dintre noi trebuia să se ridice să controleze dacă găștele n-au trecut râul pe pășunea vitelor. De altfel, pentru astă treabă, în primul rând, eram puși de pază. În mijlocul cercului nostru, după-amiezile deveneau parcă mai lungi, după cum erau jocurile și poveștile. Ne istoriseam, în termeni pe care priceperea nu-i putea consuma, culeși din văzduh și de la feciorii fără rușine, întâmplări mai vechi sau mai noi, din cutare sau cutare uliță, și evenimente suspecte, acoperite de noapte, din cronica erotică a satului. Sau născocim cu închipuire drăcească vreo cruzime ce urma s-o ducem la îndeplinire pe socoteala mai ales a gușăților, fonfilor, tonților, zănaticilor sau bicisnicilor din localitate. Blestemățiile plănuite nu erau totdeauna inofensive, căci uneori ne dădeau îndemn fără de astâmpăr până ce le duceam la capăt. În acest cadru de completă nuditate a naturii răsărea în noi flora confuză a tuturor instinctelor și ciuguleam din ciorchinii celor mai varii stricăciuni ale închipuirii cu desăvârșită nevinovăție. După dezvățurile și alergările fără frâu ale imaginației, cea mai mare mulțumire a noastră era să ne întoarcem seara acasă cu găștele sătule. Din asta ne făceam un punct de onoare. Gușile găștelor trebuiau să fie doldora, adică asimetric umflate de o parte a gâtului până sus, aproape de apertura urechii. Descoperirăm și calea de a sili găștele să pască mai mult decât le era poftă: pentru aceasta era de ajuns să nu le lăsăm nici o clipă să se odihnească pe abdomen. Am remarcat că găștele mânate neîntrerupt deveneau în fața firelor de iarbă un fel de automate

consumatoare ce se declanșau de la sine. Când gușile prezentau contururi onorabile, o luam agale cu pâlcurile prin sat. Ne arătam mândri de isprava noastră, și pe bună dreptate, căci noi eram aceia cari descoperiserăm metoda de a obține guși de-o performanță ce nu lăsa nimic de dorit. Într-o seară, când să-mi culeg găștele de sub arini, ia-le de unde nu-s! Un ceas rău, o clipă de nebăgare de seamă sau pizma altor puteri interveniseră în slujba noastră. Era sigur că găștele, folosindu-se de neatenția noastră, trecuseră gârla. Am luat și eu apa în diagonală, am descins pe celălalt țărm, dar nu le-am mai dat de urmă. Căutai pe unde putui până târziu. Îmi ascuții urechile, în dreapta, în stânga. Nimic! În cele din urmă am fost nevoit s-o iau spre casă, să-mi mărturisesc, cu un simțământ de scrâșnire, păcătoșenia. Era, orice s-ar spune, un dezastru: să-ți lipsească cincisprezece găște! De m-aș fi întors cel puțin cu una-două! Dar nu! La apelul nominal – nu mi se răspunse cu nici un gălgâit. Mi-am rostit fără înconjur, singur, sentința, numindu-mă „porc de câne”, iar Mama și cu Tata m-au lăsat să plâng. Pe urmă Tata îmi zise: „Haid' cu mine!” Ca un păcătos ce mă simțeam, pornii trecând lângă Tata. O luarăm prin „guruieț” spre biserică, de-acolo am cotit în ulița din fundul grădinilor. Încotro o țineam pe cărări atât de întortocheate? Eram nerăbdător s-o știu, dar Tata nu-și grăbea pasul. Mă ducea oare până în Șirini, un câmp neted către cetatea Bălgradului ca să mă arunce în sorbul de nămol, fără fund, despre care se spunea c-ar fi „gura iadului”? Ne-am oprit la capătul de deasupra al uliței de mijloc ce taie satul de-a curmezișul. Ajunserăm în fața „călăsturii”, un colț de răzor închis cu garduri înalte, unde jitarii și paznicii adunau toate vietățile domestice găsite în abateri de la pravila câmpului. Tata a plătit „gloaba” reglementară, câțiva bani de fiecare găscă, iar eu putui să-mi scot pâlcul din călăstură. Acum îmi îndrumam iarăși cârdul prin sat în bătaia lunii. Niciodată nu-mi văzusem găștele cu gușile așa de pline! Pe calea pierdută, pe unde rătăciseră, au dat peste trifoi și varză.

Eram de două ori fericit. Fericit că Tata nu m-a lepădat în sorb, și fericit că mi-am găsit „sufletele”. „Pentru gloaba ce-ai plătit” – zic eu, ca să leg vorba cu Tata – „încaltea de-ar fi murdărit cum se cuvine pajiștea vitelor! Da' ce? Numai vitele să aibă iarbă mare, găștele nu?” Vorbele mi le-am spus și pentru ca să întrebuițez cuvântul „încaltea”, ce nu era uzual în sat, dar pe care îl auzisem într-una din zile de la un trecător străin. Tata și-a ascuțit urechea zâmbind când auzi cuvântul și-l rosti în șoaptă și el: încaltea.

Era o după-amiază caldă de vară, când Mama, venind din uliță, mă căuta, strigând de zor, prin curte, prin casă, prin șură, pe după șură. Eu mă găseam în bucătăria de vară. Tăceam chitic, căci îmi preparam la foc de paie, în taină, o „chisăliță” de prune văratice, în care puneam zahăr pisat, ce mi-l procurasem cu țârâita din rezervele Mamei. Îmi aveam eu o firidă de nimeni știută, unde doseam zahărul, bucată cu bucată, în cadența zilelor de calendar. Zahărul dosit cu instincte de hârciog alcătuia un mic gorgan, dar tocmai în clipa aceea descopeream, pustiit de dezamăgire, că-l năpădiseră furnicile. În după-amiaza aceea mă păstrasem din întâmplare acasă, nu ieșisem cum ne era cuvântul cu găștele la troscotel. Mama, văzându-mă, respiră ușurată. Îmi zise cu aer de poruncă: „Nu care cumva să ieși din casă!” „De ce?” întreb eu. „A trecut prin sat un câne de aiurea, turbat, mare cât un vițel... A mușcat sub arini câțiva copii... Acum – e în satu' de jos”. Din sat, de pe uliță, s-auzea zvon surd ca de bocete. Cam după o oră, aflarăm că un țăran, la care câinele turbat se repezise pe câmp, izbuti să răpună dihania. Ni se spuse că „hiara” a fost adusă în sat pe umeri, de către același țăran, până în fața primăriei, ca să dea socoteală cu limba scoasă... Ceea ce fu ca un semnal că puteam să ieșim în uliță. Omul care a ucis câinele cu o furcă știrbă, de rând, mai slabă decât colții cânelui, a scăpat spre mirarea tuturor neatins.

Lucian Blaga, *La chronique et la chanson des âges*

Le temps, on le gaspillait dans un jeu éternel. Notre esprit apprenait ses éclats des oiseaux et des fleurs, de sorte que notre unique devoir fût celui de grandir. Parfois, nous pouvions quand même nous avérer utiles aux domestiques ou aux alentours. La tâche de faire sortir les oies l'après-midi était toujours la nôtre. On les portait aux pâturages, sous les aulnes, un endroit sur le toit du village, entre l'étang et les guérets. À l'époque, cet endroit était peuplé d'aulnes dépareillés et de prairie. On avait pris l'habitude de rester sur le flanc à l'ombre d'un aulne, qui laissait descendre sur nos têtes des saveurs amères, tandis que les oisons s'entretenaient d'un doux criaillement, leurs petits cols tendus l'un vers l'autre, se dissipant à la recherche de l'herbe et de la petite rénouée. De temps en temps, un de nous devait se lever pour s'assurer que les oies n'aient traversé la rivière sur le pâturage du bétail. D'ailleurs, c'était justement pour cette affaire qu'on était en garde. Au milieu de notre cercle, les après-midis semblaient hors du temps, tout comme les jeux et les histoires. On se racontait, en termes que notre conscience n'aboutissait point à dénicher, cueillis des cieux et des jeunes hommes sans pudeur, des faits anciens ou présents, de telle ou telle ruelle et des événements suspendus, à l'abri du jour, inscrits dans la chronique érotique du village. On en fantasmait, avec une imagination espiègle quelque cruauté, qu'on allait porter à bonne fin aux dépenses des goîtreux, des nasillards, des niais, des étourdis ou des malhonnêtes du village. Les infamies dessinées n'étaient pas toujours inoffensives, puisque parfois on se donnait des impulsions, sans trêve, jusqu'à ce qu'on les ait épuisées. Dans ce cadre de nudité absolue de la nature, la flore confuse de tous les instincts jaillissait en nous et nous picorions des grappes des plus honteuses débauches, avec une innocence infinie.

Après les dévergondages et les égarements sans bride de l'imagination, faire rentrer les oies rassasiées le soir devenait notre plus grande satisfaction. On s'en faisait un point d'honneur. Les jabots des oies devaient être bondés, c'est-à-dire gonflés asymétriquement d'un côté du cou à l'ouverture de l'oreille. Nous découvrîmes le moyen de faire pâtre les oies plus qu'elles n'en avaient envie : il suffisait de leur empêcher tout repos sur le ventre. Nous avons remarqué que les oies pourchassées sans arrêt, devenaient devant les fils d'herbe une espèce de termites consommatrices qui se déclenchaient intérieurement. Quand les jabots présentaient des contours honorables, nous nous acheminions lentement vers le village, suivant les volées. Justement, nous nous faisons voir fiers de notre prouesse puisque nous étions ceux qui avaient découvert la méthode d'obtenir des jabots sans aucun défaut. Un soir, lorsque je voulus faire rentrer mes oies, mes oies n'y furent plus ! Un mauvais œil, un instant de mégarde ou la malediction des autres forces, s'étaient mêlés de notre affaire. L'unique certitude était que les oies, profitant de notre absence, avaient traversé le ruisseau. Je croisai l'eau, j'atteignis l'autre rive mais je ne les dénichai pas. Je cherchai partout tard dans la nuit. Je dressai mes oreilles, à droite, à gauche. Rien ! En fin des comptes je fus obligé de reprendre le chemin de la maison et de confesser d'un grincement de dents mon péché implacable. Quoiqu'un eût dit, ce fut un désastre : se faire manquer quinze oies ! Au moins, fus-je rentré muni d'une ou deux ! Mais non ! À l'appel nominal – on ne me répondit d'aucune criaille. Je prononçai tout seul et sans détour ma sentence, me traitant de tous les noms comme «porc de chien», et Maman et Papa m'ont laissé pleurer dessus. Plus tard, Papa me dit : «Suis-moi!». Comme un grand pécheur que je le fus, je me mis en marche à côté de mon Père. Nous prîmes la colline vers l'église puis tournâmes vers la ruelle au fond des jardins. Où allait-on sur ces sentiers tortueux ? J'étais impatient de le savoir , mais

Papa n'allongeait point le pas. Me portait-il aux clairières de la cité de Balgrad, afin de me jeter dans la crépine de boue infinie qu'on croyait «la bouche de l'enfer»? Nous nous sommes arrêtés au bout de la ruelle moyenne qui sépare le village de travers. Nous arrivâmes devant un coin de guéret clos de haies imposantes, où les gardes-champêtres et les garde-chasses ramassaient tout animal domestique échappé à la loi des champs. Papa conclut l'affaire donnant quelque sou par tête d'oie et moi, je pus récupérer ma volée des étangs. J'étais de nouveau à la guide de mon vol traversant le village au clair de la lune. Jamais n'eusse-je vu mes oies les jabots si pleins ! Dans la vallée perdue, où elles avaient erré, elles ont dû tomber sur la trèfle et le chou. J'en étais deux fois heureux. Heureux que mon Père ne m'eût abandonné dans la crépine et heureux d'avoir rejoint «mes âmes». «Pour les sous dont tu as dû te dépourvoir, dis-je pour attacher la parole avec Papa, au moins eussent-elles sailli le pâturage du bétail! Mais quoi? C'est que pour les bêtes l'herbe fraîche, pas pour les oies ?» J'ai choisi de prononcer ces mots également pour faire usage de la parole «au moins», qu'on ignorait dans le village, mais que j'avais entendue pronocer par un passant étranger un des jours auparavant. Papa dressa l'oreille en souriant, lorsqu'il entendit la parole, et la chuchota lui-aussi : «au moins».

C'était un après-midi chaud d'été quand, Maman, rentrant à la maison me cherchait, criant à pleins poumons, dans la cour, dans la maison, dans la remise ou derrière la remise. Je me trouvais dans la cuisine d'été. Je ne soufflais mot, car j'étais en train de préparer au feu de pailles, en cachette, une compote des prunes qui mûrissaient tôt, où je mettais du sucre broyé, que j'avais procuré à gouttes des provisions de Maman. J'avais ma propre niche secrète, où j'accumulais le sucre, morceau par morceau, à la cadence des jours du calendrier. Le sucre entassé avec instincts de hérisson composait un petit tertre que je découvrirai au même instant envahi par les fourmis. Cet après-midi, par hasard je

me fus retenu chez moi, je ne sortis pas, comme promis, avec les oies à la petite rénouée. M’apercevant, Maman respira soulagée. Elle me dit d’un air d’ordre : «gardez-vous de quitter la maison!». «Pourquoi ça ?» demande-je. «Un chien venu de nulle part, enragé, grand comme un boeuf est passé par le village...il vient de mordre quelques enfants sous les aulnes ! Maintenant il est dans le village là-bas». En fait, on entendait un bruit sourd comme une plainte monter sur la ruelle du village. Une heure plus tard, on apprit qu’un paysan qui avait vu le chien enragé se ruer contre lui, avait abouti à tuer la bête féroce. On nous raconta que «la fauve» fut portée dans le village sur les épaules du paysan même, jusque devant la mairie pour en rendre compte, la langue pendue... Cela fut pareil à un signal qui nous autorisait à apparaître dans la rue. L’homme qui avait tué le chien, une fourche ordinaire édentée à la main, plus débile que les crocs du chien, s’en était sauvé miraculeusement sans aucune blessure...

Bibliographie

Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vîrzelor*, Ed. Eminescu, București, 1973, pp. 25-27.

Mihăescu-Cîrsteanu, Sanda, Eliade, Irina, *Dicționar francez-român și român-francez*, ed. Teora, București, 1998.

PROGRAMUL
FESTIVALULUI INTERNAȚIONAL „LUCIAN BLAGA”
LANCRĂM – SEBEȘ
Ediția a XLIV-a, 17-19 mai 2024

VINERI, 17 mai 2024
LANCRĂM și SEBEȘ

Orele 10.00-10.45: Începutul și sfârșitul. Pelerinaj la statuia lui Lucian Blaga din Lancrăm și la mormântul scriitorului. Rugăciune de pomenire.

Casa Memorială „Lucian Blaga” Lancrăm

Ora 11.00: DESCHIDEREA OFICIALĂ A FESTIVALULUI

Momente artistice, regizate de Florin Coșuleț, cu studenții secției de Artă Dramatică ai Facultății de Litere și Arte din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și tinerii voluntari din Sebeș, de la Colegiul Național „Lucian Blaga”, Liceul Tehnologic, Liceul German, trupele de teatru „Pied Piper” și „Gepetto” ale Centrului Cultural „Lucian Blaga” Sebeș, Fanfara din Petrești. Cu participarea artistei nipone Chiyo Hagiwara. Scenografia: Alin Gavrilă.

Casa Memorială „Lucian Blaga” Lancrăm

Ora 12.30: Prima sesiune de comunicări științifice

Moderator: CS I dr. Eugeniu Nistor.

Cărți și reviste în festival – moderează poetul Ion Mărgineanu.

Acad. prof. univ. dr. Gheorghe Vlăduțescu – *O problemă de limbaj a filosofiei lui Blaga*

CS I dr. Eugeniu Nistor – *Izvoarele teoretice ale filosofiei lui Lucian Blaga*

CS II dr. Bogdan Danciu – *Abordarea muncii din perspectiva istorică a psihologiei românești*

Programul Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Conf. univ. dr. Amalia Pavelescu – *Lucian Blaga despre suflet – „ești nimic și ești de toate”*

Conf. univ. dr. George David – *Opera poetică a lui Lucian Blaga din perspectiva inteligenței artificiale*

Pr. prof. univ. dr. George Remete – *Dorul și jalea*

Prof. univ. dr. Mircea Popa – *Ovidiu Drimba și Lucian Blaga; Lucian Blaga și Ion Negoitescu în oglinzi paralele; Lucian Blaga și ultima lui muză*

Drd. Nadia-Diana Arsin – *Preliminarii la o istorie a Festivalului de poezie „Lucian Blaga”. Multiculturalism și evenimente cu caracter de festival în zona Sebeșului, de-a lungul a trei epoci*

Primăria Municipiului Sebeș

Ora 17.00: CONFERINȚA „LUCIAN BLAGA și AVRAM IANCU” susținută de PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE, prof. univ. dr. IOAN-AUREL POP. Lansări de carte și momente aniversare alături de **Editura „Școala Ardeleană” din Cluj-Napoca.** Cu participarea Asociației Tinerilor de pe Valea Sebeșului.

Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș

ORA 19.30: Sala de evenimente „Radu Stanca”

SPECTACOL: „Jurnalul fericirii”, după Nicolae Steinhardt.
Regia: Florin Coșuleț. Cu: Florin Coșuleț, Cristina și Sebastian Tegzeșiu.

SÂMBĂTĂ, 18 mai 2024

SEBEȘ și LANCRĂM

Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș

Ora 09.00: A două sesiune de comunicări științifice

Moderator: prof. univ. dr. Ilie Moise.

Prof. univ. dr. Ilie Moise – *Lucian Blaga și duhul satului*

Dr. Andreea Buzaș – *Mirabila sămânță a sufletului românesc*

Prof. dr. Coculiana Acăr – *Meșterul Manole – un scenariu românesc al (re)construcției lumii. De la tradiția folclorică la opera cultă, Semioza dramei Meșterul Manole de Lucian Blaga*

Prof. univ. dr. Ana Selejan – *Poezia politică a lui Lucian Blaga*

Prof. dr. Zenovie Cărlugea – *M. Eminescu – Poezii lirice; Fiul Lancrămului și activitatea sa în multiple ipostaze; Basil Munteanu și Lucian Blaga – o prietenie trainică*

Zoia Elena Deju – *Lucian Blaga acum un veac – în 1924, Poeme*

Conf. univ. dr. Anca Sîrghie – *Debutul activității didactice universitare a lui Lucian Blaga*

Nicolae Suciuc – *Dramaturgia lui Lucian Blaga. Stră-azul și personajul-simbol*

Drd. Gheorghe Vințan – *Cultura y espacio*

Prof. Claudia Voiculescu – *Lansare de carte: Reverențe nostalgice, Singurătăți deghizate, Sinele ca un rondel, Istории mai vechi și mai noi despre case, scriitori și evenimente culturale, Podul de umbră, Șansa suferinței*

Prof. univ. dr. Maria Ana Tupan – *Lucian Blaga și imaginarul sătesc la începutul secolului XX*

Demostene Sofron – *Istoria unui interviu...*

Prof. univ. dr. Ioana Moisil – *Cum m-am întâlnit cu poezia lui Blaga. Amintiri și nu numai...*

Monica Fomino – *Evocare Dorin Pavel și Lucian Blaga. Amintiri de familie*

PhD Michael S. Jones – *Ecouri ale filosofiei blagiene pe tărâm american (înregistrare video)*

Casa Memorială „Lucian Blaga” Lancrăm

Ora 11.00: Festivitatea de premiere a câștigătorilor Concursului național de creație literară și artă plastică „Laudă semințelor, celor de față și-n veci tuturor!”. Expoziție de artă plastică. Momente artistice alături de Alexandra Pamfilie, Cenaclul literar „Lucian Blaga” Sebeș,

Programul Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

trupele Pied Piper și Gepetto – prof. Lavinia Donose.
Primirea invitaților cu Fanfara din Petrești.

Primăria Municipiului Sebeș

Ora 17.00: EXPOZIȚIE DE SCULPTURĂ „DOINA LIE”.

Curator: Maria Lie-Steiner. Critic de artă: Pavel Șușară.
Momente muzicale cu Chiyo Hagiwara (Japonia). Lansarea
catalogului DOINA LIE.

Ora 19.30: BISERICA EVANGHELICĂ SEBEȘ

**SPECTACOL: „MEȘTERUL MANOLE” – OPERĂ ROCK. O
producție a Teatrului Național de Operetă și Musical „Ion
Dacian” București.**

DUMINICĂ, 19 mai 2024

SEBEȘ și LANCRĂM

Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș

**Ora 11.00: Festivitatea de premiere a Concursului de lectură
pentru clasele I-IV „Laudă semințelor, celor de față și-n veci
tuturor!”.**

**Lansare de carte pentru copii: „Ce aude unicornul”, II,
„Vreau să joc!” (volum colectiv realizat de elevi din Sebeș).**

Participă trupele de teatru pentru elevi Pied Piper și
Gepetto – prof. coord. Lavinia Donose, Școala de muzică
„DoReMi” – prof. coord. Alexandra Pamfilie (proiecte
susținute de Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș).
Expoziție de artă plastică a elevilor Colegiului Național
„Lucian Blaga” – prof. coord. Camelia Zurman.

Participă elevii câștigători ai concursului de lectură pentru
clasele I-IV, coordonator prof. Mihaela Gatea.

Primirea elevilor cu: Ordinul Scutierilor de Mühlbach și
Fanfara din Petrești.

Casa Memorială „Lucian Blaga” Lancrăm

Ora 17.00: Concurs de recitare de poezie.

Expoziție de artă plastică – Aurel Sârbu. Momente muzicale cu Ileana Rotaru (harpă).

Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș

Ora 19.00: Întâlnire cu poetul MIRCEA DINESCU - conferință și lansare.

Primirea publicului cu Fanfara din Petrești și Ordinul Scutierilor de Mühlbach. Momente muzicale cu Eugen Măcinic (acordeon).

Proiectele editoriale susținute de Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș cu prilejul celei de-a XLIV-a ediții a Festivalului Internațional „Lucian Blaga”:

Editura Ardealul din Târgu Mureș:

PUBLICAȚIILE PERIODICE ale festivalului: „Caietele Blaga” și „Pașii Profetului”

Mihai Eminescu, „*Poezii filosofice*”, ediție anastatică a culegerii îngrijite de Lucian Blaga

Lucian Blaga, „*Discobolul / Discobolo / The Rotary*”, coordonator: Eugeniu Nistor, ediție trilingvă (română, engleză, italiană)

Eugeniu Nistor, „*Filosofie și spiritualitate românească*”

Eugeniu Nistor, „*Peisaje, treceri și nostalgii*”, ediție bilingvă (română-engleză)

Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca:

Lucian Blaga, „*Cultură și cunoștință*”, ediție îngrijită de Dorli Blaga, cuvânt înainte de Eugeniu Nistor, din Colecția Panteon Românesc, coordonator prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei Române

Ioan-Aurel Pop, „*Românii. Eseuri dinspre Unire*”

Lucian Blaga, „*Avram Iancu*”. Dramă. 1934

Mircea Popa, „*Avram Iancu, făuritor de istorie națională*”

Mircea Tomuș, „*Glonțul de argint sau Adevărata moarte a lui Avram Iancu*”

Programul Festivalului Internațional „Lucian Blaga”

Silviu Dragomir, *„Avram Iancu. O viață de erou”*

Editurile Mega și Actual din Cluj-Napoca:

Albumul sculptoriței Doina Lie, îngrijit de Maria Lie-Steiner
„Ce aude unicornul”, volumul II, „Vreau să joc!” – volum
colectiv realizat de elevii din Sebeș